Grote Atlas van de Verenigde Oost-Indische Compagnie
Comprehensive Atlas of the Dutch United East India Company

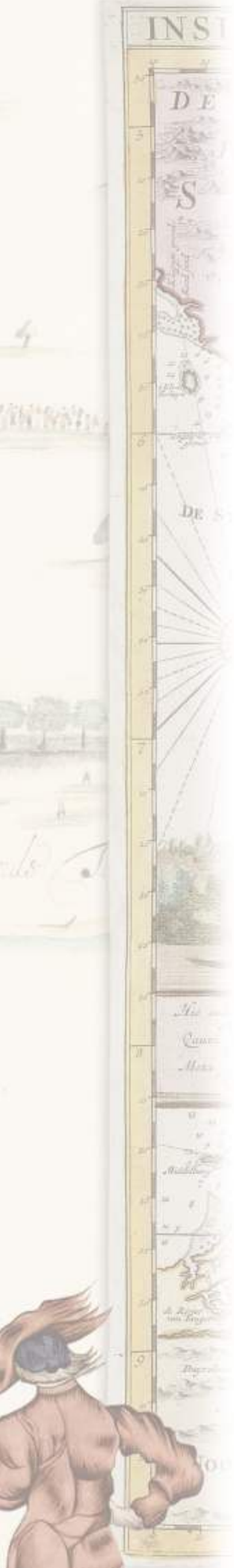

132 Batavia

DEEL 2/PART 2

132 Claudius Anthony von Luepken, Johannes Rach 1764 [vignet/vignette], 1764 :
Copie N. 2 La D. / Project om de Stadt en / Casteel Batavia op / het menagieuste / te versterken.
Copy N. 2 La D. / Project / for the most enonomical fortification / of the City and Castle of Batavia.

133 Claudius Anthony von Luepken, 1764 :
Copie N. 2 La C. / Tweede Project Plan om / Batavia / te Versterken.
Copy N. 2 La C. / Second Project Plan for the Fortification / of Batavia.

134 Carl Friedrich Reimer, 1788 :
N:o 1. / Plattegrond / van de Stad en Casteel / Batavia; / met de daarnaast gelegene Situatie.
N:o 1. / Plan / of the City and Castle / of Batavia; / with the surrounding Situation.

135 Carl Friedrich Reimer, Heijmerd van Breda, 1788 :
N:o III. / Plattegrondtekening der Vestingwerken / van de Stad en 't Kasteel / Batavia / benevens daar volgende Batterijen gelijk / de zelve bevonden werden bij de Meeting / gedaan in den Jaare MDCCLXXXVIII / op Ordre van Hun Hoogedelheden.
N:o III. / Plan of the Fortifications / of the City and the Castle / of Batavia / with the nearby Batteries as / the same were found at the Survey / done in the Year MDCCLXXXVIII / on the Orders of Their Lordships.

136 Carl Friedrich Reimer, J.J. Hornung, 1785-1789 :
N:o XIII. / Plan van t Bolwerk, Amsterdam / met de daaraanstootende Gebouwen.
N:o XIII. / Plan of the Bulwark, Amsterdam / with the adjoining Buildings.

136 Carl Friedrich Reimer, M.F. Fabricius, 1785-1789 :
N:o XII. / Plan van t Bolwerk, Middelburg.
N:o XII. / Plan of the Bulwark, Middelburg.

137 Carl Friedrich Reimer, M.F. Fabricius, 1785-1789 :
N:o XI. / Plan van t Bolwerk, en de Poort, Rotter / dam met de daaraangrenssende Gebouwen.
N:o XI. / Plan of the Bulwark, and the Gate, / Rotterdam with the adjoining Buildings.

138 Carl Friedrich Reimer, H. Schoones, 1785-1789 :
N:o X. / Plan van t Bolwerk, Enkhuyzen.
N:o X. / Plan of the Bulwark, Enkhuizen.

138 Carl Friedrich Reimer, 1785-1789 :
N:o IX. / Plan van den Tooren, Viaanen. / Met de hier in Plan vertoonde Toorens, komen ook de / Toorens, Hoorn en Delft genaamd, overeen ; verschillende / niet dan in kleinigheeden van malkanderen.
N:o IX. / Plan of the Tower, Vianen. / Of similar design as the Towers shown in this Plan, are the / Towers, named Hoorn and Delft ; differing / from one another only in minor details.

139 Carl Friedrich Reimer, J.J. Hornung, 1785-1789 :
N:o VIII. / Plan van t Bolwerk, Gelderland, / nevens desselfs verschillende Profils.
N:o VIII. / Plan of the Bulwark, Gelderland, / with its various Profiles.

139 Anoniem / Anonymous, 1775 :
Ontwerp van / een Gragt nabij de Punt Gelderland / te Stigten.
Project for a / Canal to be Constructed near the Bastion / Gelderland.

140 Carl Friedrich Reimer, H. Schoones, 1785-1789 :
N:o XIV. / Plan van den Tooren Catzenel / lenbogen.
N:o XIV. / Plan of the Tower / Catzenellebogen.

140 Carl Friedrich Reimer, J.J. Hornung, 1785-1789 :
N:o XV. / Plan van t Bolwerk, Oranje.
N:o XV. / Plan of the Bulwark, Oranje.

141 Carl Friedrich Reimer, M.F. Fabricius, 1785-1789:
N:o XVI. / Plan van den Tooren, Nieuwpoort, nevens de / daarnaast geleegene Poort van gelyken Naam, en daaraanstootende / Gebouwen.
N:o XVI. / Plan of the Tower, Nieuwpoort, with the / adjoining Gate of the same Name, and the connected / Buildings.

141 Carl Friedrich Reimer, H. Schoones, 1785-1789 :
N:o XVII. / Plan van 't Bolwerk, Hollandia / met de daarnaast geleegene Gebouwen en inkomende / Hospitaalsgragt.
N:o XVII. / Plan of the Bulwark, Hollandia / with the adjoining Buildings and incoming / Hospitaalsgragt.

142 Carl Friedrich Reimer, H. Schoones, 1785-1789 :
N:o XIX. / Plan van 't Bolwerk Diest, / nevens de Poort van gelyken Naam.
N:o XIX. / Plan of the Bulwark Diest, / with the Gate of the same Name.

142 Carl Friedrich Reimer, M.F. Fabricius, 1785-1789 :
N:o XX. / Plan en Profils van 't / Hoornwerk.
N:o XX. / Plan and Profiles of the / Hornwork.

143 Carl Friedrich Reimer, J.J. Hornung, 1785-1789 :
N:o XXI. / Plan van de Bolwerken, Nassauw, / en Oostfriesland: dewelke / beyde naar een en t zelvde ontwerp schynen / opgehaald te zyn.
N:o XXI. / Plan of the Bulwarks, Nassauw, / and Oostfriesland: which / both seem to have been elevated / according to one and the same design.

143 Carl Friedrich Reimer, H. Schoones, 1785-1789 :
N:o XXII. / Plan van 't Bolwerk Zeelandia, / met de daarnaast ingeleide Watergragt.
N:o XXII. / Plan of the Bulwark Zeelandia, / with the gate of the adjoining Canal.

144 Carl Friedrich Reimer, H. Schoones, 1785-1789 :
N:o XXIV. / Plan van den Tooren en de Poort Utregt.
N:o XXIV. / Plan of the Tower and the Gate Utrecht.

144 Carl Friedrich Reimer, J.J. Hornung, 1785-1789 :
N:o. XXIII. / Plan van t Bolwerk, Leiden / Volgens hetwelke, ook gebouwd is, Westfriesland.
N:o. XXIII. / Plan of the Bulwark, Leiden / According to which, Westfriesland was also built.

145 Carl Friedrich Reimer, H. Schoones, 1785-1789 :
N:o XXV. / Plan van den Tooren, de Klip.
N:o XXV. / Plan of the Tower, the Klip.

145 Carl Friedrich Reimer, J.J. Hornung, 1785-1789 :
N:o XXVI. / Plan van t Bolwerk Overyssel.
N:o XXVI. / Plan of the Bulwark Overijssel.

145 Carl Friedrich Reimer, J.J. Hornung, 1785-1789 :
N:o XXVII. / Plan van 't Bolwerk, / Kampen.
N:o XXVII. / Plan of the Bulwark, / Kampen.

146 Carl Friedrich Reimer, M.F. Fabricius, 1785-1789 :
N:o XXVIII. / Plan van 't Bolwerk, Groningen.
N:o XXVIII. / Plan of the Bulwark, Groningen.

146 Carl Friedrich Reimer, M.F. Fabricius, 1785-1789 :
N:o XXIX. / Plan van 't Bolwerk, Zeeburg, / met daarnaast leggende Waterloosing.
N:o XXIX. / Plan of the Bulwark, Zeeburg, / with the adjacent Water drain.

147 Carl Friedrich Reimer, J.J. Hornung, 1785-1789 :
N:o XXX. / Plan van t Bolwerk, Cuylenburg; / met de daarnaast geleegene Vierkantspoort.
N:o XXX. / Plan of the Bulwark, Culemborg; / with the adjoining Vierkantspoort.

147 Anoniem / Anonymous, 1656-1658 :
No. 6. [Aftekening van de Diestpoort te Batavia].
No. 6. [View of the Diest Gate in Batavia].

148 Elias van Stade, 1709 :
Gesigt van de Heemradens thuijn na 't Casteel toe A:o 1709.
View from the Heemraden garden towards the Castle A:o 1709.

148 Elias van Stade, 1709 :
In de Stad Batavia A:o 1709. / 't Gesigt uijt de Barm, onder de Zuijdwest-Hoeck van de / punt De Diamant naer de Stadt.
In the City of Batavia A:o 1709. / View from the Verge, under the South-West Corner of the / bastion The Diamant towards the City.

149 Elias van Stade, 1709 :
Gesigt buijten Batavia, van de nieuwe buijten Portugese kerk na de punt / Gelderlandt.
View outside Batavia, from the new Portuguese church outside the walls towards the bastion / Gelderland.

149 Elias van Stade, 1709 :
In de Stad Batavia A:o 1709. / 't Gesigt van de Brugh aan de Middel punct, / naer de Diest poort.
In the City of Batavia A:o 1709. / View from the Bridge near the Middelpunt, / towards the Diest Gate.

150 Elias van Stade, 1709 :
In de Stad Batavia A:o 1709. / 't Gesigt van de Brugh, van de Middelpunt, / naer de uijtregse poort.
In the City of Batavia A:o 1709. / View from the Bridge, at the Middelpunt, / towards the Utrecht Gate.

150 Johannes Rach, 1767-1768 :
Het Gezigt van Het Edele Comp:s Graan Magezijn / Van agtere te Zien van de Pund de Saphier tot aan de / Punt Amsterdam tot Batavia.
View of the Honourable Company's Grain Warehouse / as Seen from the rear between the Bastion Saphier and the / Bastion Amsterdam at Batavia.

151 Johannes Rach, 1772-1775 :
Het Gezigt van Rotterdammer Port van Batavia van de / Rijwegt af te zien.
View of the Rotterdamse Poort at Batavia / as seen from the Road.

151 Johannes Rach, 1768-1769 :
Het Gezigt van Iasenbrug effen Buijten Batavia Ziende / Na de Nuw Poort en Langs het Qwartier.
View of the Jassenbrug just Outside Batavia Looking / Towards the Nieuwpoort and Along the Quarter.

152 Johannes Rach, 1772-1775 :
Het Gezigt van de Nieuw Poort van Batavia van Buijten af / te zien Langs de Ryweg.
View of the Nieuwpoort at Batavia from Outside the city / as seen From the Road.

152 Johannes Rach, 1772-1775 :
Het Gezigt van de Nuwport-Sraad met de Nuwport / Hospital en Hospitals Kerk binnen Batavia.
View of the Nieuwpoortstraat with the Nieuwpoort / Hospital and Hospital Church in Batavia.

153 Johannes Rach, 1772-1775 :
Het Gezigt van de Dies Poort van Buijten af te/ Zien Langs de Rywegt.
View of the Diestpoort from Outside the city / as seen from the Road.

153 Johannes Rach, 1772-1775 :
Het Gezigt van de Dies Poort af te zien van het / Groote Revier bij het Hospitaal.
View of the Diestpoort as seen from the / Great River near the Hospital.

II Java en Madoera / Java and Madura

Atlas Maior
nationaalarchief
Universiteit Utrecht
KNAG

154 Johannes Rach, 1772-1775 :
Het Gezigt van de Passer Bambo van de Euijterse Port tot de / Disport beuten Batavia met de Selfs 4: Bureverdrit.
View of the Pasar Bamboe from the Utrechtse Poort to the / Diestpoort outside Batavia with Its 4: Sluices and Weir.

154 Johannes Rach, 1768-1769 :
Vüe de l'Ecluse / au dessus de La ditz poorte Et / De la nouvelle garde par dehors.
Aanzicht van de Sluis / boven De Diestpoort En / Van de nieuwe wacht daarbuiten.
View of the Sluice / above The Diestpoort And / Of the new guard post outside.

155 Johannes Rach, 1772-1775 :
Het Gezigt van de Uijterse Poort Buijten Bataviia van de / Rijwegt van de Passer Bambu af te Zien.
View of the Utrechtse Poort Outside Batavia as Seen from the / Road from the Pasar Bamboe.

155 Johannes Rach, 1772-1775 :
Het Gezigt van de Midelpunts Brug naar de Uijtersche Poort de / Groote revier ter Linka en de Portugeesche Kerk ter rechter Zijde.
View of the Middelpuntsbrug towards the Utrechtse Poort the / Great River on the Left and the Portuguese Church on the Right.

156 Johannes Rach, 1770-1772 :
Het Gezigt van het Stadhuijs van Batavia met desselfs / Fonteijn van vooren aan te zien met de Groote Kerk Tijgers / Gragt en Nieuw Poord Straad.
View of the Batavia Town Hall with its / Fountain as seen from the front with the Grote Kerk / Tijgersgracht and Nieuwpoortstraat.

156 Johannes Rach, 1769 :
Het Gezigt van de Groote Hollandse Kerk tot Batavia / Te Sien van de Overkant van de Grote Revier.
View of the Grote Hollandse Kerk at Batavia / As Seen from the Other Side of the Great River.

157 Johannes Rach, 1770-1774 :
Het Gezigt van de Tijgers Gragt met desselfs woon en Speel Huijs / van den Weledelen Heer Ieremias van Riemsdijk Eerste Raad / en Dircteur Generaal van Nederlaads India.
View of the Tijgersgracht with the residence and Pavilion / of the Honourable Jeremias van Riemsdijk First Councillor / and Director of the Netherlands Indies.

157 Johannes Rach, 1772-1775 :
Het Gezigt van de buijten Portugese Kerk effen over Iassen / Brug Buijten Batavia.
View of the Portugese Buitenkerk just beyond [the] Jassenbrug / outside Batavia.

158 Johannes Rach [leerling of navolger/pupil or follower], 1775 :
Het Gezigt van de Passer van Batavia te Zien langs het Groote / Revier na de Dies Poort in 't verschiet te zien de Groote, / Portegiese en Luijterse Kerk.
View of the Pasar at Batavia as Seen along the Great / River towards the Diestpoort with the Great Church, / Portugese Church and Lutheran Church seen in the distance.

158 Johannes Rach, 1772-1775 :
Het Gezigt van het Weeshuijs op de Spinhuijs Gragt / onder de waal van de Sleuijs af te Zien en de Nuwe / Brakke Wagt an de Linker sijde bine Batavi.
View of the Orphanage on the Spinhuisgracht / as Seen from the bank of the Sluice and the New / Brakke Wacht on the Left-hand side within Batavia.

159 Johannes Rach, 1772-1775 :
Het Gezigt van de Luijterse Kerk van Batavia af te zien / van de hoek van de Teewater Straat.
View of the Lutherse Kerk at Batavia as seen / from the corner of the Theewaterstraat.

159 Johannes Rach, 1772-1775 :
Het Gezigt van het Spinhuijs met het Seneese / Hospitaal staande op de Spinhauijs Gragt af te zien van de hoek van de / Uijterse Straat.
View of the Spinning House with the Chinese / Hospital on the Spinhuisgracht as seen from the corner of the / Utrechtse Straat.

160 Boudewijn Jansz Vonk, 1727 :
D' E: Comp:s Werff tot Batavia. Anno 1727.
The Hon: Company's Wharf at Batavia. Anno 1727.

160 Johannes Rach [leerling of navolger/pupil or follower], na/after 1777 :
Het gezigt van E: Compagnies Werff van de Over Zijde / af te zien van het Guvernement van Batavia.
View of the Hon: Company's Wharf as seen from the Other Side / from the Gouvernment House at Batavia.

161 Anoniem / Anonymous, ca./c. 1732 :
Project van een Nieuw te Maaken Nederduijtsche kerk.
Project for a New Dutch Reformed Church.

162 C.H. Wreede, 1741 :
[De Hollandse Kerk te Batavia met aangrenzende straten en percelen].
[The Dutch Church in Batavia with adjacent streets and parcels].

162 Anoniem Anonymous, 1750-1780 :
De Plan off Grondteekening van 's Comp:s / Binnen Hospitaal te Batavia, alsmede de / Wooningen en verdere aanhoorige Gebouwen [...].
Ground Plan of the Company's / Inner City Hospital at Batavia, with its / Dwellings and other Buildings [...].

163 Anoniem / Anonymous, 1737 :
[Plattegrond van het gedeelte der stad Batavia bezuiden de Kasteelsbrug].
[Plan of the part of the city of Batavia to the south of the Castle Bridge].

163 Anoniem / Anonymous, na ca./after c. 1810 :
Schets Teekening van de werf te Batavia.
Sketch Plan of the wharf at Batavia.

164 Kenneth McKenzie, 1815 :
Plan for Renewing the Boom for Shutting the Batavia River.
Ontwerp voor de Vernieuwing van de Boom om de Rivier van Batavia te sluiten.

164 Anoniem / Anonymous, ca./c. 1780 :
[Plattegrond van het gedeelte van Batavia rond de Heemradentuin].
[Plan of the part of Batavia near the Heemradentuin].

165 Anoniem / Anonymous, 1752 :
[Geprojecteerde verdedigingswerken bij de monding van de Grote Rivier].
[Projected defence works near the mouth of the Great River].

165 Anoniem / Anonymous, 1752 :
Plan van de Sterreschans.
Project for the Sterreschans.

166 Anoniem / Anonymous, 1752 :
Plan van de Zee Batterij.
Project for the Sea Battery.

166 Claudius Anthony von Luepken, ca./c. 1762 :
Nom: 2 / Plan / van t' Fortje gen.t Diere / geleegen aen de Mond van / de Wester Revier.
Number 2 / Plan / of the small Fort Dieren / situated at the Mouth of / the West River.

167 Wessel van Neercassel, 1714 :
[Kaart van gedane peilingen op de bank voor de Rivier].
[Chart of soundings carried out at the bank before the River].

167 Anoniem / Anonymous, 1742 :
De Banck van de Bataviase Revier [...].
The Bank of the Batavia River [...].

168 Anoniem / Anonymous, ca./c. 1780 :
[Ontwerp voor drie hoofden aan te leggen voor de monding van de Grote Rivier].
[Project for three breakwaters to be constructed at the mouth of the Great River].

168 Anoniem / Anonymous, 1710-1730 :
[Project van een Zeefort voor de Rivier van Batavia].
[Project for a Sea Fort before the River of Batavia].

Nationaal Archief, 4.VEL 1199.

C.A. v. Luepken, 1764 [vignet/vignette] Joh: Rach Fecit 1764 :

Copie N. 2 La D. / Project om de Stadt en / Casteel Batavia op / het menagieuste / te versterken.

Copy N. 2 La D. / Project / for the most economical fortification / of the City and Castle of Batavia.

Schaalstok van 150 [Rijnlandse roeden] = [ca. 1 : 3.500] [profiel] 6 [Rijnlandse roeden] = [ca. 1 : 240].
Scale-bar of *150* [*Rijnlandse roeden*] = [approximately 1 : 3,500] [profile] *6* [*Rijnlandse roeden*] = [approximately 1 : 240].

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 101 x 53 cm.
1 map + 1 profile : ms on paper, coloured, 101 x 53 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verklaringen: [linksonder] een toelichting op de kopie :
Explanations: [lower left] an explanation of the copy :

De Origineele Plan was gedateerd Batavia den 10de Maart 1763 en geetekend C.A. v. Luepken en C. v. Barnekor.
Voor de Exacte Copie N. 2 La D. [getekend/signed]
C.A. v. Luepken.
Batavia den 26. Septb:r 1764.

Volgens dit iets latere projectplan van Von Luepken, dat volgens de titel de goedkoopste variant weergeeft, zouden de kleine waltorens in de bestaande stadsmuur worden afgebroken en de resterende grotere bastions gemoderniseerd. Van die laatste was overigens in 1756 en volgende jaren een aantal langs de zuid- en westwal al aangepast of nieuw gebouwd, met name de bastions Nassau, Oostfriesland, Westfriesland en Leiden. Aan de noordkant van het westelijke stadsdeel zou een voorwerk worden aangelegd, evenals aan de noord- en oostzijden van het Kasteel, dat verder zijn zuidelijke muur en hoofdpoort terug zou krijgen. Alleen buiten de ravelijnen voor het Kasteel was een contrescarp met glacis voorzien. Johannes Rach tekende weer het fantasierijke vignet om de titel van de kaart.

According to a somewhat later project plan made by Von Luepken, which the title announces as the most economical option, the small gun emplacements on the existing city wall would be demolished and the remaining large bastions would be modernized. As a matter of fact, in 1756 and following years, some of the latter along the south and west walls had already been adapted or rebuilt, the most important being the bastions *Nassau*, *Oostfriesland*, *Westfriesland* and *Leiden*. To the north of the western part of the city, the plan was to erect an outwork and the same would be done on the northern and eastern sides of the Castle, of which the south wall and main gate would also be rebuilt. The only place at which a counterscarp and glacis was to be provided was outside the ravelins in front of the Castle. Johannes Rach once again enclosed the title of the map in a fanciful vignette.

(pag. 133: / p. 133:)

Nationaal Archief, 4.VEL 1198.

C.A. v. Luepken, 1764 :

Copie N. 2 La C. / Tweede Project Plan om / Batavia / te Versterken.

Copy N. 2 La C. / Second Project Plan for the Fortification / of Batavia.

Schaalstok van Twee hondert Rijnl. Roeden = [ca. 1 : 3.600] [profielen] Twintig Rijnl. Roeden = [ca. 1 : 330].
Scale-bar of *Twee hondert Rijnl. Roeden* = [approximately 1 : 3,600] [profiles] *Twintig Rijnl. Roeden* = [approximately 1 : 330].

1 kaart + 4 profielen : ms op papier, gekleurd, 73 x 102.
1 map + 4 profiles : ms on paper, coloured, 73 x 102.

Oriëntatie: het noorden is links.
Orientation: north is left.

Verklaringen: [linksonder] een toelichting op de kopie :
Explanations: [lower left] an explanation of the copy :

De Origineele Plan was gedateerd Batavia den 31. Octb:r 1762 en geetekend C.A. v. Luepken en C. v. Barnekor.
Voor de Exacte Copie N. 2 La C. [getekend/signed] C.A. v. Luepken.
Batavia den 26. Septb:r 1764.

C.A. von Luepkens oorspronkelijke tweede projectplan voor de versterking van Batavia was bijzonder ambitieus van opzet en maakte vanwege de hoge kosten ongetwijfeld daarom bij voorbaat geen kans op uitvoering. Het is zelfs goed voor te stellen dat de eerste presentatie van dit project voor de Hoge Regering de aanleiding is geweest om ook nog het aanvullende plan 'op het menagieuste' te laten maken. In zijn grote plan probeert Von Luepken de krijgskundige nadelen van de verouderde rechthoekige stadsomwalling te compenseren door deze zoveel mogelijk van de grote hoeken te ontdoen en rondom nieuwe bastions te projecteren. De nieuwe stadswal is bovendien voorzien van negen kleine en middelgrote voorwerken; het Kasteel wordt nog eens apart versterkt met een groot hoornwerk, vier voorwerken en uiteraard een nieuwe zuidmuur met hoofdpoort. Al deze nieuwe vestingwerken zouden worden uitgevoerd met contrescarp en glacis, terwijl rondom de omwalde stad gemiddeld zo'n 150 à 200 meter bebouwing moest worden afgebroken om een vrij schootsveld te creëren.

C.A. von Luepken's original second project design for the improvement of Batavia's defences was a particularly ambitious concept and, undoubtely because of the excessive price-tag attached to it, made very little chance of actually being carried out. It is quite easy to imagine that the first presentation of this project was the reason that the High Government ordered the supplementary plan *op het menagieuste* (at the most economical) to be drawn up. In this master plan, Von Luepken did his best to remedy the military deficiencies of the antiquated, rectangular city walls by removing their sharp edges as far as possible and projecting new bastions all around. In addition, the new city wall was to be provided with nine small and medium-sized outworks. The Castle was to be even more heavily reinforced with a large hornwork, four outworks and, naturally, a new southern curtain wall with main gate. All these new defence works were to be provided with a counterscarp and glacis, and some 150 to 200 metres of the built-up area around the walled city would have to be demolished to create a free field of fire.

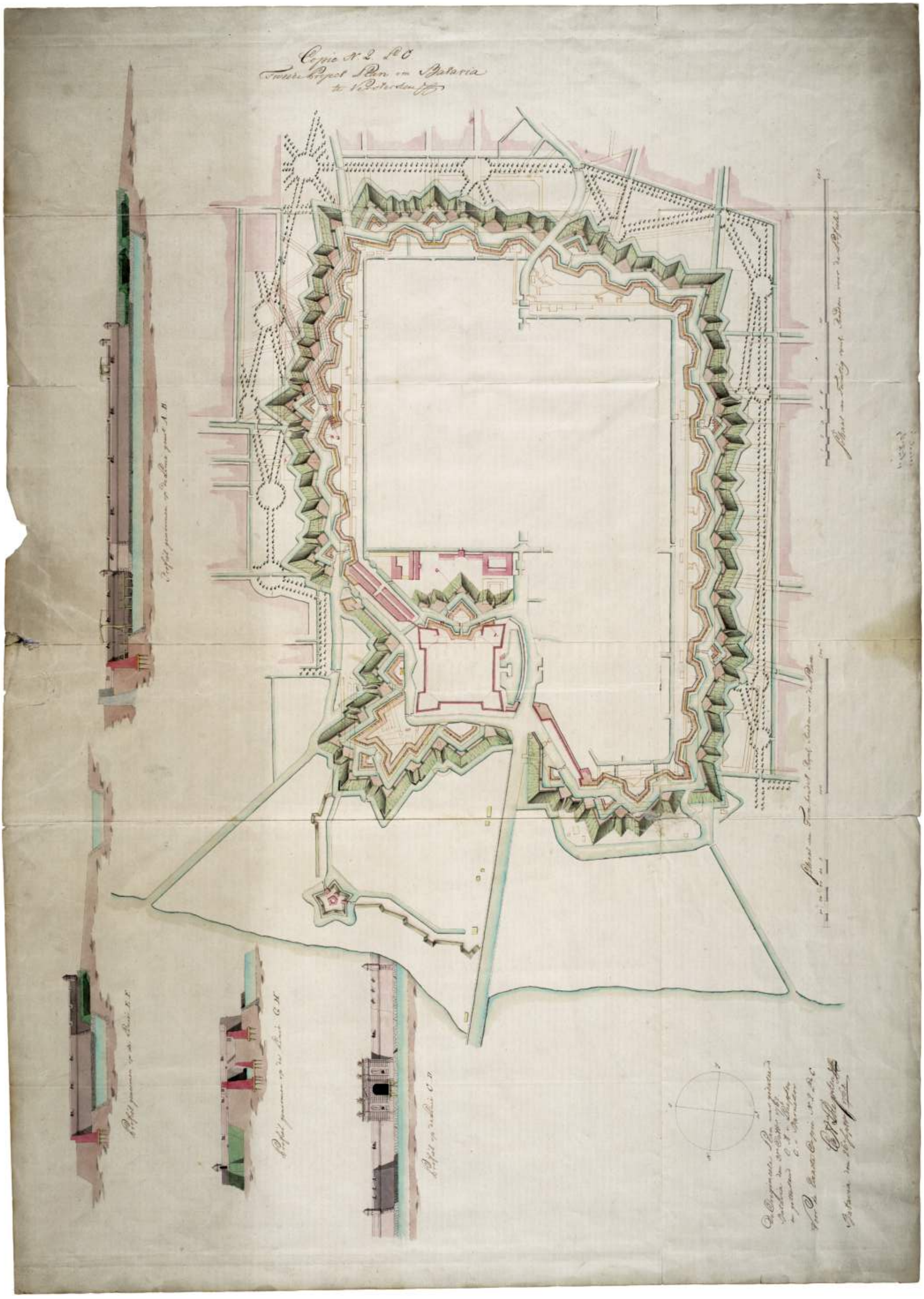
Copie N. 2 de
Profil gemmen op Profil A. B.
Profil gemmen op Profil C. D.
Profil gemmen op Profil E. F.

Carl Friedrich Reimer, oorspronkelijk afkomstig uit Koningsbergen in Oost-Pruisen (zijn geboortejaar is onbekend), kwam in 1767 als soldaat in dienst van de Compagnie naar Colombo, waar hij in 1769 een aanstelling kreeg als derde chirurgijn en in 1774 als onderchirurgijn. Waarschijnlijk bezat hij voor zijn uitreis al enige opleiding in de tekenkunst of de landmeetkunde; in 1777 werd Reimer in elk geval benoemd tot eerste landmeter en in 1782 tot fabriek van Colombo, inmiddels in de rang van luitenant. Drie jaar later was hij op voorspraak van gouverneur-generaal mr. Willem Arnold Alting in dezelfde functie in Batavia aangesteld, waar hij begin 1789 werd bevorderd tot majoor. Later in dat jaar werd Reimer weer naar Ceylon gezonden om daar te worden toegevoegd aan de zogenoemde Militaire Commissie, bestaande uit de zeeofficieren J.O. Vaillant en C.A. Verhuell en de majoor J.F.L. Graevestein. De commissarissen waren in 1788, naar aanleiding van de rampzalige ervaringen in de Vierde Engelse Oorlog, door de Staten-Generaal uitgezonden om de verdediging van de Nederlandse bezittingen aan de Kaap en in Azië te inspecteren en voorstellen tot verbetering te formuleren. Met hen deed Reimer in de volgende jaren tot begin 1792 de voornaamste vestigingen op Ceylon, aan de Malabar- en Coromandelkusten, te Malakka, in de Riouw-archipel en in de Molukken aan. Definitief terug in Batavia werd hij in 1793 opnieuw bevorderd, tot luitenant-kolonel, en aangesteld in de nieuwe functie van directeur der fortificatiën en inspecteur der waterwerken, de hoogste toezichthouder op alle civiele en militaire werken in de Oost. Carl Friedrich Reimer overleed in Batavia in januari 1796. Reimers nalatenschap aan kaarten, plans en projectvoorstellen onderscheidt zich zowel door de ongekend grote omvang van zijn werk als door de technische precisie en artistieke kwaliteit ervan. De kaarten en plans van Batavia die hierna van hem worden gereproduceerd, op de bladen 134 t/m 147, betreffen een reeks opnemingen uit zijn eerste Bataviase periode in de jaren 1785-1789 van de bestaande stadsomwalling en de afzonderlijke bolwerken en punten. De plattegrond op dit blad toont het totaaloverzicht van deze werken in 1788, op een kopie van Reimers oorspronkelijke kaart door zijn assistent A. Maarschalk. Een tweede versie van dezelfde kaart, eveneens een kopie naar Reimer, bevindt zich in het Nationaal Archief onder nr. 4.VEL 1190, en een derde in het Arsip Nasional Republik Indonesia onder nummer O 28. De kaart hiernaast op blad 135, ook uit 1788, geeft op een grotere schaal de verdedigingswerken van alleen de stad en het Kasteel en is getekend naar Reimer door Heijmerd van Breda, een leerling van de Marine School te Semarang. Dit plan, met het nummer III, ging oorspronkelijk vooraf aan de serie met de vier bastions van het Kasteel, waarvan de drie nog bestaande zijn gereproduceerd op de bladen 124-125.

Carl Friedrich Reimer, a native of Königsberg in East Prussia (the year of his birth is unknown), arrived in Colombo in 1767 as a soldier in the service of the Company. He was appointed Third Surgeon there in 1769 and in 1774 he was made Deputy-Surgeon. Probably even before he voyaged to the East, he had already received some training in either drawing or surveying. In any case, in 1777 Reimer was appointed Chief Surveyor and in 1782 *Fabriek* of Colombo, with the rank of lieutenant. Three years later, through the mediation of Governor-General Willem Arnold Alting, he was appointed to the same position in Batavia, where he was promoted to major at the beginning of 1789. Later in that same year, Reimer was again dispatched to Ceylon where he was appointed a member of what was known as the Military Commission, consisting of the naval officers J.O. Valliant and C.A. Verheull, as well as Major J.F.L. Graevestein. These commissioners had been appointed by the States General to inspect and formulate improvements to the defence of Dutch possessions at the Cape and in Asia, in the wake of the disastrous events experienced by the Dutch in the Fourth Anglo-Dutch War. In this capacity for the next few years, up to the beginning of 1792, Reimer visited the most prominent settlements in Ceylon, on the Malabar and Coromandel Coasts, Malacca, the Riau Archipelago and in the Moluccas. After he had definitively returned to Batavia in 1793, he was promoted to lieutenant-colonel, and appointed to the new position of Director of Fortifications and Inspector of Waterworks, the supreme superintendent of all civil and military works in the East. Carl Friedrich Reimer died in Batavia in January 1796. Reimer's legacy in the form of maps, plans and project designs is outstanding, not only because of the enormous quantity of his work, but also for the technical precision and artistic quality he displayed in it. The maps and plans he made of Batavia, reproduced here on sheets 134 to 147, are drawn from a series of surveys made of the existing city wall and the individual bulwarks and ravelins during his first Batavian period between 1785-1789. The plan on this sheet gives a complete overview of these works in 1788, on a copy of Reimer's original map drawn by his assistant, A. Maarschalk. A second version of this same map, again a copy after Reimer, can be found in the *Nationaal Archief* (4.VEL 1190), and a third is housed in the *Arsip Nasional Republik Indonesia* (O 28). The map on sheet 135 also reproduces the fortifications of the city and Castle but on a larger scale and was drawn after Reimer by Heijmerd van Breda, a pupil at the *Marine School* in Semarang. This plan, which bears the number III, originally preceded the series showing the four bastions of the Castle, of which the three still extant plans are reproduced on sheets 124-125.

Nationaal Archief, 4.VEL 1189.

Gemeeten en in Kaart gebracht MDCCLXXXVIII door C.F. Reimer :
Surveyed and Mapped MDCCLXXXVIII by C.F. Reimer :

N:o 1. / Plattegrond / van de Stad en Casteel / Batavia; / met de daarnaast gelegene Situatie.

N:o 1. / Plan / of the City and Castle / of Batavia; / with the surrounding Situation.

Schaalstok van 100 Roeden = [ca. 1 : 2.900].
Scale-bar of *100 Roeden* = [approximately 1 : 2,900].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 136 x 64,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 136 x 64.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verso: Plattegrond Batavia door Maarschalk na Reimer.

Verklaringen: [linksonder] een toelichting op de kopie :
Explanations: [lower left] an explanation of the copy :

Getekent na het orgineel van de Heer Reimer in het Marieneschool door A. Maarschalk.

[linksboven] een legenda bij de letters A t/m Z, AA t/m ZZ, AAA t/m LLL, a t/m g :
[upper left] a key to the letters A to Z, AA to ZZ, AAA to LLL, a to g :

Renvoy.
A. T Kasteel Batavia.
B. 'T Bastion Diamand.
C. 'T Bastion Rubyn.
D. 'T Bastion Parel.
E. 'T Bastion Saphier.
F. Zeebatterie.
G. Fausfebraye.
H. Landpoort.
I. Waterpoort.
K. Aardehalvemanen.
L. 'T Gouvernement.
M. Poternen.
O. Plaats voor Schuijten en Schouwen.
P. Gevangepoort.
R. Hoofdwagt en Grenadier-cazerne.
S. De Artillerie.
T. Victaliepackhuijs.
U. Yzer Pakhuijs.
V. Paardenstal.
W. Graanpakhuijsen.
X. 'T Bolwerk Amsterdam.
Y. 'T Bolwerk Middelburg.
Z. 'T Bolwerk Delft.
AA. Rotterdammer Poort.
BB. 'T Bolwerk Rotterdam.
CC. 'T Bolwerk Hoorn.
DD. 'T Bolwerk Enckhuijsen.
EE. 'T Bolwerk Viaanen.
FF. 'T Bolwerk Gelderland.
GG. 'T Bolwerk Catzenellenbogen.
HH. 'T Bolwerk Oranje.
II. 'T Bolwerk Niepoort.
KK. 'T Bolwerk Niewepoort.
LL. 'T Bolwerk Hollandia.
MM. Binnen Hospitaal.
NN. De Tooren Grimbergen.
OO. 'T Hornwerkje.
PP. 'T Bolwerk Diest.
QQ. Diestpoort.
RR. 'T Bolwerk Nassouw.
SS. De Zeelandia.
TT. De Oostvriesland.
UU. Den Poort Uitregt.
VV. Den Poort Leiden.
WW. Den Poort de Klip.
XX. Den Poort Wesvriesland.
YY. Den Poort Overyssel.
ZZ. Den Poort Kampen.

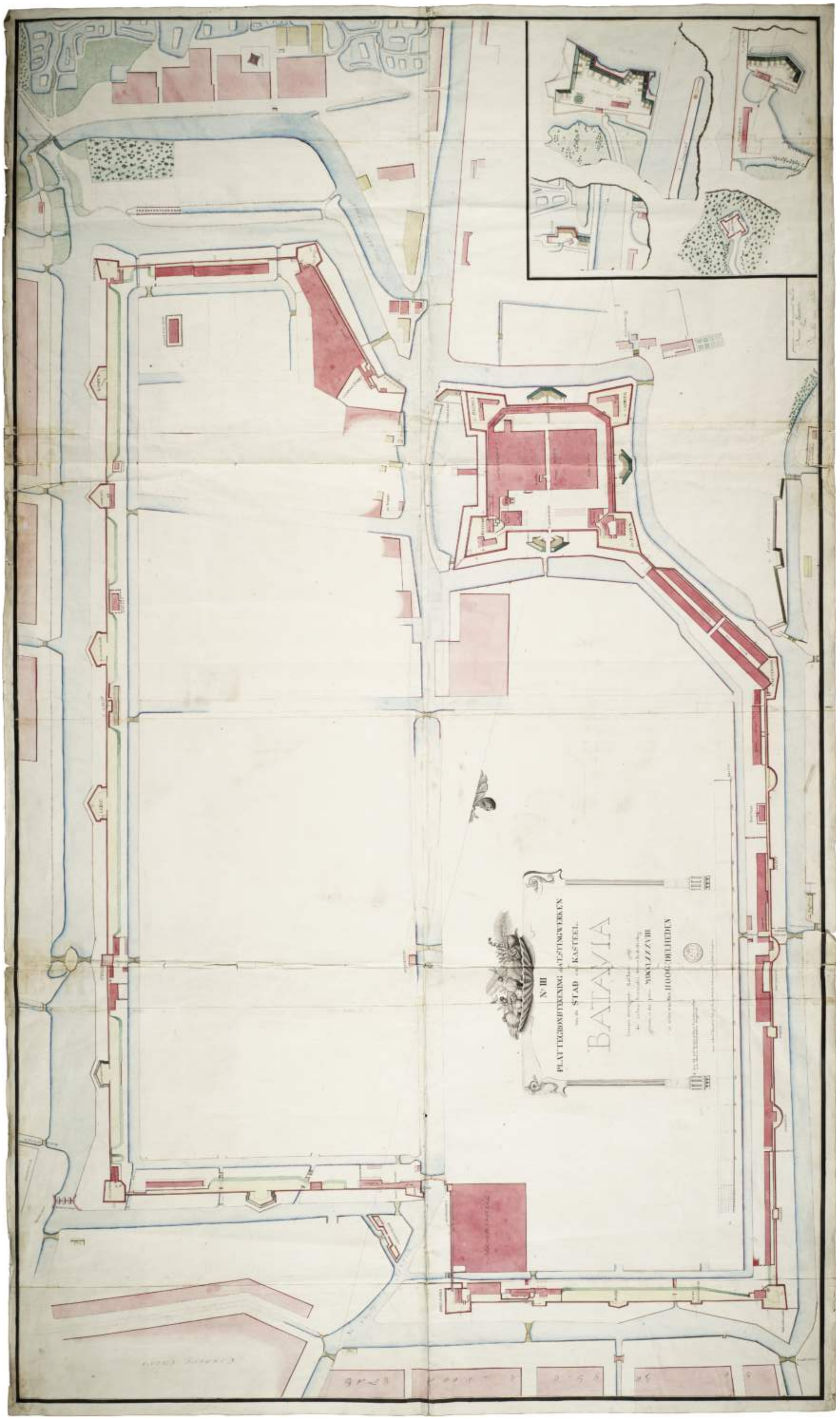

AAA. 'T Bolwerk Groningen.
BBB. 'T Bolwerk Zeeburg.
CCC. 'T Bolwerk Kulenborg.
DDD. De Werff.
EEE. Vlaggestok.
FFF. Vierkanspoort.
GGG. Schuijte Loots.
HHH. Vrymanshaven.
III. Middelpunt.
KKK. Zuijder Voorstad.
LLL. Steene en houte Chineesche Wooningen.

a. Kruijtmagazynen en Kelders.
b. Boomwagt en Pagtershuijs.
c. Paardestal ten dienste van 't Jaagpad.
d. Boodsmans Wooning.
e. Ploederskaasjie.
f. Vijverjes waarvan de Inlanders Visschen opqueken.
g. De Lienie.

KrM. Kruijtmolens.
MlM. Meelmolens.
ZM. Zaagmolen.

Om verwarring te voorkoomen zijn de boomen en Laanen waarmeede de Wallen Straaten en Pleijnen beplant zijn in dit Plan niet aangetekend.

(pag. 135: / p. 135:)

Nationaal Archief, 4.VEL 1191.

Gecopieer naar het orgineel van de Heer Reimer door Heijmerd van Breda, 1788 :
Copied from the original by Mr. Reimer by Heijmerd van Breda, 1788 :

N:o III. / Plattegrondtekening der Vestingwerken / van de Stad en 't Kasteel / Batavia / benevens daar volgende Batterijen gelijk / de zelve bevonden werden bij de Meeting / gedaan in den Jaare mdcclxxxviii / op Ordre van Hun Hoogedelheden.

N:o III. / Plan of the Fortifications / of the City and the Castle / of Batavia / with the nearby Batteries as / the same were found at the Survey / done in the Year mdcclxxxviii / on the Orders of Their Lordships.

Schaalstok van 150 Roeden =
[ca. 1 : 1.150].
Scale-bar of *150 Roeden* =
[approximately 1 : 1,150].

1 kaart + 4 inzetkaarten : ms op papier, gekleurd, 101,5 x 173 cm.
1 map + 4 inset maps : ms on paper, coloured, 101.5 x 173 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verklaringen: [linksonder] een verklaring van een kaartsymbool :
Explanations: [lower left] an explanation of a symbol used in the map :

[-] Door dit merk werden de klyne bezondere poortjes in de stad en kasteelswerken aangetoond.

Graan Pakhuys

Graan Pakhuys

Graan Pakhuys

Wagt

Graan Pakhuys

Noord

Coupe van de Courtine tusse Borcht de Gorge
offer de Courtepallisaden, en't Saint Celadelwerk, de Bolwerken
naar de Lyn. Sr PIII

Coupe van de Courtine offer de
Gorge Pallisaden, naar de Lyn. V

PLAN N° III,

Doorsnede van't Bolwerk naar de Lyn S.

gecopieerd na het origineel
van de Heer Rumer
door M. F. Tidemand

N° XIII,

PLAN Van 't Bolwerk AMSTERDAM
met de daaraantstaande Gebouwen

1204

Graan Pakhuys

Noord

Coupe van't Bolwerk, naar de Lyn. H

N° XII.

PLAN van't Bolwerk, MIDDELBURG.

gecopieerd na het origineel
Van De Heer Rumer
door M. F. Tidemand

1204

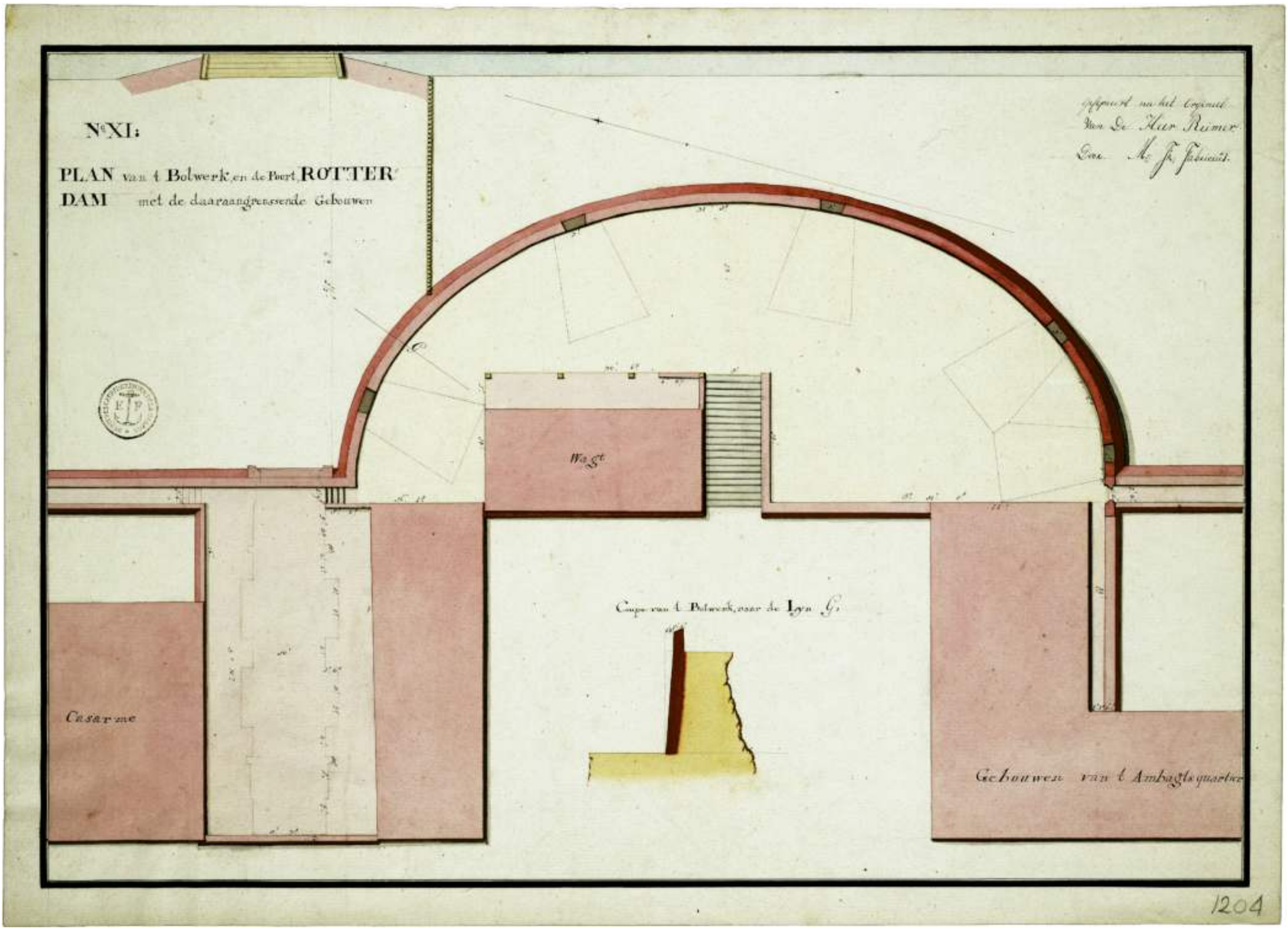

De serie plans van bolwerken in de stadsomwalling van of naar C.F. Reimer op de bladen 136 t/m 147, met de nummers VIII t/m XXX, is hier geplaatst in de kloksgewijze geografische volgorde vanaf het bastion Amsterdam. Ze volgden oorspronkelijk op de vier plans van de bastions van het Kasteel met de nummers IV t/m VII (bladen 124-125).

The series of the ground plans of the bulwarks in the city walls by or after C.F. Reimer on sheets 136 to 147, bearing the numbers VIII to XXX, has been placed here in a clockwise geographical order, beginning by the bastion *Amsterdam*. They originally followed the four ground plans of the bastions of the Castle bearing the numbers IV to VII (sheets 124-125).

(pag. 136: / p. 136:)

boven / above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 L.

Gecopieerd na het orgineel van de Heer Reimer door J:s J:s Hornung, [1785-1789] :
Copied from the original by Mr. Reimer by J:s J:s Hornung, [1785-1789] :

N:o XIII. / Plan van t Bolwerk, Amsterdam / met de daaraanstootende Gebouwen.

N:o XIII. / Plan of the Bulwark, Amsterdam / with the adjoining Buildings.

1 kaart + 3 profielen: ms op papier, gekleurd, 50 x 70,5 cm.
1 map + 3 profiles : ms on paper, coloured, 50 x 70.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Amsterdam was het eerste bastion in de oostelijke stadswal ten zuiden van het Kasteel en de Oostzijdse Pakhuizen. Het is te zien in de tekeningen van Johannes Rach op de bladen 150 onder en 151 boven.

Amsterdam was the first bastion in the eastern city wall to the south of the Castle and the Eastern Side Warehouses. It can be seen on the drawings by Johannes Rach on sheets 150 below and 151 above.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 E.

Gecopieerd na het Orgineel van De Heer Reimer Door M:s Fr: Fabricius, [1785-1789] :
Copied from the Original by Mr. Reimer By M:s Fr: Fabricius, [1785-1789] :

N:o XII. / Plan van t Bolwerk, Middelburg.

N:o XII. / Plan of the Bulwark, Middelburg.

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 35,5 x 50,5 cm.
1 map + 1 profile : ms on paper, coloured, 35.5 x 50.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Het bolwerk Middelburg is met enige moeite te onderscheiden op de achtergrond in de tekening van Johannes Rach op blad 151 boven.

With some effort the bulwark *Middelburg* can be distinguished in the background of the drawing by Johannes Rach on sheet 151 above.

(pag. 137: / p. 137:)

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 H.

Gecopieerd na het Orgineel van De Heer Reimer Door M:s Fr: Fabricius, [1785-1789] :
Copied from the Original by Mr. Reimer By M:s Fr: Fabricius, [1785-1789] :

N:o XI. / Plan van t Bolwerk, en de Poort, Rotter / dam met de daaraangrenssende Gebouwen.

N:o XI. / Plan of the Bulwark, and the Gate, / Rotterdam with the adjoining Buildings.

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 35,5 x 49,5 cm.
1 map + 1 profile : ms on paper, coloured, 35.5 x 49.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

De Rotterdamse Poort, die toegang gaf tot de weg naar Antjol, komt voor op de achtergrond in de tekening door Elias van Stade uit 1709 op blad 149 boven en op Johannes Rachs tekening op blad 151 boven.

The Rotterdam Gate, which gave access to the road to Ancol, appears in the background of the 1709 drawing by Elias van Stade on sheet 149 above and on Johannes Rach's drawing on sheet 151 above.

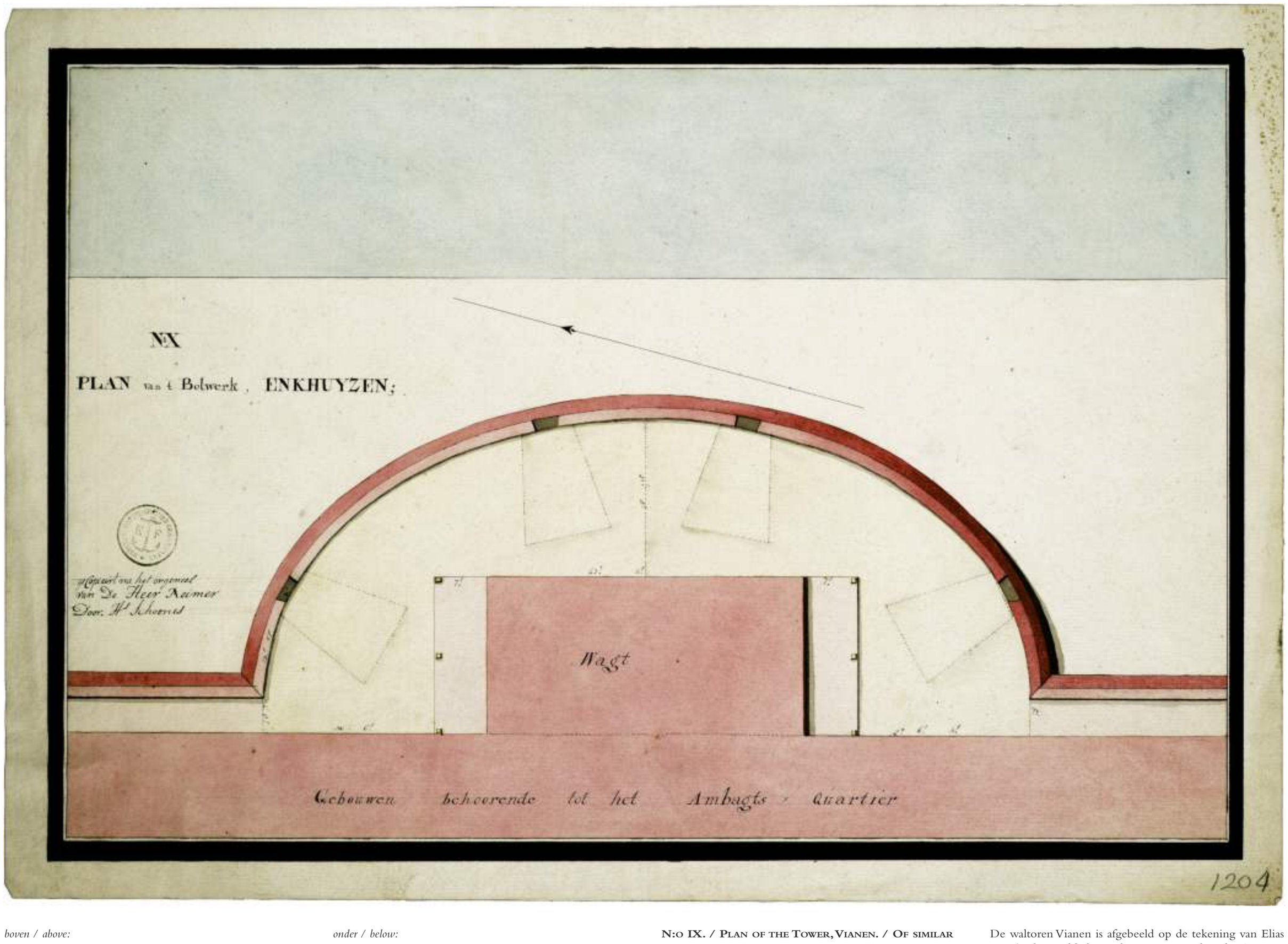
NX
PLAN van t Bolwerk, ENKHUYZEN;
Gecopieert na het orgineel van De Heer Reimer Door H:s Schoones
Wagt
Gebouwen behoorende tot het Ambagts - Quartier
1204

boven / above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 G.

Gecopieert na het orgeneel van De Heer Reimer Door H:s Schoones, [1785-1789] :
Copied from the original by Mr. Reimer By H:s Schoones, [1785-1789] :

N:o X. / Plan van t Bolwerk, Enkhuyzen.

N:o X. / Plan of the Bulwark, Enkhuizen.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 34,5 x 49 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 34.5 x 49 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Enkhuizen is te zien op de tekening van Elias van Stade op blad 149 boven en op die van Johannes Rach op blad 151 onder.

Enkhuizen can be seen on the drawing by Elias van Stade on sheet 149 above and on that by Johannes Rach on sheet 151 below.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 I.

[Carl Friedrich Reimer, 1785-1789] :

N:o IX. / Plan van den Tooren, Viaanen. / Met de hier in Plan vertoonde Toorens, komen ook de / Toorens, Hoorn en Delft genaamd, overeen; verschillende / niet dan in kleinigheeden van malkanderen.

N:o IX. / Plan of the Tower, Vianen. / Of similar design as the Towers shown in this Plan, are the / Towers, named Hoorn and Delft ; differing / from one another only in minor details.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 32,5 x 23,5.
1 map : ms on paper, coloured, 32.5 x 23.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

De waltoren Vianen is afgebeeld op de tekening van Elias van Stade op blad 149 boven en op de tekening van Johannes Rach op blad 151 onder.

The wall tower *Vianen* is show on the drawing of Elias van Stade on sheet 149 above and on the drawing by Johannes Rach on sheet 151 below.

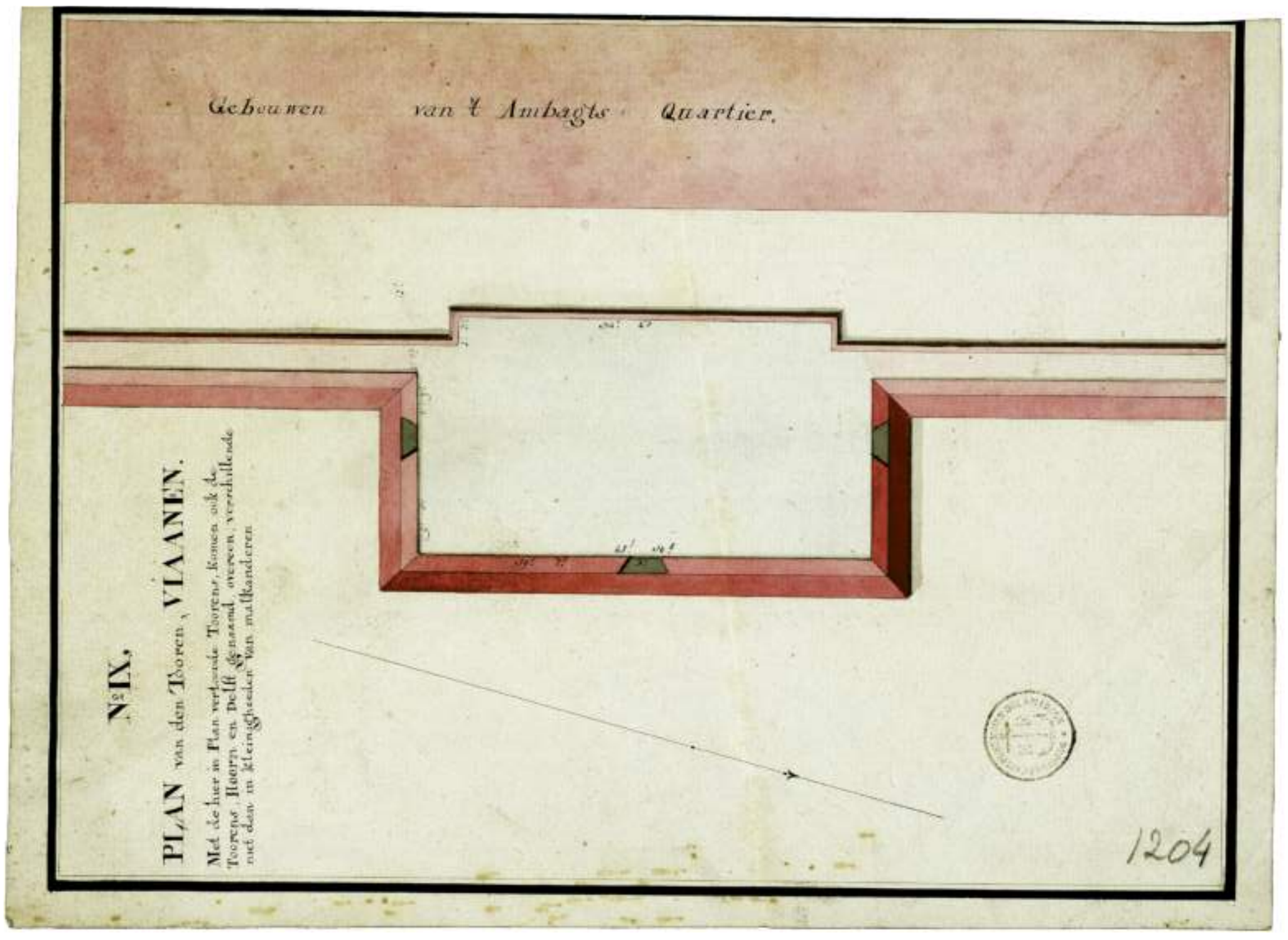
Gebouwen van t Ambagts - Quartier.
N:o IX.
PLAN van den Tooren, VIAANEN.
Met de hier in Plan vertoonde Toorens, komen ook de Toorens, Hoorn, en Delft genaamd, overeen, verschillende niet dan in kleinigheden Van malkanderen
1204

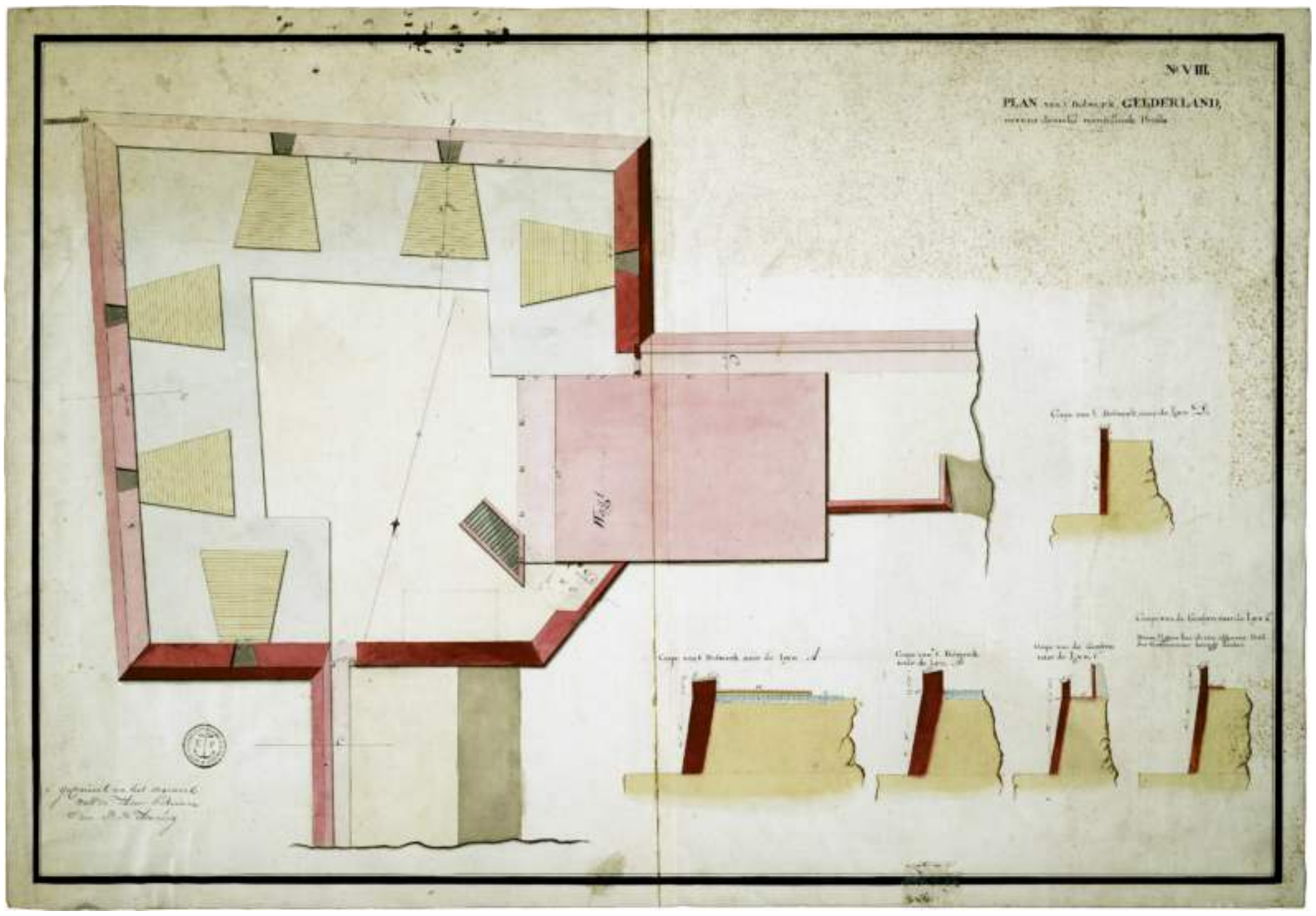
N:o VIII.
PLAN van't Bolwerk GELDERLAND,
Gezigt van't Bolwerk aan de Lyn No. A.
Gezigt van't Bolwerk aan de Lyn No. B.
Gezigt van de Courtine aan de Lyn No. C.
Gezigt van de Courtine aan de Lyn No. D.
West

boven / above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 Q.

Gecopieert na het origineel van de Heer Reimer door J:s J:s Hornung, [1785-1789] :
Copied from the original by Mr. Reimer by J:s J:s Hornung, [1785-1789] :

N:o VIII. / Plan van t Bolwerk, Gelderland, / nevens desselfs verschillende Profils.

N:o VIII. / Plan of the Bulwark, Gelderland, / with its various Profiles.

1 kaart + 5 profielen: ms op papier, gekleurd, 48,5 x 70 cm.
1 map + 5 profiles : ms on paper, coloured, 48.5 x 70 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksonder.
Orientation: north is lower left.

Het hoekbastion Gelderland en zijn wijdere omgeving zijn te zien op de tekening van Elias van Stade op blad 149 boven en op Rachs tekeningen op de bladen 151 onder en 152 boven.

The corner bastion Gelderland and the general area around it can be seen on the drawing by Elias van Stade on sheet 149 above and on Rach's drawings on sheets 151 below and 152 above.

midden, onder / centre, below:

Nationaal Archief, 4.VMF 849.8.

[Anoniem], 1775 :
[Anonymous], 1775 :

Ontwerp van / een Gragt nabij de Punt Gelderland / te Stigten.

Project for a / Canal to be Constructed near the Bastion / Gelderland.

Schaalstok van 8 Roeden = [ca. 1 : 150] [profiel] 15 Voeten = [ca. 1 : 55].
Scale-bar of *8 Roeden* = [approximately 1 : 150] [profile] *15 Voeten* = [approximately 1 : 55].

1 kaart + 1 opgeplakte kaart, 2 profielen : ms op papier, gekleurd, 43 x 63 cm.
1 map + 1 overlay map, 2 profiles : ms on paper, 43 x 63 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verklaringen: [linksboven] een legenda bij de letters A t/m S en de nummers 1 t/m 6 :
Explanations: [upper left] a key to the letters A to S and the numbers 1 to 6 :

Aanwijzing aan

De punt Gelderland.
A. Barakken en Corps de Garde.
B. De Combuijs.
C. Erve en gedeelt van des bakmeesters Wo:ing.
D. De Deur van 't kruid huijs.
E, F. Twee teegenoverstaande deuren met een ondergravene door gang.
G. Houten hekken om de gragt te sluiten.
H, I. In en uitgang van 't bolwerk.
K. De Nieuwe Brug.
L. Inloop van de gragt in de stad.
M. Ingang van de gragt bij de rivier.
N, O. Twee steun of schoormuuren.
P, Q. Een soort van houte dam tot weeder kaatsing van 't water.
R, S. Bamboese huijsen.

'T Ambagts-Quartier.
1. Gedeelte van de Wooning Timmerlieden.
2. Een gedeelte van een bamboes huijs.
3. Gedeelte van een Combuijs voor siek: slav.
4. Gedeelte van eene opene Plaatse.
5. Ged:te van een Ziekenhuijs voor slaaven.
6. Ged:te van de agter plaats dito.

NB. De Romeins cijffer de grond stuk voor 't Geschut.

Opstelling van de deele H bij 't Punt Gelderland.

Dit interessante projectplan was bedoeld als een late poging om de van oudsher problematische doorstroming van de Bataviase grachten binnen de omwalling te verbeteren door middel van een duiker onder de stadsmuur tussen de Stadsbinnengracht en de Stadsbuitengracht. Zoals C.F. Reimers plattegrond van Batavia no. III uit 1788 op blad 135 laat zien, is dit ontwerp niet uitgevoerd. Het onderste gedeelte van de afbeelding in het midden is een opgeplakt deelkaartje met het profiel van de doorgang, dat weggeklapt kan worden om de loop van de Stadsbuitengracht geheel onder te laten zien (onder).

This interesting design was intended to be a late attempt to tackle the old problem of the stagnant water circulation in the canals within the walled city by means of a culvert to be constructed under the ramparts between the *Stadsbinnengracht* (Inner City Moat) and the *Stadsbuitengracht* (Outer City Moat). As C.F. Reimer's town plan of Batavia no. III dating from 1788 on sheet 135 shows, the design was never effectuated. The lower part of the drawing in centre below is an attached overlay showing the profile of the culvert, which can be folded back to reveal the course of the *Stadsbuitengracht* underneath (drawing below).

boven / above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 J.

Gecopieert na het orgeneel van De Heer Reimer Door H:s Schoones, [1785-1789] :
Copied from the original by Mr. Reimer By H:s Schoones, [1785-1789] :

N:o XIV. / Plan van den Tooren Catzenel / lenbogen.

N:o XIV. / Plan of the Tower / Catzenellebogen.

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 32,5 x 23,5 cm.
1 map + 1profile : ms on paper, coloured, 32.5 x 23.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Naast de vele vernoemingen naar Nederlandse steden en gewesten droegen enkele bastions en torens ook namen verbonden met het Oranjehuis. De toren Catzenellenbogen is afgebeeld op de tekening van Elias van Stade op blad 149 boven en op die van Johannes Rach op de bladen 151 onder en 152 boven.

Besides being named after Dutch cities and districts, several of the bastions and towers also bore names linked to the House of Orange. The tower *Catzenellenbogen* (one of the hereditary earldoms held by the Orange-Nassau family) is shown on the drawing by Elias van Stade on sheet 149 above and on those by Johannes Rach on sheets 151 below and 152 above.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 U.

Gecopieert na het orgineel van de Heer Reimer door J:s J:s Hornung, [1785-1789] :
Copied from the original by Mr. Reimer by J:s J:s Hornung, [1785-1789] :

N:o XV. / Plan van t Bolwerk, Oranje.

N:o XV. / Plan of the Bulwark, Oranje.

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 36 x 48,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 36 x 48.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Oranje is te zien op de tekening van Elias van Stade op blad 149 boven en op die van Johannes Rach op de bladen 151 onder en 152 boven.

Oranje can be seen on the drawing by Elias van Stade on sheet 149 above and on those by Johannes Rach on sheets 151 below and 152 above.

(pag. 141: / p. 141:)

boven / above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 K.

Gecopieert na het Orgineel van De Heer Reimer Door M:s Fr: Fabricius, [1785-1789]:
Copied from the Original by Mr. Reimer By M:s Fr: Fabricius, [1785-1789] :

N:o XVI. / Plan van den Tooren, Nieuwpoort, nevens de / daarnaast geleegene Poort van gelyken Naam, en daaraanstootende / Gebouwen.

N:o XVI. / Plan of the Tower, Nieuwpoort, with the / adjoining Gate of the same Name, and the connected / Buildings.

1 kaart + 3 profielen : ms op papier, gekleurd, 42 x 65,5 cm.
1 map + 3 profiles : ms on paper, coloured, 42 x 65.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksonder.
Orientation: north is lower left.

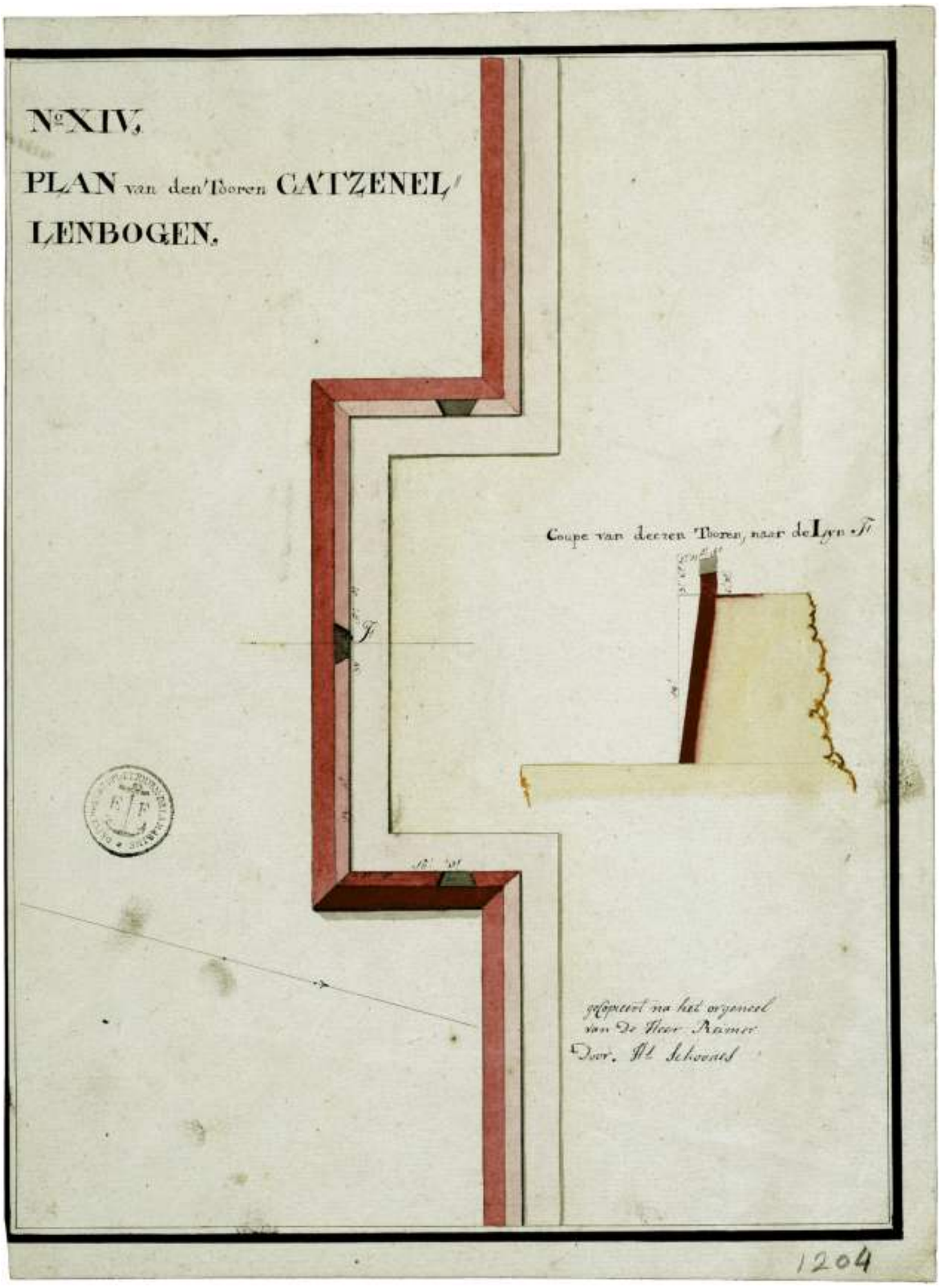

De Nieuwpoort gaf toegang tot de Buiten Nieuwpoort-straat in de zuider voorstad, die verder zuidwaarts voorbij de Waterplaats overging in de weg langs de Molenvliet. De poort is afgebeeld op de tekening van Elias van Stade op blad 149 boven en op Johannes Rachs tekeningen op de bladen 152 boven en onder.

The *Nieuwpoort* or New Gate gave access to the *Buiten Nieuwpoortstraat* in the southern suburb, which continued in a southerly direction past the *Waterplaats* where it became the road which ran alongside the *Molenvliet*. The gate is depicted in the drawing by Elias van Stade on sheet 149 above and on those by Johannes Rach on sheets 152 above and below.

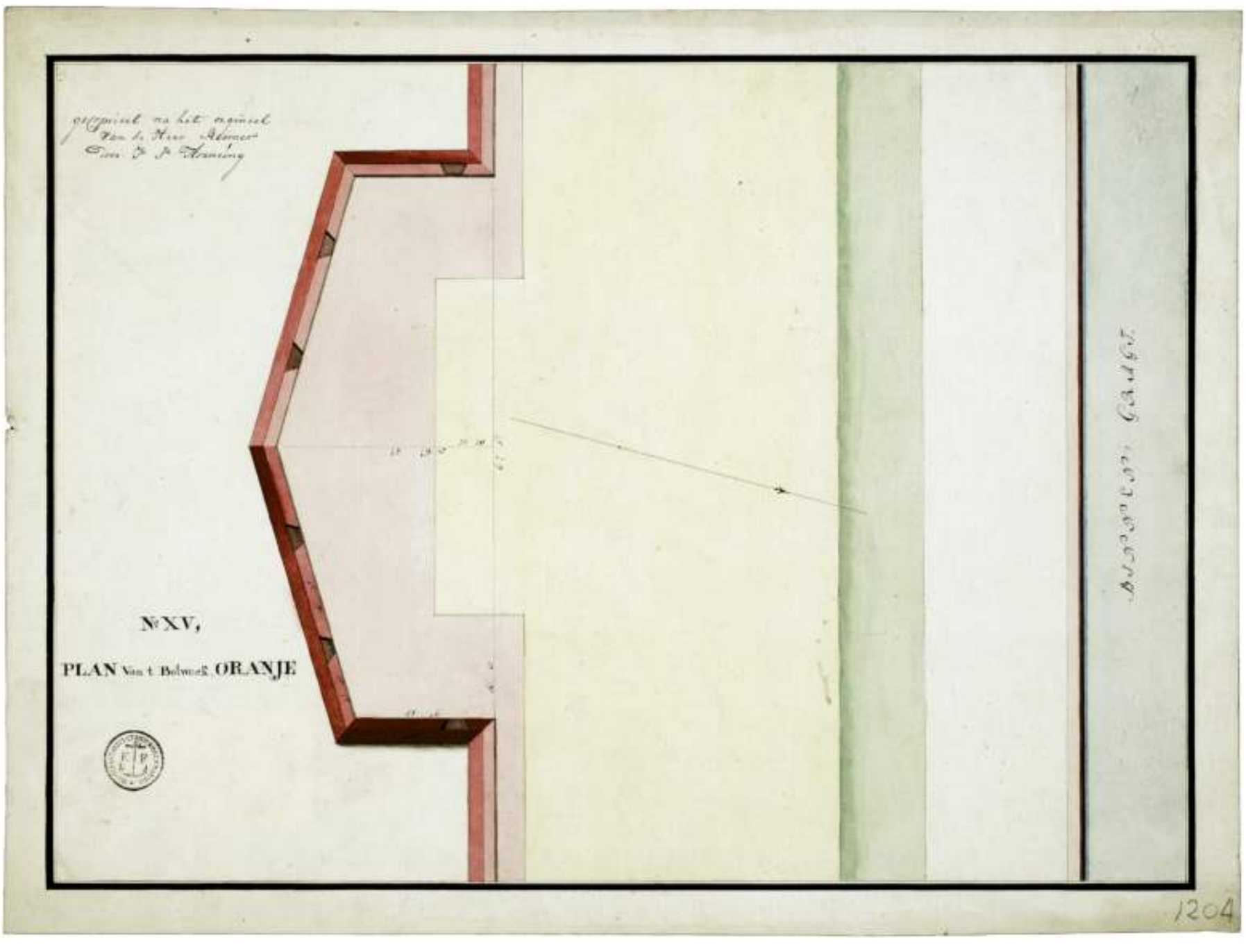

onder / below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 F.

Gecopieert na het orgeneel van De Heer Reimer Door H:s Schoones, [1785-1789] :
Copied from the original by Mr. Reimer By H:s Schoones, [1785-1789] :

N:o XVII. / Plan van 't Bolwerk, Hollandia / met de daarnaast geleegene Gebouwen en inkomende / Hospitaalsgragt.

N:o XVII. / Plan of the Bulwark, Hollandia / with the adjoining Buildings and incoming / Hospitaalsgragt.

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 48,5 x 69 cm.
1 map + 1 profile : ms on paper, coloured, 48.5 x 69 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Het bastion Hollandia is te zien op Elias van Stades tekening op blad 149 boven en op de tekening van Johannes Rach op blad 152 onder.

The bastion Hollandia can be seen on Elias van Stade's drawing on sheet 149 above and on the drawing by Johannes Rach on sheet 152 below.

N.o XVI.

PLAN van den Tooren, NIEUWPOORT, met de daarmede gelegene Poort van gelyken Naam, en daaraanstoetende Gebouwen.

Coupe van den Tooren naar de Lyn. N

Coupe van den Tooren naar de Lyn. O

Coupe van de Gordyn, bewesten de Nieuw poort, naar de Lyn. P

Opgemeten en het Origineel
door De Heer Raamer
door Mr. P. Schouten

1204

N.o XVII.

PLAN van't Bolwerk, HOLLANDIA
met de daarmede gelegene Gebouwen, en inkomende Hospitaals gragt

Caserne

Coupe van't Bolwerk volgens de Lyn. 2

Opgemeten en het origineel
door De Heer Raamer
door Mr. P. Schouten

1206

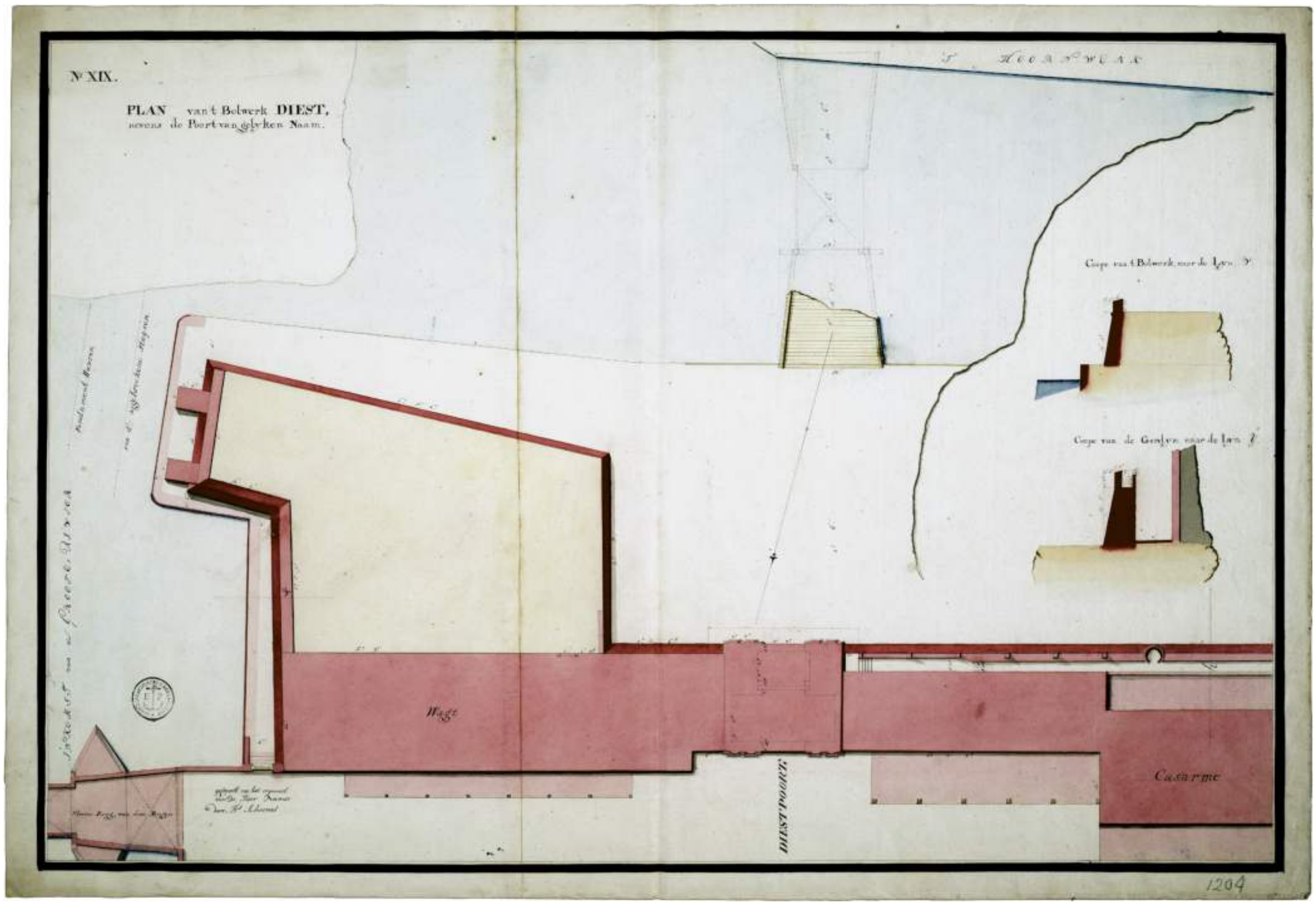

boven / above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 M.

Gecopieert na het orgeneel van De Heer Reimer door H:s Schoones, [1785-1789] :
Copied from the original by Mr. Reimer by H:s Schoones, [1785-1789] :

N:o XIX. / Plan van 't Bolwerk Diest, / nevens de Poort van gelyken Naam.

N:o XIX. / Plan of the Bulwark Diest, / with the Gate of the same Name.

1 kaart + 2 profielen : ms op papier, gekleurd, 48,5 x 71 cm.
1 map + 2 profiles : ms on paper, coloured, 48.5 x 71 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksonder.
Orientation: north is lower left.

Via de Diestpoort kwam men in Reimers tijd eerst op het ervoor gelegen Hoornwerk en vervolgens in de zuidwester voorstad, de Chinese wijk. De poort is afgebeeld op de tekening uit 1658 op blad 147, op die van Elias van Stade uit 1709 op blad 149 onder en op Johannes Rachs tekeningen op de bladen 153 boven en onder en 154 boven.

In Reimer's time, a person going out through the Diest Gate first encountered the Hornwork situated in front of is and after that entered the south-western suburb, the Chinese Quarter. The gate is shown on the 1658 drawing on sheet 147, on that by Elias van Stade dating from 1709 on sheet 149 below and on Johannes Rach's drawings on sheet 153 above and below, and on 154 above.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 P.

Gecopieert na het orgineel van De Heer Reimer Door M:s Fr: Fabricius, [1785-1789] :
Copied from the original by Mr. Reimer By M:s Fr: Fabricius, [1785-1789] :

N:o XX. / Plan en Profils van 't / Hoornwerk.

N:o XX. / Plan and Profiles of the / Hornwork.

1 kaart + 2 profielen : ms op papier, gekleurd,
45,5 x 66,5 cm.
1 map + 2 profiles : ms on paper, coloured, 45.5 x 66.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Het Hoornwerk, een klein voorwerk in de kwetsbare hoek in de zuidelijke stadwal voor de Diestpoort, werd enkele jaren na de Chinese opstand van 1740-1743 aangelegd. In samenhang daarmee werd het tegenoverliggende blok O, oorspronkelijk een deel van de zuidwester voorstad, vervallen verklaard en moest dit nadien onbebouwd blijven ten behoeve van een vrij schootsveld. Het Hoornwerk en deze open ruimte zijn te zien op de tekening van Johannes Rach op blad 153 boven. Zie ook de kaart op blad 195 onder, waaruit blijkt dat dit terrein in latere jaren toch weer deels bebouwd raakte.

The Hornwork, a small outwork built against the vulnerable corner of the southern city wall in front of the Diest Gate was erected a few years after the Chinese Revolt of 1740-1743. In connection with this, Block O, originally part of the south-western suburb situated opposite it, was repossessed by the High Government and thereafter had to remain vacant so as to ensure a free field of fire. The Hornwork and this open space can be seen on the drawing by Johannes Rach on sheet 153 above. See also the map on sheet 195 below, which indicates that in a later period some parts of this terrain was built on again.

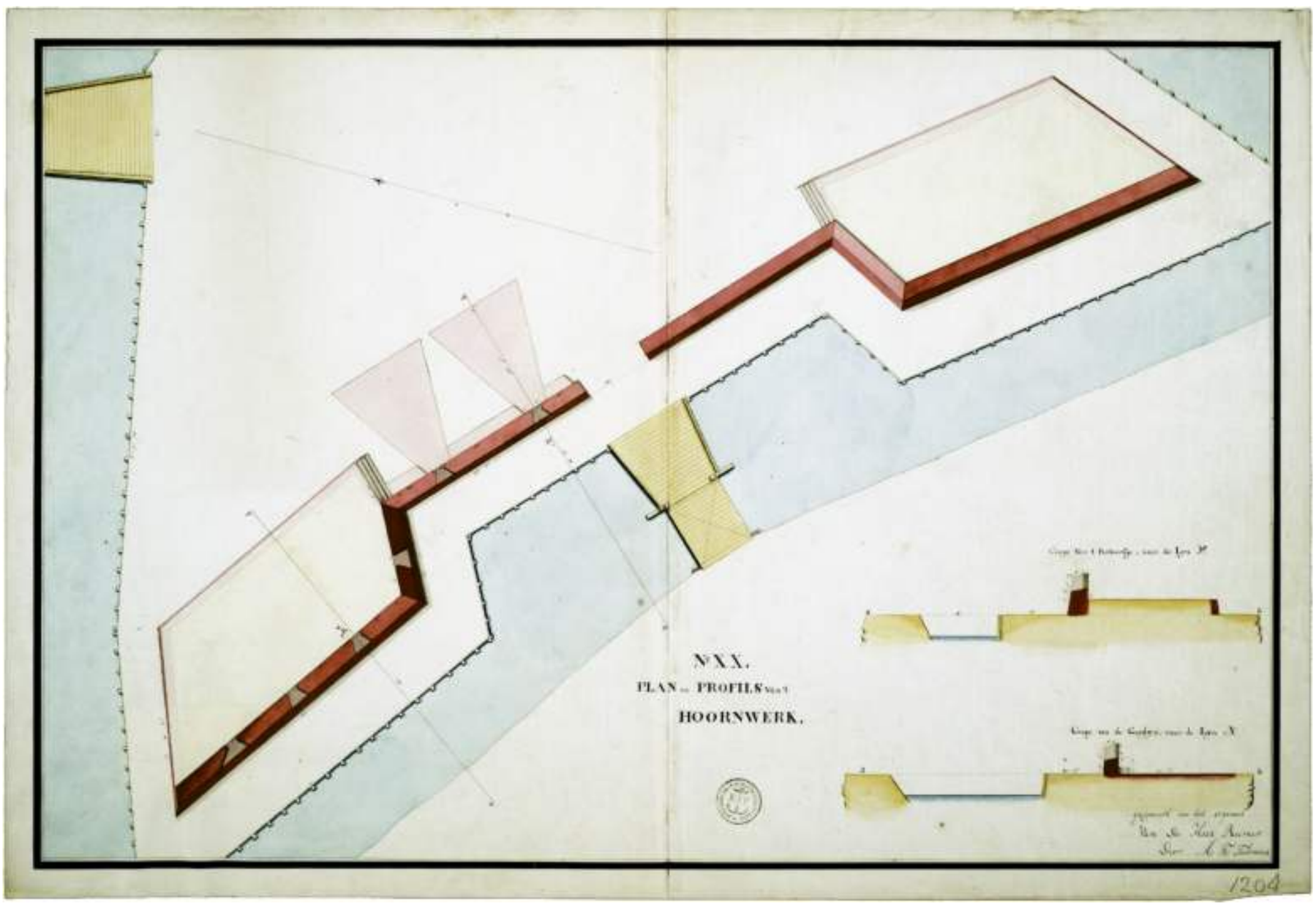

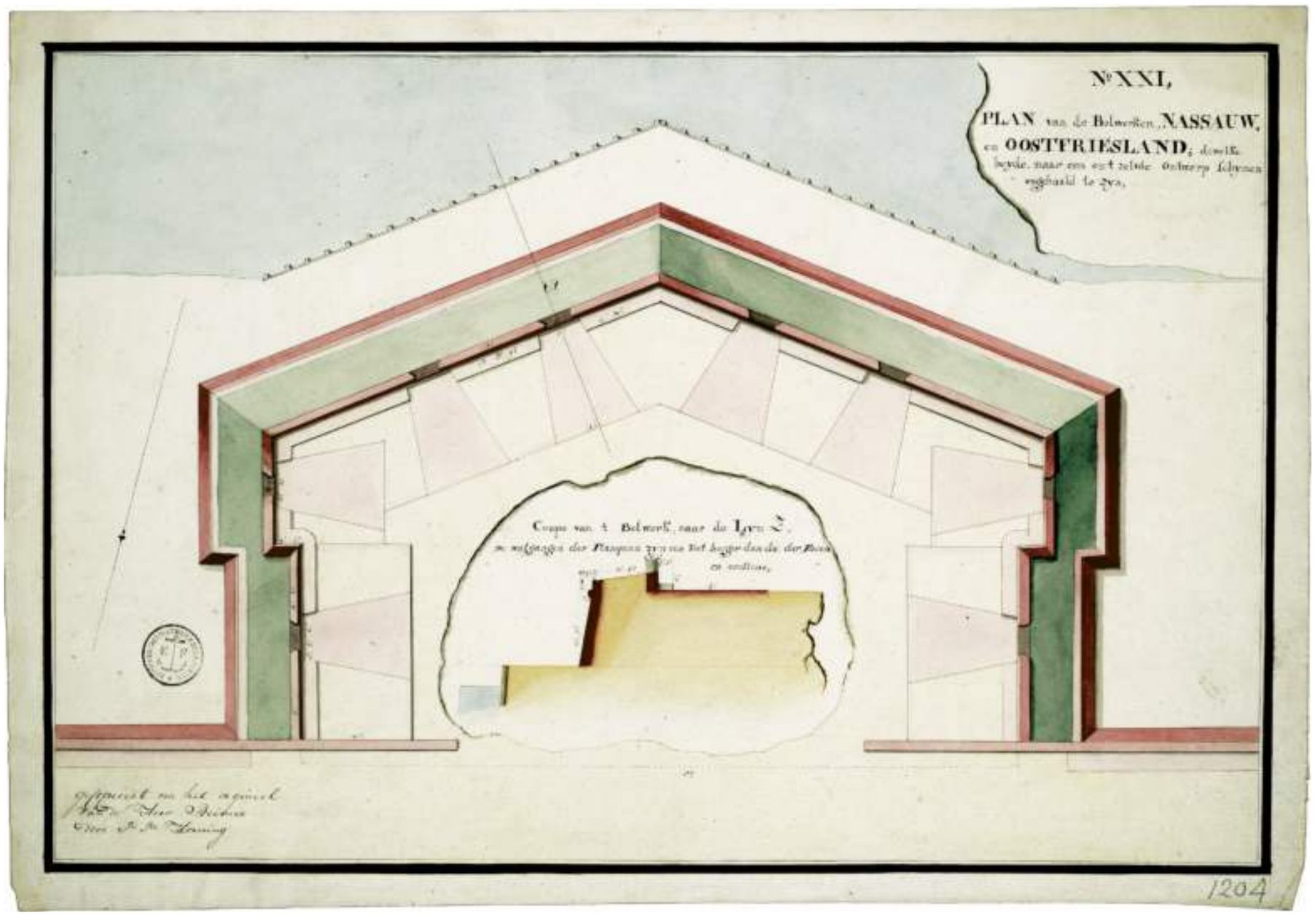

boven / above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 D.

Gecopieert na het orgineel van de Heer Reimer door J:s J:s Hornung, [1785-1789] :
Copied from the original by Mr. Reimer by J:s J:s Hornung, [1785-1789] :

N:o XXI. / Plan van de Bolwerken, Nassauw, / en Oostfriesland: dewelke / beyde naar een en t zelvde ontwerp schynen / opgehaald te zyn.

N:o XXI. / Plan of the Bulwarks, Nassauw, / and Oostfriesland: which / both seem to have been elevated / according to one and the same design.

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 34 x 49 cm.
1 map + 1 profile : ms on paper, coloured, 34 x 49 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksonder.
Orientation: north is lower left.

De in 1756-1759 vernieuwde bastions Nassau en Oostfriesland, ter weerszijden van de punt Zeelandia, komen voor op de achtergrond in de tekeningen van Johannes Rach op blad 154 boven en onder.

The bastions *Nassau* and *Oostfriesland* were rebuilt in 1756-1759 and flanked the bastion *Zeelandia*. They appear in the background of the drawings by Johannes Rach on sheet 154 above and below.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 C.

Gecopieert na het orgeneel van De Heer Reimer door H:s Schoones, [1785-1789] :
Copied from the original by Mr. Reimer by H:s Schoones, [1785-1789] :

N:o XXII. / Plan van 't Bolwerk Zeelandia, / met de daarnaast ingeleide Watergragt.

N:o XXII. / Plan of the Bulwark Zeelandia, / with the gate of the adjoining Canal .

1 kaart + 2 profielen : ms op papier, gekleurd, 49 x 71 cm.
1 map + 2 profiles : ms on paper, coloured, 49 x 71 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

De zuidwestelijke punt Zeelandia is het bastion op de voorgrond in Rachs tekeningen op blad 154 boven en onder.

The south-western bastion *Zeelandia* is the one shown in the foreground of Rach's drawings on sheet 154 above and below.

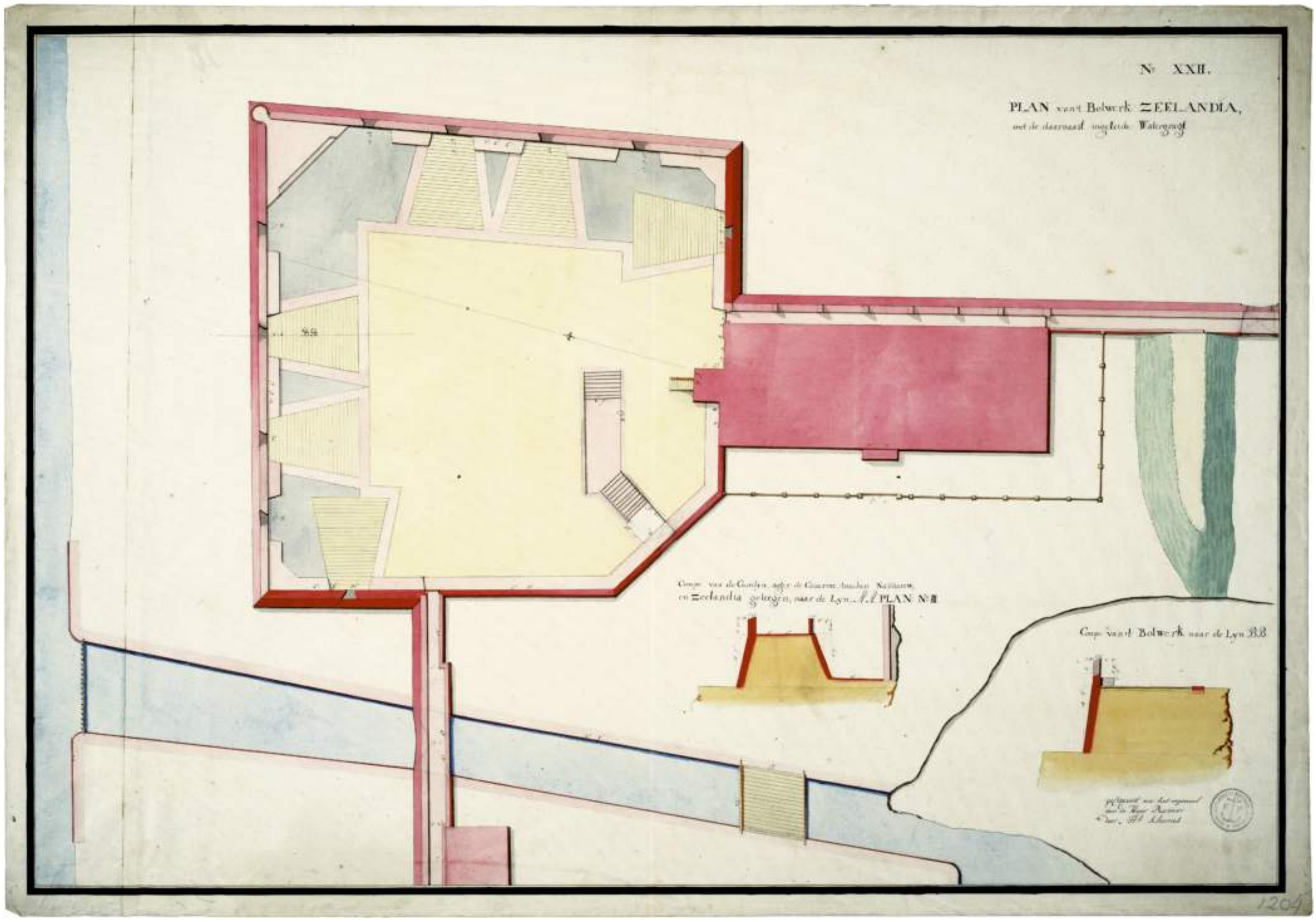
Nº XXII.
PLAN vant Bolwerk ZEELANDIA,
met de daarnaast ingeleide Watergragt
Coupe van de Courtin, agter de Caserne, tusschen Nassauw
en Zeelandia gelegen, naar de Lyn A.B. PLAN Nº II
Coupe van't Bolwerk naar de Lyn B.B
1204

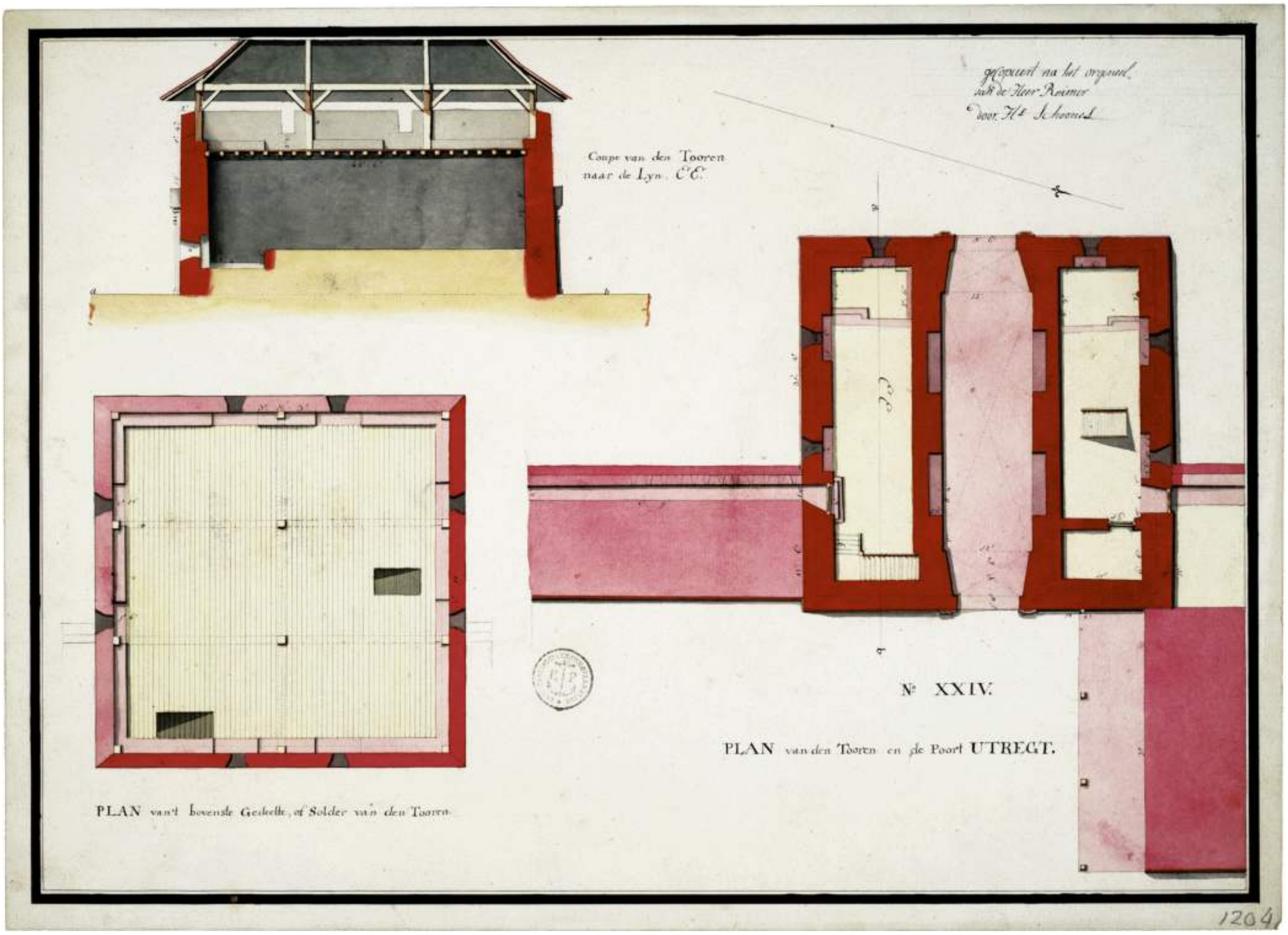
Coupe van den Tooren
naar de Lyn. CC.
PLAN van't bovenste Gedeelte, of Solder van den Toren
PLAN van den Toren en de Poort UTRECGT.
Nº XXIV.
1204

boven / above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 O.

Gecopieert na het orgineel van De Heer Reimer door H:s Schoones, [1785-1789] :
Copied from the original by Mr. Reimer by H:s Schoones, [1785-1789] :

N:o XXIV. / Plan van den Tooren en de Poort Utregt.

N:o XXIV. / Plan of the Tower and the Gate Utrecht.

2 kaarten + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 35,5 x 49 cm.
2 maps + 1 profile : ms on paper, coloured, 35.5 x 49 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

De Utrechtse Poort, hier weergegeven inclusief een interessant aanvullend plan van de bovenverdieping met ook naar de stad toe gerichte geschutsopeningen, kwam uit op de weg langs de Amanusgracht in de wester voorstad. De poort is te zien op de tekening van Elias van Stade uit 1709 op blad 150 boven en op die van Johannes Rach op de bladen 154 boven en onder en 155 boven. Rachs tekening op blad 155 onder kijkt vanaf de Kali Besar door de Utrechtse Straat wel in westelijke richting naar de Utrechtse Poort, maar het gebouw zelf is niet te onderscheiden.

The Utrecht Gate, here reproduced in conjunction with an interesting supplementary plan of the upper storey with cannon ports also directed towards the city, gave access to the road along the *Amanusgracht* in the western suburb. The gate can be seen on the 1709 drawing by Elias van Stade on sheet 150 above and on those by Johannes Rach on sheets 154 above and below, and 155 above. Although Rach's drawing on sheet 155 below looks from the Kali Besar in a westerly direction through the *Utrechtse Straat* towards the Utrecht Gate, the building itself is indistinguishable.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 N.

Gecopieert na het orgineel van de Heer Reimer door J:s J:s Hornung, [1785-1789] :
Copied from the original by Mr. Reimer by J:s J:s Hornung, [1785-1789] :

N:o. XXIII. / Plan van t Bolwerk, Leiden / Volgens hetwelke, ook gebouwd is, Westfriesland.

N:o. XXIII. / Plan of the Bulwark, Leiden / According to which, Westfriesland was also built.

1 kaart + 2 profielen : ms op papier, gekleurd, 35 x 50,5 cm.
1 map + 2 profiles : ms on paper, coloured, 35 x 50.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

De serie stadsgezichten langs de buitengracht door Johannes Rach gaat aan de westzijde in noordelijke richting niet verder dan de Utrechtse Poort. De twee volgende bastions Leiden en Westfriesland, nieuw gebouwd in 1756 en volgende jaren, komen daarin dus niet meer voor, terwijl er ook geen andere topografische aanzichten van bekend zijn.

On the western side, the series of town views along the outer moat drawn by Johannes Rach does not go any farther in a northerly direction than the Utrecht Gate. The following two bastions Leiden and Westfriesland, newly built in 1756 and the years thereafter, are therefore not depicted, and no other topographical views showing them are known.

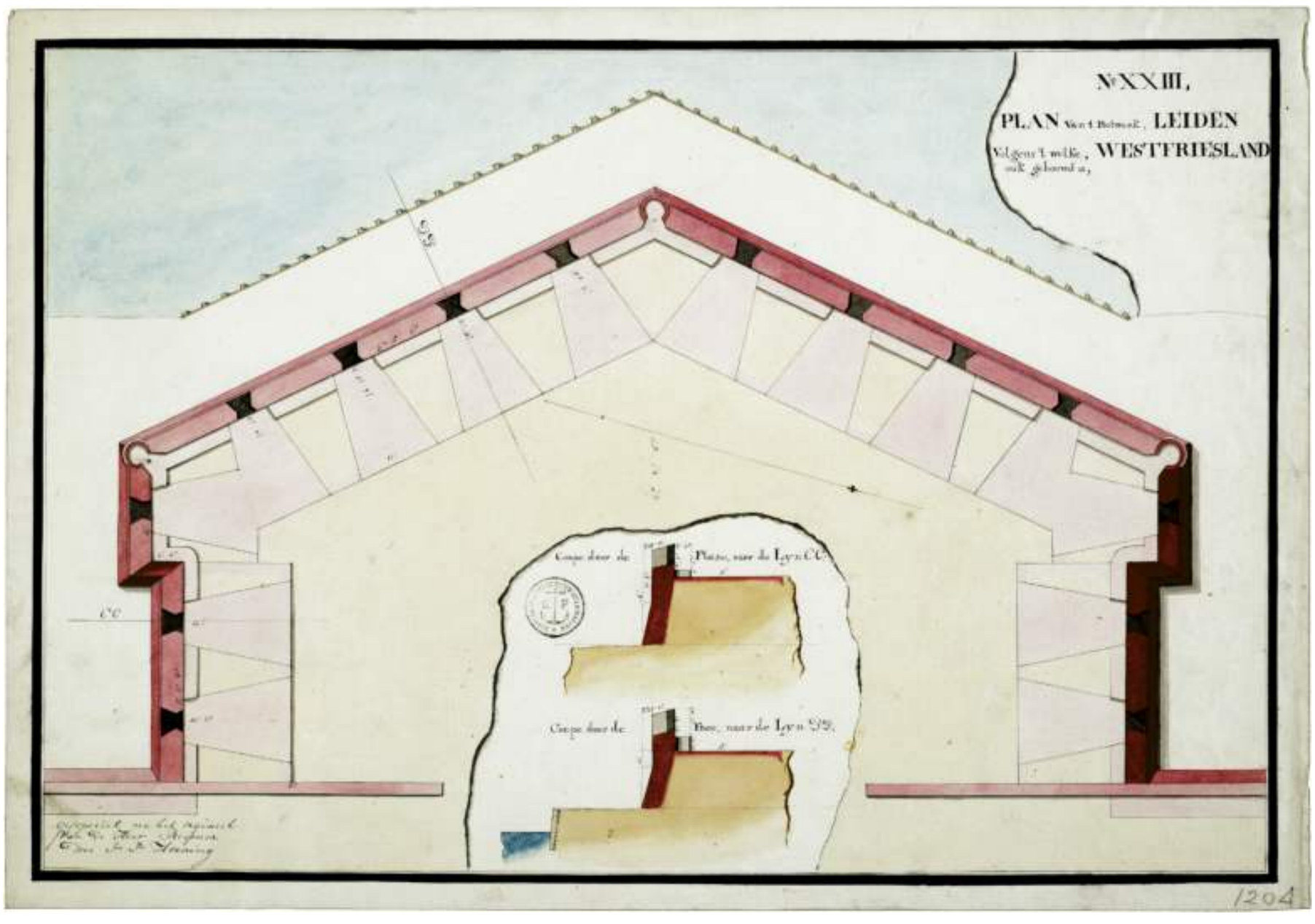

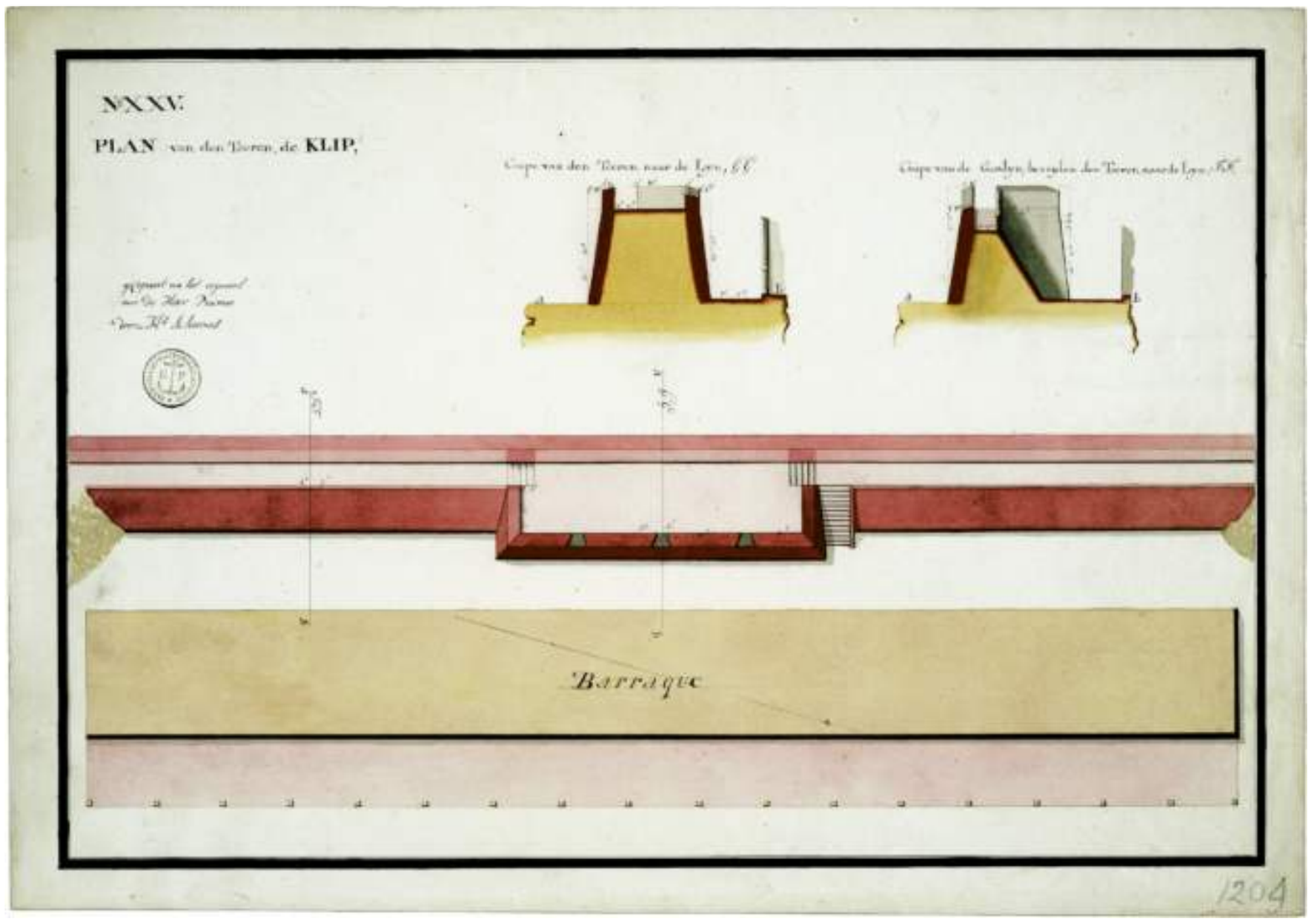

boven / above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 S.

Gecopieert na het orgeneel van De Heer Reimer door H:s Schoones, [1785-1789] :
Copied from the original by Mr. Reimer by H:s Schoones, [1785-1789] :

N:o XXV. / Plan van den Tooren, de Klip.

N:o XXV. / Plan of the Tower, the Klip.

1 kaart + 2 profielen : ms op papier, gekleurd, 36,5 x 52 cm.
1 map + 2 profiles : ms on paper, coloured, 36.5 x 52 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right

De kleine waltoren De Klip bevond zich aan de binnenzijde van de stadsmuur tussen de bastions Leiden en Westfriesland, tegenover de Maleise Gracht, en vormde het restant van het oorspronkelijke bastion Friesland, dat na 1756 werd vervangen door de punten Oostfriesland en Westfriesland; zie ook C.F. Reimers stadsplattegrond no. III uit 1788 op blad 135. De drie stukken geschut op de toren konden in geval van een oproer binnen de stad de gehele lengte van de Maleise Gracht bestrijken. De Utrechtse Poort was om dezelfde reden op de bovenverdieping eveneens uitgerust met enkele stadwaarts gerichte kanonnen; zie plan XXIV op blad 144.

The small wall tower the *Klip* was located on the inner side of the city wall between the bastions *Leiden* and *Westfriesland*, opposite the *Maleise Gracht* (Malay Canal) and was in fact a remnant of the original bastion *Friesland*, which was replaced by the bastions *Oostfriesland* and *Westfriesland* in 1756; see also C.F. Reimer's 1788 city plan no. III on sheet 135. In the event of an uprising in the city, the three cannon placed on the tower would have been able to control the whole length of the *Maleise Gracht*. For the same reason, the upper storey of the Utrecht Gate was also equipped with several pieces of ordnance trained on the city; see Plan XXIV on sheet 144.

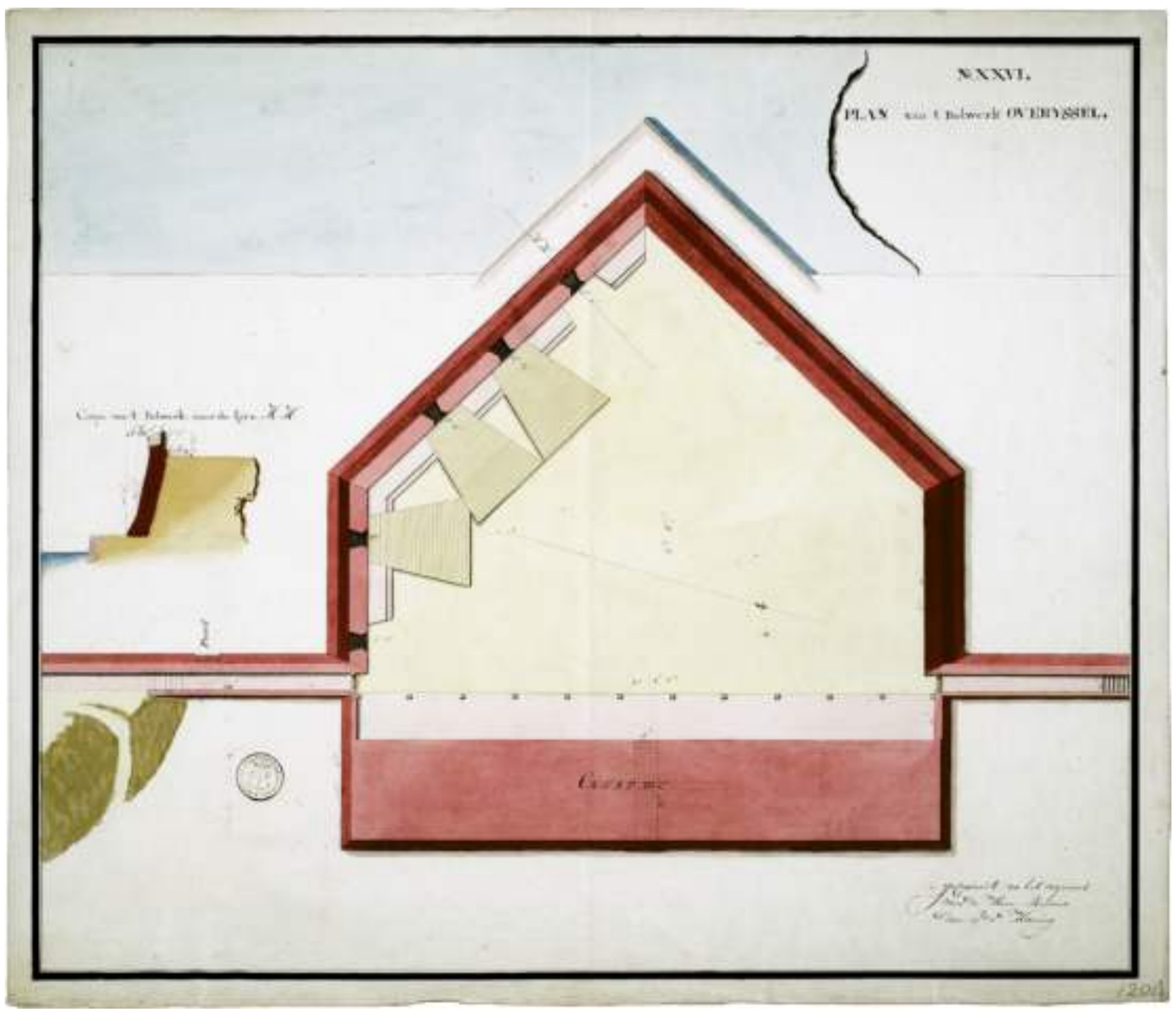

midden / centre:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 T.

Gecopieert na het orgineel van de Heer Reimer door J:s J:s Hornung, [1785-1789] :
Copied from the original by Mr. Reimer by J:s J:s Hornung, [1785-1789] :

N:o XXVI. / Plan van t Bolwerk Overyssel.

N:o XXVI. / Plan of the Bulwark Overijssel.

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 49 x 57 cm.
1 map + 1 profile : ms on paper, coloured, 49 x 57 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Van bastion Overijssel zijn geen topografische aanzichten in manuscript bekend.

No manuscript topographical views of the bastion *Overijssel* are known to exist.

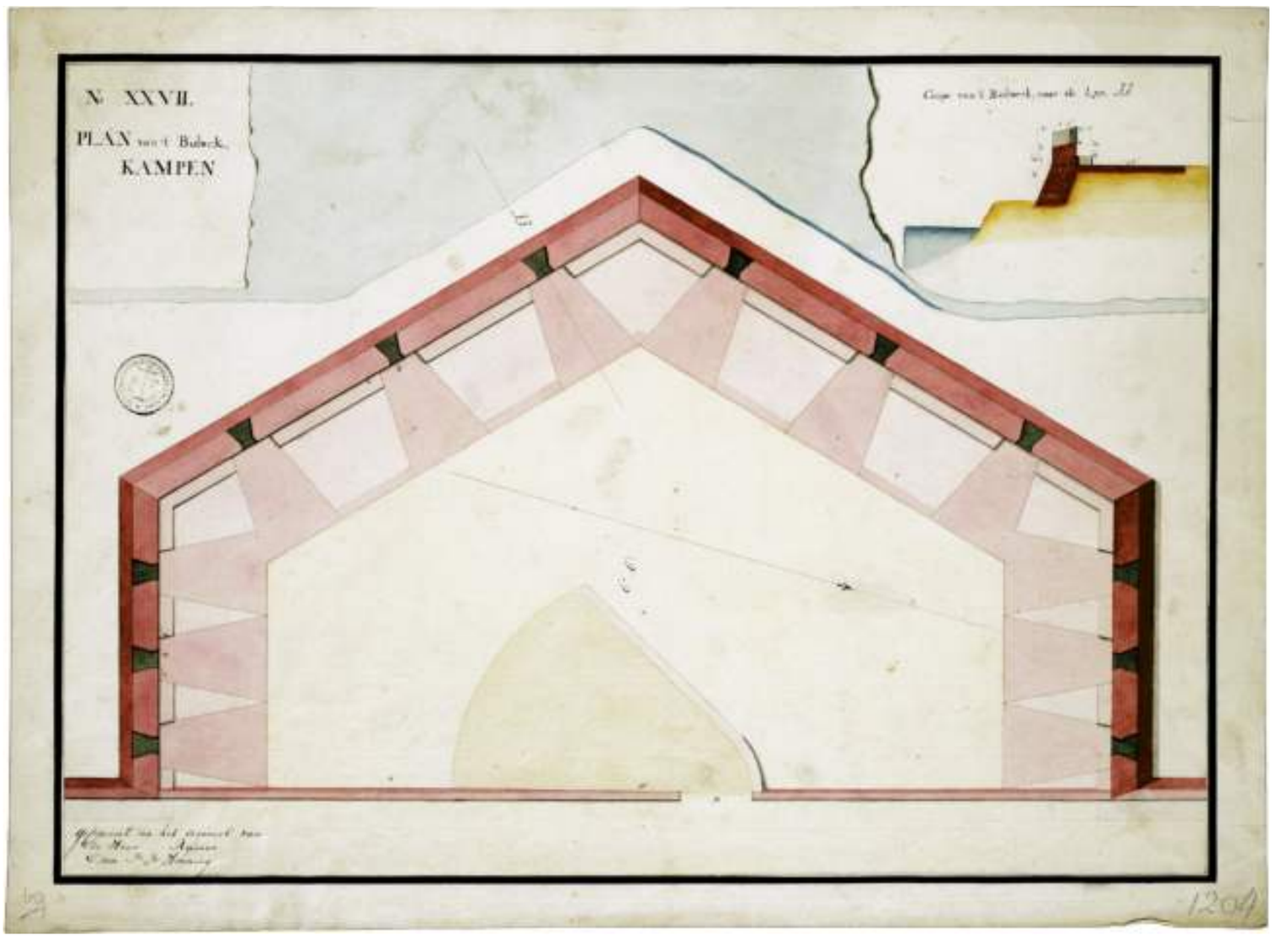

onder / below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 B.

Gecopieert na het orgineel van de Heer Reimer door J:s. J:s Hornung, [1785-1789] :
Copied from the original by Mr. Reimer by J:s J:s Hornung, [1785-1789] :

N:o XXVII. / Plan van 't Bolwerk, / Kampen.

N:o XXVII. / Plan of the Bulwark, / Kampen.

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 36 x 49 cm.
1 map + 1 profile : ms on paper, coloured, 36 x 49 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Van bastion Kampen zijn geen topografische aanzichten in manuscript bekend.

No manuscript topographical views of the bastion *Kampen* are known to exist.

boven / above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 R.

Gecopieert na het orgineel van De Heer Reimer Door M:s Fr: Fabricius, [1785-1789] :
Copied from the original by Mr. Reimer By M:s Fr: Fabricius, [1785-1789] :

N:o XXVIII. / Plan van 't Bolwerk, Groningen.

N:o XXVIII. / Plan of the Bulwark, Groningen.

1 kaart + 2 profielen : ms op papier, gekleurd, 49 x 56 cm.
1 map + 2 profiles : ms on paper, coloured, 49 x 56 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechtsonder.
Orientation: north is lower right.

Van de punt Groningen zijn geen afzonderlijke topografische manuscriptafbeeldingen bekend. Wel komt dit meest noordwestelijke bastion voor op de diverse getekende en geschilderde aanzichten van Batavia vanuit zee, zoals die van Johannes Nessel op blad 101 en van Hendrick Dubbels op blad 102.

There are no known separate topographical manuscript depictions of the bastion *Groningen*. However, this northwesternmost bastion does appear in various drawn and painted views of Batavia from the sea, such as that by Johannes Nessel on sheet 101 and the one by Hendrick Dubbels on sheet 102.

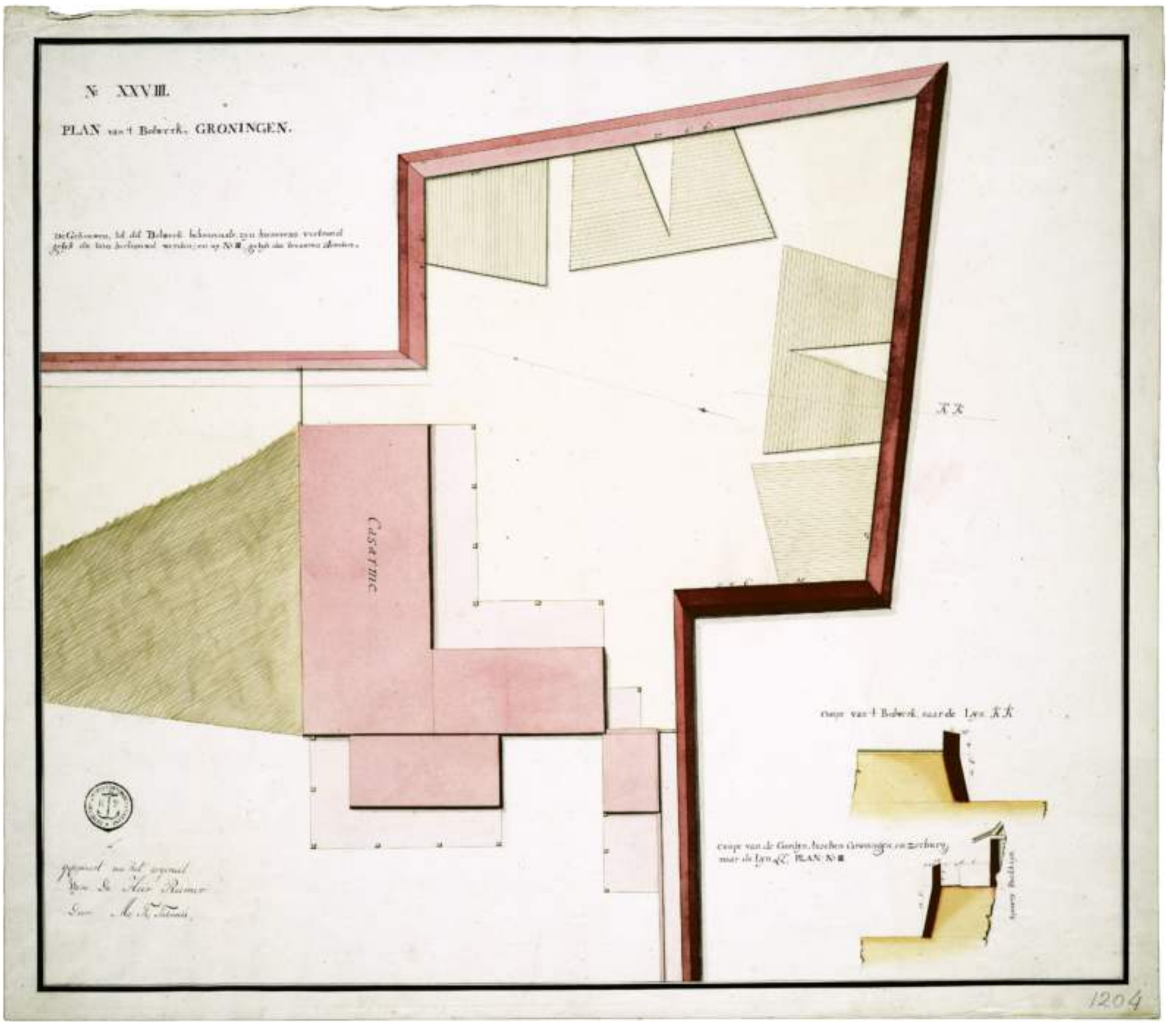

onder / below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 A.

Gecopieert na het orgineel van De Heer Reimer Door M:s Fr: Fabricius, [1785-1789]:
Copied from the original by Mr. Reimer By M:s Fr: Fabricius, [1785-1789] :

N:o XXIX. / Plan van 't Bolwerk, Zeeburg, / met daarnaast leggende Waterloosing.

N:o XXIX. / Plan of the Bulwark, Zeeburg, / with the adjacent Water drain.

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 49 x 68,5 cm.
1 map + 1 profile : ms on paper, coloured, 49 x 68.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksonder.
Orientation: north is lower left.

Zeeburg is onder meer te zien op de getekende en geschilderde aanzichten van Batavia vanuit zee door Johannes Nessel op blad 101 en Hendrick Dubbels op blad 102.

Zeeburg can be seen in some views of Batavia from the sea, among them the drawing by Johan Nessel on sheet 101 and the oil painting by Hendrick Dubbels on sheet 102.

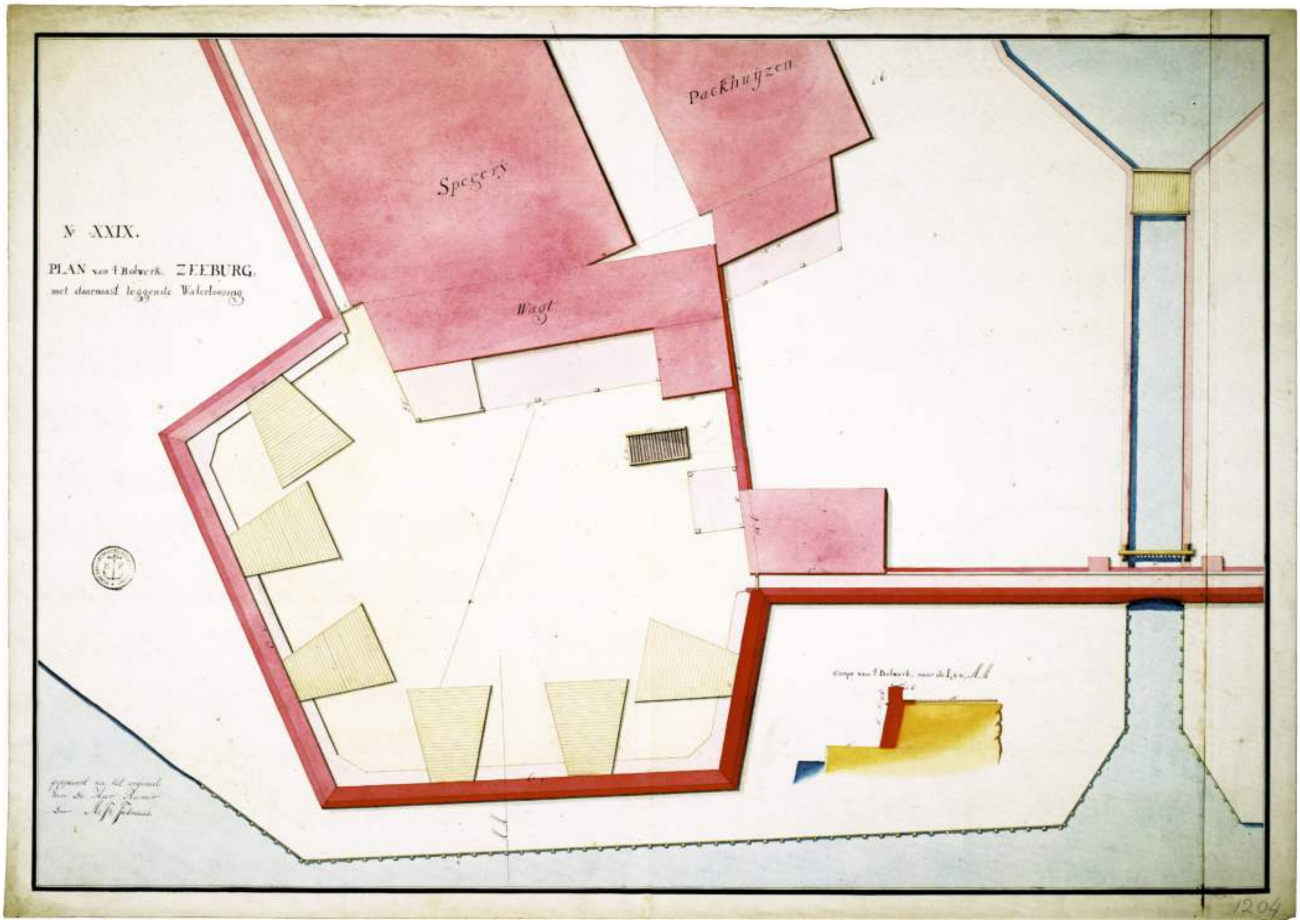

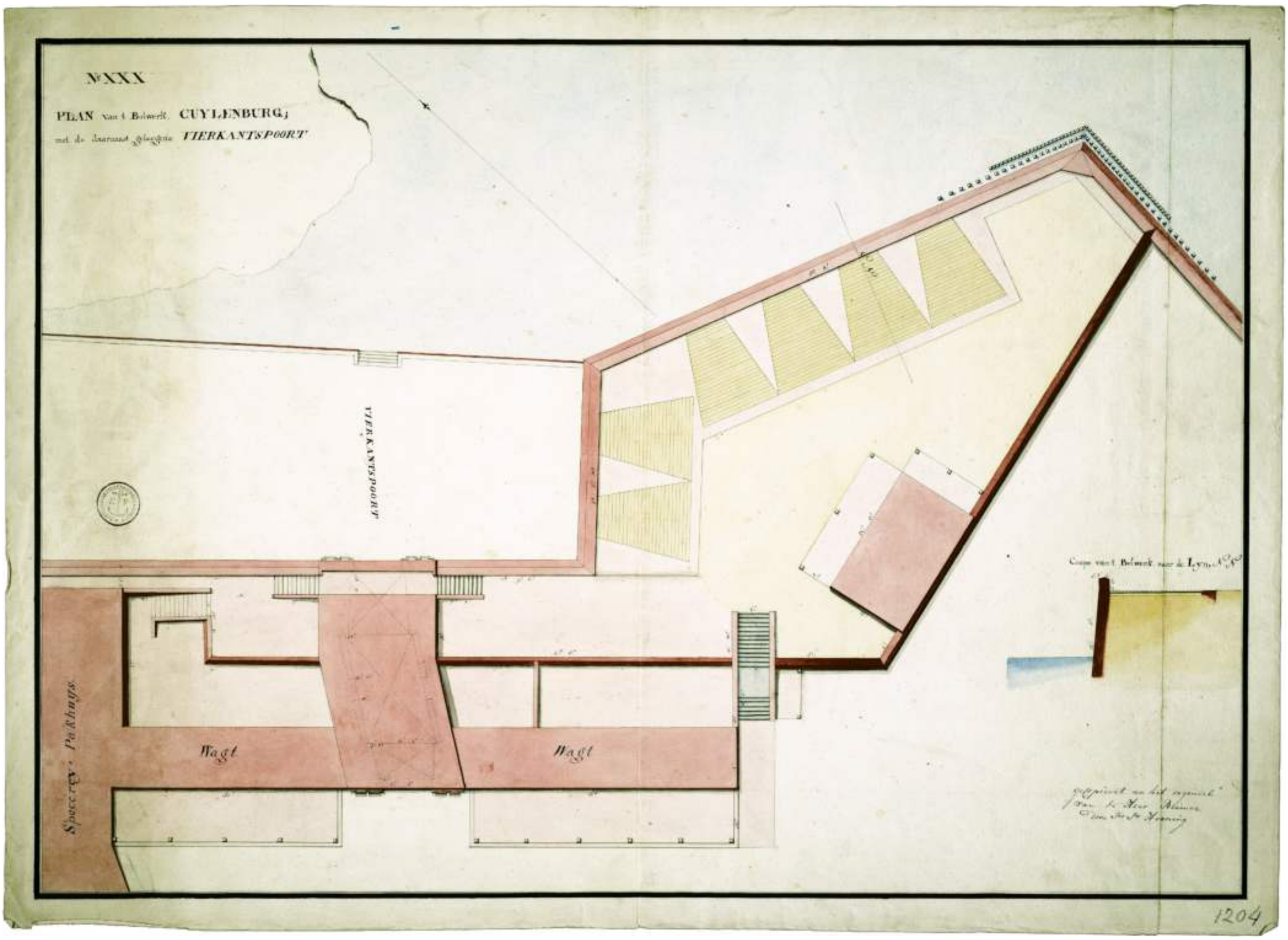

onder / below:

Nationaal Archief 4.VEL 1233.

[Anoniem, 1656-1658] :
[Anonymous, 1656-1658] :

No. 6. [Aftekening van de Diestpoort te Batavia].

No. 6. [View of the Diest Gate in Batavia].

Pentekening op papier, gekleurd, 58,5 x 32,5 cm.
Pen drawing on paper, coloured, 58.5 x 32.5 cm.

Verso: Behoort by de Papieren van Algemeen Bestuur 1658 N. 6.

Deze tekening, blijkens de aantekening op verso overgekomen uit Batavia in 1658, kan wellicht worden toegeschreven aan Johannes Listingh. Het plan van de Diestpoort zoals omstreeks 1788 opgenomen door C.F. Reimer is gereproduceerd op blad 142. Johannes Rachs weergave op blad 153 boven laat zien dat de poort omstreeks 1770 een iets afwijkend, soberder aanzien had dan op deze (ontwerp)-tekening.

According to the note on verso, this drawing was brought from Batavia in 1658; it can possibly be attributed to Johannes Listingh. The plan of the Diest Gate as it was recorded around 1788 by C.F. Reimer is reproduced here on sheet 142. Johannes Rach's reproduction on sheet 153 above shows that, by around 1770, the gate had assumed a somewhat different, more sober appearance that it had in this (project) drawing.

boven / above:

Nationaal Archief, 4.VEL 1204 V.

Gecopieert na het orgineel van de Heer Reimer door J:s J:s Hornung, [1785-1789] :
Copied from the original by Mr. Reimer by J:s J:s Hornung, [1785-1789] :

N:o XXX. / Plan van t Bolwerk, Cuylenburg; / met de daarnaast geleegene Vierkantspoort.

N:o XXX. / Plan of the Bulwark, Culemborg; / with the adjoining Vierkantspoort.

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 49,5 x 68,5 cm.
1 map + 1 profile : ms on paper, coloured, 49.5 x 68.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is linksboven.
Orientation: north is upper left.

Het bastion Culemborg, het laatste in C.F. Reimers serie plattegronden uit ca. 1788 van de afzonderlijke versterkingen van de stad en het Kasteel Batavia, is door Johannes Rach weergegeven in de tekeningen op de bladen 129 boven (kopie door Hendrick Kobell jr.) en 130 boven.

The bastion *Culemborg*, the last in the series of C.F. Reimer's plans of the individual fortifications in the city and Castle of Batavia which date from the period around 1788, was reproduced by Johannes Rach in the drawings on sheets 129 above (copy by Hendrick Kobell Jr) and 130 above.

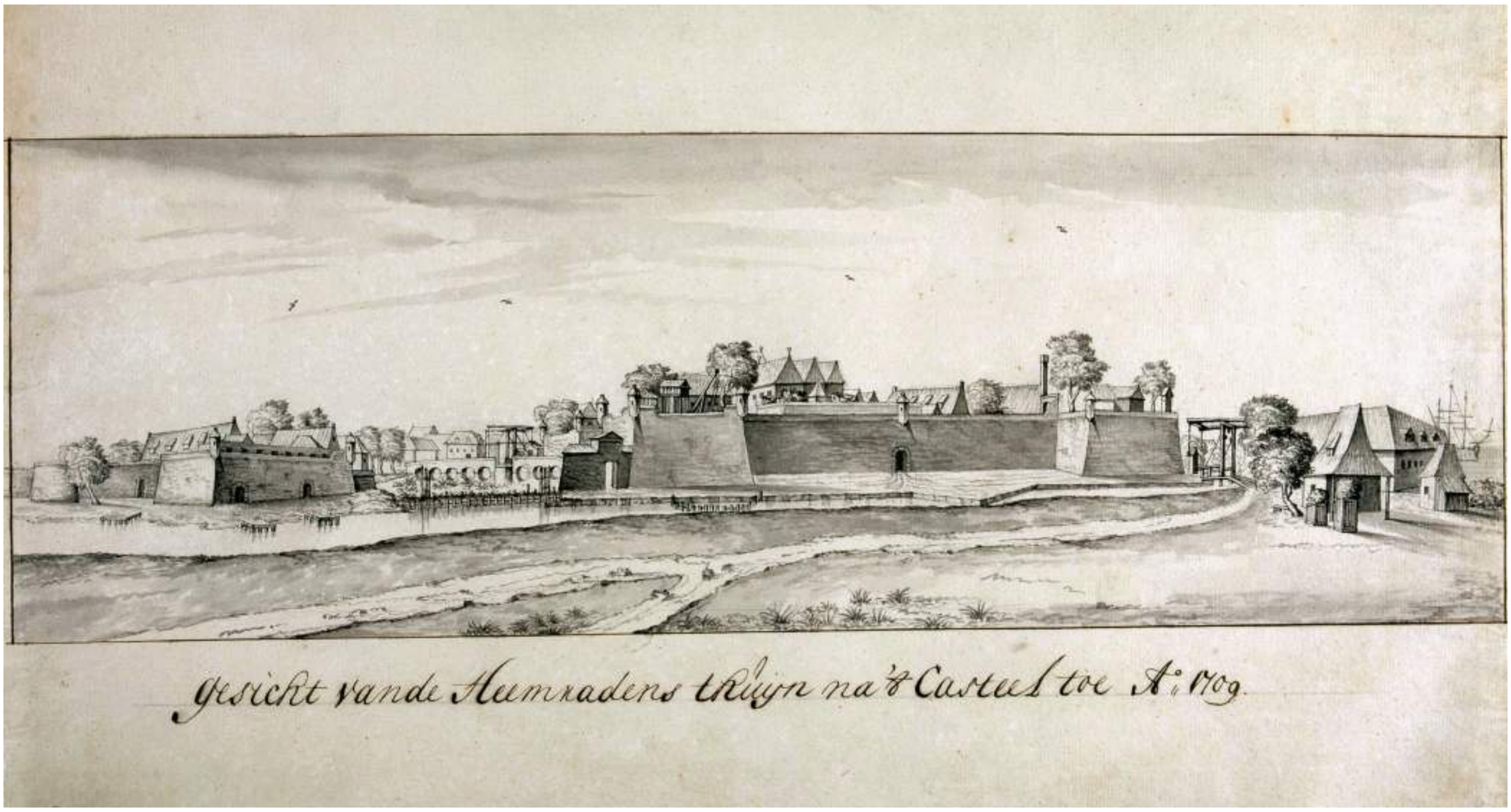

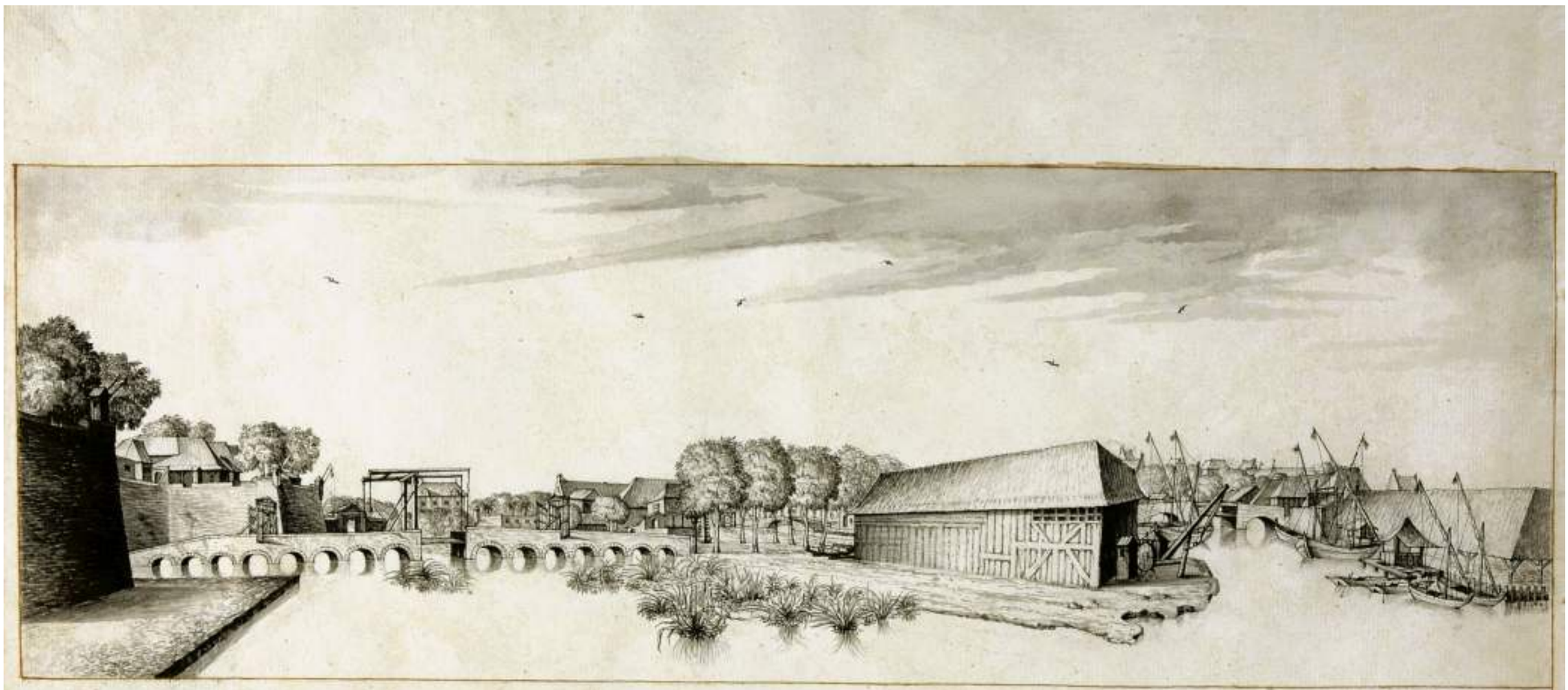

Aanzichten van de omwalde stad. Op de bladen 148-150 zijn vijf stadsgezichten van Batavia gereproduceerd die in 1709 werden vervaardigd door de sergeant Elias van Stade voor de scheidende gouverneur-generaal Joan van Hoorn (1704-1709), voorafgaand aan diens repatriëring. De tekeningen, nu in de collectie van het Tropenmuseum, munten uit door hun topografische precisie; alle aandacht van de maker ging uit naar een zo goed mogelijke weergave van de gebouwen en van het stadsbeeld als geheel, en mensen komen er dan ook vrijwel niet op voor. Van Elias van Stade is in deze atlas uit dezelfde collectie nog een tekening opgenomen, van het fortje Jacatra op blad 271 boven.

Views of the walled city. On sheets 148-150 are reproduced five views of the city of Batavia drawn by Sergeant Elias van Stade for the retiring Governor-General Joan van Hoorn (1704-1709) in 1709, preparatory to his return home to the Netherlands. The drawings, now in the collection of the *Tropenmuseum*, are fine examples of topographical precision; the artist's main interest was obviously in reproducing the buildings and the general view of the city as accurately as he possibly could. They are virtually devoid of people. Yet another drawing by Elias van Stade from the same collection has been included in this atlas, that of the redoubt *Jacatra* on sheet 271 above.

boven / above:

Koninklijk Instituut voor de Tropen/Tropenmuseum, 3440-11.

[Elias van Stade], 1709 :

Gesigt van de Heemradens thuijn na 't Casteel toe A:o 1709.

View from the Heemraden garden towards the Castle A:o 1709.

Potloodtekening op papier, 16 x 41,5 cm.
Pencil drawing on paper, 16 x 41.5 cm.

De Heemradentuin was gelegen net buiten de Stadsbuitengracht ten oosten van het Kasteel en de Oostzijdse Pakhuizen. Men kijkt hier dus in westelijke richting, met links de pakhuizen en rechts van het Kasteel de gebouwen van het Laboratorium van de Medicinale Winkel. Johannes Rach beeldde vrijwel dezelfde situatie zo'n 70 jaar later uit in zijn tekening op blad 130 onder.

The Garden of the *Heemraden* (members of the Batavia District Council) was situated just beyond the *Stadsbuitengracht* (Outer City Moat), to the east of the Castle and the Eastern Side Warehouses. The view here is looking in a westerly direction; to the left are the warehouses and to the right of the Castle the buildings of the Laboratory of the Medicine Shop. Johannes Rach depicted virtually the same situation some seventy years later in his drawing on sheet 130 below.

onder / below:

Koninklijk Instituut voor de Tropen/Tropenmuseum, 3440-12.

[Elias van Stade], 1709 :

In de Stad Batavia A:o 1709. / 't Gesigt uijt de Barm, onder de Zuijdwest-Hoeck van de / punt De Diamant naer de Stadt.

In the City of Batavia A:o 1709. / View from the Verge, under the South-West Corner of the / bastion The Diamant towards the City.

Potloodtekening op papier, 17,5 x 41 cm.
Pencil drawing on paper, 17.5 x 41 cm.

Dit aanzicht is getekend in precies tegengestelde richting als het bovenste. Het Kasteel is nu links, met vooraan de Diamant en op de achtergrond de Robijn en de ophaalbrug naar het Kasteelbuitenplein met de Oostzijdse Pakhuizen in het midden. Rechts is de Kali Besar met de overdekte vismarkt op de westelijke oever.

This view has been drawn showing precisely the opposite direction to the one above. The Castle is now on the left, with the *Diamant* in the foreground and the *Robijn* in the background. The drawbridge to the outer courtyard of the Castle with the Eastern Side Warehouses is in the centre. To the right is the Kali Besar with the covered fish market on its western bank.

boven / above:

Koninklijk Instituut voor de Tropen/Tropenmuseum, 3440-9.

E: v: Stade, [1709] :

Gesigt buijten Batavia, van de nieuwe buijten Portugese kerk na de punt / gelderlandt.

View outside Batavia, from the new Portuguese church outside the walls towards the bastion / Gelderland.

Potloodtekening op papier, 18 x 38,5 cm.
Pencil drawing on paper, 18 x 38.5 cm.

De tekenaar heeft hier gepoogd door toepassing van een versterkt perspectief dit brede stadsgezicht in zijn geheel op een relatief klein formaat weer te geven, waardoor het omwalde Batavia een nogal gedrongen aanzicht heeft gekregen. Johannes Rachs tekening van dezelfde situatie op blad 151 is in dit opzicht ongetwijfeld realistischer. De tekening toont op de voorgrond de zogenoemde Jassenbrug en het meest zuidoostelijke bastion Gelderland (plan van C.F. Reimer op blad 139 boven), met rechts de oostelijke Stadsbuitengracht en links de zuidelijke met op de achtergrond de Nieuwpoort. Het torentje in het midden in de stad is van het in 1709 nog in aanbouw zijnde nieuwe stadhuis (voltooid 1710).

By applying a very intensified perspective, the artist has attempted to reproduce this wide townscape in a relatively small space. This has lent the walled city of Batavia a somewhat squashed appearance. Johannes Rach's drawing of this same subject on sheet 115 is certainly more realistic. In the foreground, the drawing shows what was known as the *Jassenbrug* and the south-easternmost bastion *Gelderland* (plan by C.F. Reimer on sheet 139 above), with the eastern section of the *Stadsbuitengracht* (Outer City Moat) on the right and to the left the southern section of it with the New Gate (*Nieuwpoort*) in the background. The small tower discernible in the centre of the city is of the new town hall which was still under construction in 1709 (completed 1710).

onder / below:

Koninklijk Instituut voor de Tropen/Tropenmuseum, 3440-8.

[Elias van Stade], 1709 :

In de Stad Batavia A:o 1709. / 't Gesigt van de Brugh aan de Middel punct, / naer de Diest poort.

In the City of Batavia A:o 1709. / View from the Bridge near the Middelpunt, / towards the Diest Gate.

Potloodtekening op papier, 20 x 41,5 cm.
Pencil drawing on paper, 20 x 41.5 cm.

De Middelpunt was een blokhuis op de westelijke oever van de Kali Besar naast de brug die de Utrechtse Straat met de Leeuwinnegracht verbond. Deze kleine maar met acht stukken geschut relatief sterk bewapende post was net als de batterijen in Utrechtse Poort en de toren De Klip bedoeld om in geval van een oproer binnen de stad de lange rechte straten rondom te kunnen bestrijken. Rach heeft de Middelpunt afgebeeld op zijn tekening op blad 155 onder, maar dan gezien in westelijke richting. In de tekening van Elias van Stade kijkt men naar het zuiden langs de Kali Besar naar de Diestpoort, met links de (oude) Hollandse Kerk.

The *Middelpunt* was a blockhouse on the western bank of the Kali Besar alongside the bridge which linked the *Utrechtse Straat* with the *Leeuwinnegracht*. Just as the batteries on the Utrecht Gate and the tower *De Klip*, this small fort, which was relatively heavily armed with eight pieces of ordnance, was intended to cover the long straight streets in its surroundings in the event of a riot inside the city. Rach has depicted the *Middelpunt* in his drawing on sheet 155 below, but then seen looking in a westerly direction. In Elias van Stade's drawing the view is to the south along the Kali Besar towards the Diest Gate, with the (old) Dutch Church on the left.

boven / above:

Koninklijk Instituut voor de Tropen/Tropenmuseum, 3440-7.

[Elias van Stade], 1709 :

In de Stad Batavia A:o 1709. / 't Gesigt van de Brugh, van de Middelpunt, / naer de uijtregse poort.

In the City of Batavia A:o 1709. / View from the Bridge, at the Middelpunt, / towards the Utrecht Gate.

Potloodtekening op papier, 20,5 x 37,5 cm.
Pencil drawing on paper, 20.5 x 37.5 cm.

De tekenaar staat hier naast de Middelpunt op de brug over de Kali Besar en kijkt in westelijke richting naar de Utrechtse Poort, met rechts de Portugese Binnenkerk. Johannes Rach heeft dezelfde situatie weergegeven in zijn tekening op blad 155 onder, maar inclusief de Middelpunt.

Here the artist was standing next to the *Middelpunt* on the bridge over the Kali Besar and was looking in a westerly direction towards the Utrecht Gate, with the Portuguese Church inside the city on the right. Johannes Rach depicted the same situation in his drawing on sheet 155 below, but he included the *Middelpunt*.

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 2.

[Johannes Rach, 1767-1768] :

Het Gezigt van Het Edele Comp:s Graan Magezijn / Van agtere te Zien van de Pund de Saphier tot aan de / Punt Amsterdam tot Batavia.

View of the Honourable Company's Grain Warehouse / as Seen from the rear between the Bastion Saphier and the / Bastion Amsterdam at Batavia.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

De vier grote pakhuizen langs de oostelijke stadswal tussen de bastions Amsterdam (geheel links) en de Kasteelpunt Robijn (midden) dienden voor de opslag van droge victualiën als rijst en andere granen, bonen, meel en scheepsbeschuit. Het oudste, meest zuidoostelijk gelegene van deze Oostzijdse Pakhuizen dateerde waarschijnlijk van kort voor 1635, de drie andere werden pas tussen 1748 en 1759 gebouwd. De kleine poort in de verbindingsmuur naar de Robijn stond bekend als de Delftse Poort. Een vergelijkbaar aanzicht door Rach, eveneens in zuidwestelijke richting maar van wat grotere afstand gemaakt, is gereproduceerd op blad 130 onder.

The four large warehouses ranged along the eastern wall of the city between the bastion *Amsterdam* (on the far left) and the Castle bastion *Robijn* (centre) were used for the storage of such dry goods as rice and other grains, beans, flour and ship's biscuit. The oldest, south-easternmost of these Eastern Side Warehouses probably dated from shortly before 1635, the three others were built only between 1748 and 1759. The small gate in the linking wall to the *Robijn* was known as the Delft Gate. A comparable view by Rach, also looking in a south-westerly direction but drawn from a greater distance, is reproduced on sheet 130 below.

Het Gezigt van Het Edele Comp:s Graan Magezyn
Van agtere te Zien van de Pund de Saphier tot aan de
Punt Amsterdam tot Batavia,

boven / above:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, VL 4.

[Johannes Rach, 1772-1775] :

Het Gezigt van Rotterdammer Port van Batavia van de / Rijwegt af te zien.

View of the Rotterdamse Poort at Batavia / as seen from the Road.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

De Rotterdamse Poort bevond zich aan de noordzijde naast het bolwerk Rotterdam (plan van C.F. Reimer op blad 137 boven). De blik is in noordelijke richting langs de oostelijke Stadsbuitengracht, met op de achtergrond de bastions Amsterdam, Middelburg en Delft.

The Rotterdam Gate was situated on the northern side of the city wall adjoining the bulwark *Rotterdam* (plan of C.F. Reimer on sheet 137 above). The view is looking in a northerly direction along the eastern *Stadsbuitengracht* (Outer City Moat), with the bastions *Amsterdam*, *Middelburg* and *Delft* in the background.

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 35.

[Johannes Rach, 1768-1769] :

Het Gezigt van Iasenbrug effen Buijten Batavia Ziende / Na de Nuw Poort en Langs het Qwartier.

View of the Jassenbrug just Outside Batavia Looking / Towards the Nieuwpoort and Along the Quarter.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Het 'Qwartier' waarnaar Johannes Rach hier in karakteristieke worsteling met de voor hem als Deen altijd lastig gebleven Nederlandse spelling verwijst, is het Ambachtskwartier in het meest zuidoostelijk gelegen blok van het oostelijke stadsdeel. Rechts ziet men enkele van de werkplaatsen daarvan direct tegen de stadwal. De 'Iasenbrug' (Jassenbrug) was het begin van de Gelderlandse of Sontarse Weg en de Jacatraweg, welke laatste naar het fortje van die naam in de Ommelanden ten zuidoosten van de stad leidde. Zie ook de bijna 70 jaar oudere tekening vanuit dezelfde positie door Elias van Stade op blad 140 boven en het plan van Gelderland door C.F. Reimer op blad 139 boven.

The *Qwartier*, which characteristically shows Johannes Rach as a Dane for ever wrestling with the spelling of Dutch, was the Craftsmen's Quarter in the south-easternmost block of the eastern part of the city. On the right, several of the workshops can be seen built directly against the city wall. The *Iasenbrug* (*Jassen* Bridge) marked the beginning of the *Gelderlandse Weg* (Gelderland Road) or *Sontarse Weg* (Sontar or Soenter Road) and the *Jacatraweg* (Jacatra Road). The latter led to the redoubt of the same name in the *Ommelanden* south-east of the city. See also the almost seventy year older drawing from the same position by Elias van Stade on sheet 140 above and the plan of *Gelderland* by C.F. Reimer on sheet 139 above.

boven / above:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 34.

[Johannes Rach, 1772-1775] :

Het Gezigt van de Nieuw Poort van Batavia van Buijten af / te zien Langs de Ryweg.

View of the Nieuwpoort at Batavia from Outside the city / as seen From the Road.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Links op dit aanzicht in noordelijke richting vanuit de zuider voorstad is het bastion Hollandia te herkennen, met daarachter het Binnenhospitaal en de (nieuwe) Hollandse Kerk, en geheel rechts de punt Gelderland. De plans van de Nieuwpoort en Hollandia door C.F. Reimer uit ca. 1788 zijn gereproduceerd op blad 141.

To the left on this scene, which is looking in a northerly direction from the southern suburb, can be seen the bastion *Hollandia*, and behind it the *Binnenhospitaal* (Inner City Hospital) and the (new) Dutch Church. On the far right is the bastion *Gelderland*. The ground plans of the New Gate (*Nieuwpoort*) and *Hollandia* by C.F. Reimer dating from c. 1788 are reproduced on sheet 141.

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 15.

[Johannes Rach, 1772-1775] :

Het Gezigt van de Nuwport-Sraad met de Nuwport / Hospital en Hospitals Kerk binnen Batavia.

View of the Nieuwpoortstraat with the Nieuwpoort / Hospital and Hospital Church in Batavia.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Het grote complex rechts op deze tekening is het in 1643 gestichte Binnenhospitaal, waarvan op blad 162 onder een gedetailleerde plattegrond is afgebeeld. Men kijkt in zuidelijke richting vanaf de kruising met de Hospitaalstraat (rechts) naar de Nieuwpoort.

The large complex situated on the right of this drawing is the *Binnenhospitaal*, the Inner City Hospital founded in 1643, a detailed ground plan of which can be seen on sheet 162 below. The artist is looking in a southerly direction from the junction of the *Hospitaalstraat* (right) to the New Gate (*Nieuwpoort*).

boven / above:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 31.

[Johannes Rach, 1772-1775] :

Het Gezigt van de Dies Poort van Buijten af te/ Zien Langs de Rywegt.

View of the Diestpoort from Outside the city / as seen from the Road.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

De Diestpoort kwam na het midden van de achttiende eeuw via een brug uit op het Hoornwerk, dat hier rechts is te herkennen. Een tweede brug leidde van dit kleine voorfort naar het open terrein van het voormalige blok O op de voorgrond, dat aan de zuidkant werd begrensd door de Chinese wijk in de zuidwester voorstad. Rach kijkt in noordelijke richting en heeft achter de poort in de stad de koepel van de Hollandse Kerk ingetekend; geheel rechts is het dak van het Binnenhospitaal te herkennen. Zie ook de tekening uit ca. 1658 op blad 147 onder en C.F. Reimers plans van de Diestpoort en het Hoornwerk op blad 142 en de plattegronden op blad 195. De Nationale Bibliotheek van Indonesië bezit nog een tweede versie van deze tekening, onder nummer A 8.

In the late eighteenth century, the Diest Gate gave access via a bridge to the Hornwork, which can be recognized on the right here. A second bridge led from this small fortification to the vacant terrain of what had once been Block O, in the foreground. This was bordered on its southern side by the Chinese quarter in the south-western suburb. Rach was looking in a northerly direction and has drawn in the dome of the Dutch Church in the city behind the gate; on the far right the roof of the Inner City Hospital can be recognized. See also the drawing dating from c. 1658 on sheet 147 below and C.F. Reimer's plans for the Diest Gate and the Hornwork on sheet 142, as well as the plans on sheet 195. The National Library of Indonesia preserves a second version of this drawing in its collection, with class mark A 8.

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 17.

[Johannes Rach, 1772-1775] :

Het Gezigt van de Dies Poort af te zien van het / Groote Revier bij het Hospitaal.

View of the Diestpoort as seen from the / Great River near the Hospital.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Rachs weergave van de binnenkant van de Diestpoort is getekend vanaf de oostelijke oever van de Kali Besar en kijkt in zuidwestelijke richting. Het nog net zichtbare halve bastion links (dus oostelijk) van de poort werd oorspronkelijk aangeduid met een eigen naam, namelijk bastion Grimbergen. Een tweede versie van deze tekening bevindt zich in de collectie van de Nationale Bibliotheek van Indonesië onder nummer A 7.

Rach's reproduction of the inner side of the Diest Gate was drawn from the eastern bank of the Kali Besar and looks in a south-westerly direction. The half-bastion, which is barely visible to the left (that is east) of the gate, originally had its own name, *Grimbergen*. A second version of this drawing can be found in the collection of the National Library of Indonesia, with class mark A 7.

boven / above:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 32.

[Johannes Rach, 1772-1775] :

Het Gezigt van de Passer Bambo van de Euijterse Port tot de / Disport beuten Batavia met de Selfs 4 Bureverdrit.

View of the Pasar Bamboe from the Utrechtse Poort to the / Diestpoort outside Batavia with its 4 Sluices and Weir.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Het 'Bureverdrit' (boerenverdriet) in de westelijke Stadsbuitengracht bij de punt Zeelandia (in het midden van de tekening) was een stuw met doorlaatsluizen bedoeld om het waterpeil in de zuidelijke Stadsbuitengracht hoog te houden en zo de doorstroming van de grachten binnen de stad te bevorderen. De oudhollandse benaming verwijst naar de hinder die zulke obstakels in de vaarwegen voor de boeren in het vaderland opleverden.Voor de stuw liggen links vlotten van bamboe voor de bamboemarkt, de Pasar Bamboe. Rach kijkt hier in noordelijke richting, met in het midden op de achtergrond de Utrechtse Poort en rechts de Diestpoort. Het plan van Zeelandia uit ca. 1788 door C.F. Reimer is gereproduceerd op blad 143.

The *Bureverdrit* (correctly *boerenverdriet*, 'farmers' sorrow') situated in the western section of the Outer City Moat near the bastion *Zeelandia* (in the centre of the drawing) was a weir with sluices intended to keep the water level in the southern section of the Outer City Moat high enough to improve the flow of the water through the canals within the city. The old Dutch name by which it was designated echoes the problems which such obstacles in the waterways presented to the farmers back home in the Netherlands. To the left in front of the sluice are moored rafts of bamboo for the bamboo market, Pasar Bambu. Here Rach was looking in a northerly direction, with in the centre of the background the Utrecht Gate and to the right the Diest Gate. The plan of Zeelandia by C.F. Reimer dating from c. 1788 is reproduced on sheet 143.

onder / below:

Rijksmuseum Amsterdam, NG-400-AA.

[Johannes Rach, 1768-1769] :

Vüe de l'Ecluse / au dessus de La ditz poorte Et / De la nouvelle garde par dehors.

Aanzicht van de Sluis / boven De Diestpoort En / Van de nieuwe wacht daarbuiten.

View of the Sluice / above The Diestpoort And / Of the new guard post outside.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 31 x 47,5 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 31 x 47.5 cm.

Johannes Rachs iets eerdere weergave van hetzelfde stadsgezicht, hier opgenomen bij wijze van eenmalig voorbeeld van de variatie die hij en ook zijn leerlingen of navolgers in verschillende versies van hun topografische tekeningen kon aanbrengen, is artistiek van een hoger niveau en toont ook een betere perspectiefwerking.

Johannes Rach's somewhat earlier reproduction of the same view of the city is included here as one single example of the variation which he as well as his pupils or followers would sometimes introduce into the various versions of their topographical drawings. It is of outstanding artistic quality and shows a more expert use of perspective.

boven / above:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 30.

[Johannes Rach, 1772-1775] :

Het Gezigt van de Uijterse Poort Buijten Batavïa van de / Rijwegt van de Passer Bambu af te Zien.

View of the Utrechtse Poort Outside Batavia as Seen from the / Road from the Pasar Bamboe.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Links op deze tekening is ten noorden van de Utrechtse Poort het bastion Leiden te zien. De tekenaar stond ongeveer op het punt waar de Amanusgracht in de Stadsbuitengracht uitkwam en keek in noordoostelijke richting. Voor de plans van de Utrechtse Poort en de punt Leiden door C.F. Reimer, zie blad 144.

The bastion *Leiden* can be seen to the north of the Utrecht Gate on the left of this drawing. The artist stood more or less at the point where the *Amanusgracht* debouched into the Outer City Moat and was looking in a north-easterly direction. For the plans of the Utrecht Gate and *Leiden* by C.F. Reimer, see sheet 144.

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, VL 3.

[Johannes Rach, 1772-1775] :

Het Gezigt van de Midelpunts Brug naar de Uijtersche Poort de / Groote revier ter Linka en de Portugeesche Kerk ter rechter Zijde.

View of the Middelpuntsbrug towards the Utrechtse Poort the / Great River on the Left and the Portuguese Church on the Right.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Op Rachs tekening van de Utrechtse Straat in westelijke richting vanaf de Middelpuntsbrug over de Kali Besar, met de Utrechtse Poort op de achtergrond, is de poort zelf nauwelijks te onderscheiden. De voorstelling laat goed de militaire functie van de Middelpunt uitkomen. De kerk rechts is de Portugese Binnenkerk, in 1673 gebouwd voor de meer gegoede Mardijker gemeenschap in Batavia. Zie ook de tekening van dezelfde situatie in 1709 door Elias van Stade op blad 150 boven.

In Rach's drawing of the *Utrechtse Straat* (Utrecht Street), looking in a westerly direction from the Middelpunts Bridge over the Kali Besar, with the Utrecht Gate in the background, the gate itself is barely discernible. The representation illustrates the military function of the *Middelpunt* very appositely. The church on the right is the *Portugese Binnenkerk* (Portuguese Church within the city), which was built for the more well-to-do section of the *Mardijker* community in Batavia in 1673. See also the drawing of the same situation in 1709 by Elias van Stade on sheet 150 above.

Het Gezight van de Midelpunts Brug naar de Uytersche Poort de
Groote revier ter Linka en de Portugeesche Kerk ter rechter Zÿde,

Het Gezigt van het Stadhuys van Batavia met desselfs
Fonteyn van vooren aan te zien met de Groote Kerk Tygers
Gragt en Nieuw Poord Straad .

boven / above:
Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 10.

[Johannes Rach, 1770-1772] :

Het Gezigt van het Stadhuijs van Batavia met desselfs / Fonteijn van vooren aan te zien met de Groote Kerk Tijgers / Gragt en Nieuw Poord Straad.

View of the Batavia Town Hall with its / Fountain as seen from the front with the Grote Kerk / Tijgersgracht and Nieuwpoortstraat.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Dit aanzicht van het Stadhuisplein in zuidelijke richting is een van Johannes Rachs bekendste en meest gereproduceerde tekeningen. Links ziet men de Tijgersgracht, in het midden het in 1710 voltooide nieuwe stadhuis van Batavia en rechts de (nieuwe) Grote of Hollandse Kerk, die in 1736 werd ingewijd. De fontein op het plein werd gevoed door een ondergrondse waterleiding vanaf de Waterplaats aan de Molenvliet, net buiten de zuider voorstad (zie de stadsplattegrond van ca. 1730 op blad 108). Een tweede versie van deze tekening bevindt zich in de Atlas van Stolk (top 1042).

This view of the Town Hall Square (*Stadhuisplein*) seen in a southerly direction is one of Johannes Rach's best known and most reproduced drawings. On the left is the *Tijgersgracht*, in the centre the town hall of Batavia which was newly completed in 1710 and to the right the (new) Great or Dutch Church which was dedicated in 1736. The fountain in the square was fed by a subterranean water pipe bringing water from the *Waterplaats* on the *Molenvliet*, just outside the southern suburb (see the city plan dating from c. 1730 on sheet 108). A second version of this drawing is found in the *Atlas van Stolk* (top 1042).

onder / below:
Rijksmuseum Amsterdam, NG-400-T.

Na het Leven geteekent van Joh:s Rach A:o 1769 :
Drawn from Life by Joh:s Rach A:o 1769 :

Het Gezigt van de Groote Hollandse Kerk tot Batavia / Te Sien van de Overkant van de Grote Revier.

View of the Grote Hollandse Kerk at Batavia / As Seen from the Other Side of the Great River.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 50 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 50 cm.

De Hollandse Kerk is hier door Rach van de kant van de Kali Besar weergegeven, waar zich de hoofdingang bevond. Het eerste ontwerp voor de kerk en een kadastrale plattegrond van de directe omgeving uit 1741 zijn gereproduceerd op de bladen 161 en 162 boven. De Nationale Bibliotheek van Indonesië bezit een tweede versie van deze tekening, onder nummer BG 22.

The Dutch Church is here reproduced by Rach from the Kali Besar side, where the main entrance was. The first design for the church and a cadastral map of its immediate surroundings dating from 1741 are reproduced on sheets 161 and 162 above. The National Library of Indonesia possesses a second version of this drawing, with class mark BG 22.

Het Gezigt van de Groote Hollandse Kerk tot Batavia
Te Sien van de Overkant van de Groote Revier
Nieuw Leevgelaakent van Joh.s Rach A:o 1769.

Het Gezigt vande Tygers Gragt met desselfswoon en Speel Huys
van den Weledelen Heer Heremias van Riemsdyk Eerste Raad
en Dircteur Generaal van Nederlaads India.

boven / above:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 11.

[Johannes Rach, 1770-1774] :

Het Gezigt van de Tijgers Gragt met desselfs woon en Speel Huijs / van den Weledelen Heer Ieremias van Riemsdijk Eerste Raad / en Dircteur Generaal van Nederlaads India.

View of the Tijgersgracht with the residence and Pavilion / of the Honourable Jeremias van Riemsdijk First Councillor / and Director of the Netherlands Indies.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Jeremias van Riemsdijk, hier nog aangeduid als directeur-generaal maar in de jaren 1775-1777 in functie als gouverneur-generaal, was onder de bestuurselite van de Compagnie in Batavia in de late achttiende eeuw in zoverre een uitzondering, dat hij naast diverse buitenhuizen in de Ommelanden en Buitenzorg zijn eerste residentie in de omwalde stad had. Zijn woonhuis aan de Tijgersgracht, links op de tekening, was gelegen in het blok R achter het stadhuis. De tekenaar kijkt halverwege dit blok in noordelijke richting, met op de achtergrond de brug die de Kwartierstraat verbond met het Stadhuisplein.

Jeremias van Riemsdijk, here still referred to as Director-General but who occupied the office of Governor-General in the years 1775-1777, was something of an exception among the administrative elite of the Company in Batavia in the late eighteenth century, in that besides his various country mansions in the *Ommelanden* and in Buitenzorg, he maintained his principal residence within the walled city. His residence on the *Tijgersgracht*, on the left of the drawing, was situated in Block R behind the town hall. The artist was looking in a northerly direction from half way up this block, with the bridge which linked the *Kwartierstraat* with the Town Hall Square in the background.

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 37.

[Johannes Rach, 1772-1775] :

Het Gezigt van de buijten Portugese Kerk effen over Iassen / Brug Buijten Batavia.

View of the Portugese Buitenkerk just beyond [the] Jassenbrug / outside Batavia.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

De Portugese Buitenkerk werd in 1695 gebouwd voor de overwegend armere groep Mardijkers die zich na ca. 1670 in grotere aantallen vestigden in de oostelijke voorstad, waarvan enkele huizen links op deze tekening zijn te zien. Naar rechts, in zuidoostelijke richting, begint de Jacatraweg naar het fortje Jacatra. De tekening is gemaakt op hetzelfde punt maar in precies tegengestelde richting als Rachs blik op het bastion Gelderland en de Jassenbrug op blad 151 onder.

The *Portugese Buitenkerk* (Portuguese Church outside the walled city) was built in 1695 for the generally poorer group of *Mardijkers* who had begun to settle in large numbers in the eastern suburb, of which a few houses can be seen on the left of this drawing, from about 1670. To the right, in a south-easterly direction, is the beginning of the *Jacatraweg* to the redoubt *Jacatra*. The drawing was made at the same point but in precisely the opposite direction as Rach's view of the bastion *Gelderland* and the *Jassenbrug* on sheet 151 below.

158

boven / above:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 16.

Na het Leven geteekend door Joh:s Rach [leerling of navolger], A:o 1775 :
Drawn from Life by Joh:s Rach [pupil or follower], A:o 1775 :

Het Gezigt van de Passer van Batavia te Zien langs het Groote / Revier na de Dies Poort in 't verschiet te zien de Groote, / Portegiese en Luijterse Kerk.

View of the Pasar at Batavia as Seen along the Great / River towards the Diestpoort with the Great Church, / Portugese Church and Lutheran Church seen in the distance.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Batavia's grote pasar of markt aan de Kali Besar besloeg bijna het gehele blok F in het westelijke deel van de omwalde stad. Op Rachs tekening kijkt men vanaf de Maleise Gracht in zuidelijke richting langs de westelijke kade van de Kali Besar naar de – nauwelijks zichtbare – Diestpoort, met rechts de pasarloodsen en links vooraan enkele kramen die pal op het water staan. Achter die laatste zijn vaag de Lutherse Kerk (geheel links, maar topografisch niet juist) en de Hollandse Kerk te onderscheiden; achter de markt is nog net het dak van de Portugese Binnenkerk te zien. De Nationale Bibliotheek van Indonesië bezit nog twee andere versies van deze voorstelling, onder de nummers BWN 2 en A 6.

The great *pasar* or market in Batavia, situated on the Kali Besar, occupied almost the entire area of Block F in the western part of the walled city. In Rach's drawing, the view is from the *Maleise Gracht* looking in a southerly direction along the western quay bordering the Kali Besar towards the – almost invisible – Diest Gate, with the sheds of the pasar on the right and on the left in the foreground a few market stalls which stood directly on the water. Behind this it is just possible to make out the Lutheran Church (far left, but topographically incorrect) and the Dutch Church; behind the market there is a mere glimpse of the roof of the Portuguese Church. The National Library of Indonesia possesses another two versions of this depiction, with class marks BWN 2 and A 06.

Het Gezigt van de Passer van Batavia te zien Langs het Groote
Revier na de Dies Poort in 't verschiet te zien de Groote,
Portegiese en Luijterse Kerk.

Johannes Rach maakte deze fraaie tekening vanaf de kade langs de zuidelijke Stadsbinnengracht (het water links) aan de oostkant van de brug over de kruisende Spinhuisgracht (rechts) en keek daarbij in westelijke richting. Het weeshuis is het grote gebouw aan de overzijde van de Spinhuisgracht. Met de 'Brakke Wacht' bedoelde Rach waarschijnlijk de wachtverblijven aan de Stadsbinnengracht voor de bezetting van de bastions Nassau en Zeelandia.

Johannes Rach made this beautiful drawing from the quay along the southern *Stadsbinnengracht* (Inner City Moat, the water on the left-hand side) on the eastern side of the bridge over the *Spinhuisgracht* which transected it, hence looking in a westerly direction. The orphanage is the large building on the opposite side of the *Spinhuisgracht*. By *Brakke Wacht* Rach pobably meant the barracks on the *Stadsbinnengracht* for the guards stationed at the bastions *Nassau* and *Zeelandia*.

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 14.

[Johannes Rach, 1772-1775] :

Het Gezigt van het Weeshuijs op de Spinhuijs Gragt / onder de waal van de Sleuijs af te Zien en de Nuwe / Brakke Wagt an de Linker sijde bine Batavi.

View of the Orphanage on the Spinhuisgracht / as Seen from the bank of the Sluice and the New / Brakke Wacht on the Left-hand side within Batavia.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Het Gezigt van het Weeshuijs op de Spinhuijs Gragt
onder de waal van de Sleuijs af te Zien en de Nuwe
Brakke Wagt an de Linker sijde bine Batavi,

boven / above:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 12.

[Johannes Rach, 1772-1775] :

Het Gezigt van de Luijterse Kerk van Batavia af te zien / van de hoek van de Teewater Straat.

View of the Lutherse Kerk at Batavia as seen / from the corner of the Theewaterstraat.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

De Lutherse Kerk werd in 1747 gebouwd onder het bewind van de oorspronkelijk uit Duitsland afkomstige, lutherse gouverneur-generaal Gustaaf Willem baron van Imhoff (1743-1750). Men kijkt hier in noordelijke richting vanaf de Theewaterstraat (voorgrond) bij de kruising met de in Rachs tijd al gedempte Groenegracht. Op de achtergrond is het westelijke van de twee kazernegebouwen ter weerszijden van de Amsterdamse Poort op het Kasteelbuitenplein te herkennen. Een tweede versie van de tekening bevindt zich in de collectie van de Nationale Bibliotheek van Indonesië onder nummer A 5.

The Lutheran Church was built in 1747 during the term of office of the German-born, Lutheran Governor-General Gustaaf Willem, Baron van Imhoff (1743-1750). The view here is in a northerly direction from the *Theewaterstraat* (foreground) near where it crossed the *Groenegracht* which had already been filled in by Rach's time. The building in the far distance is the westernmost of the two barracks which flanked the Amsterdam Gate on the outer courtyard of the Castle. A second version of the drawing is found in the collection of the National Library of Indonesia, with class mark A 5.

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BW 13.

[Johannes Rach, 1772-1775] :

Het Gezigt van het Spinhuijs met het Seneese / Hospitaal staande op de Spinhauijs Gragt af te zien van de hoek van de / Uijterse Straat.

View of the Spinning House with the Chinese / Hospital on the Spinhuisgracht as seen from the corner of the / Utrechtse Straat.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Het Spinhuis (links vooraan) en het Chinees Hospitaal (midden) lagen bijna aangrenzend aan elkaar aan de westzijde van de Spinhuisgracht, iets noordelijk van de kruising met de Utrechtse Straat. Rach kijkt vanaf die hoek in noordelijke richting langs de gracht, die hier overigens oorspronkelijk Rhinocerosgracht heette en verder noordwaarts Moorse Gracht.

The house of correction for women (the *Spinhuis* or Spinning House, left foreground) and the Chinese Hospital (centre) were situated almost adjacent to each other on the western side of the *Spinhuisgracht*, a little to the north of where it crossed the *Utrechtse Straat*. Rach was looking from this corner in a northerly direction along the canal, which at this section was originally known as *Rhinocerosgracht* and farther to the north as *Moorse Gracht*.

Het Gezigt van het Spinhuÿs met het Seneese
Hospitaal staande op de Spinhaÿs Gragt af te zien van de hoek van de
Uÿterse Straat.

boven / above:

Maritiem Museum Rotterdam, P473.

Fecit Boudewijn Jansz Vonk, 1727 :

D' E: Comp:s Werff tot Batavia. Anno 1727.

The Hon: Company's Wharf at Batavia. Anno 1727.

Tekening met pen en penseel op papier, gekleurd, 61 x 99 cm.
Pen and brush drawing on paper, coloured, 61 x 99 cm.

Verklaringen: [linksonder en rechtsonder] een legenda bij de nummers 1 t/m 17 :
Explanations: [lower left and lower right] a key to the numbers 1 to 17 :

N: 1. Commandants woninghe.
N: 2. Generael ontffangers woninghe.
N: 3. D' Coopmans woninge.
N: 4. D' Seijl makers Logiement.
N: 5. D' Kuijpers Solder of Logie:t.
N: 6. D' Smits Logiement.
N: 7. D' Blockmaekers Logiement.
N: 8. D'Timmermans Solder of Logie:t.
N: 9. D' Mattrose Solder en Kasie.
N: 10. D' Seijlmaekers winkel.
N: 11. D' Kuijpers winkel.
N: 12. D' Smits winkel.
N: 13. 'T Pick huijs met d'combuijs.
N: 14. D' Mattroose combuijs.
N: 15. D' Nieuwe packhuijssen die na de brant zijn gebout.
N: 16. D' Poort van d'werff waar in de [wagt] en
N: 17. Is het Kazie huijs [en] de Caarte Maekers winckel.

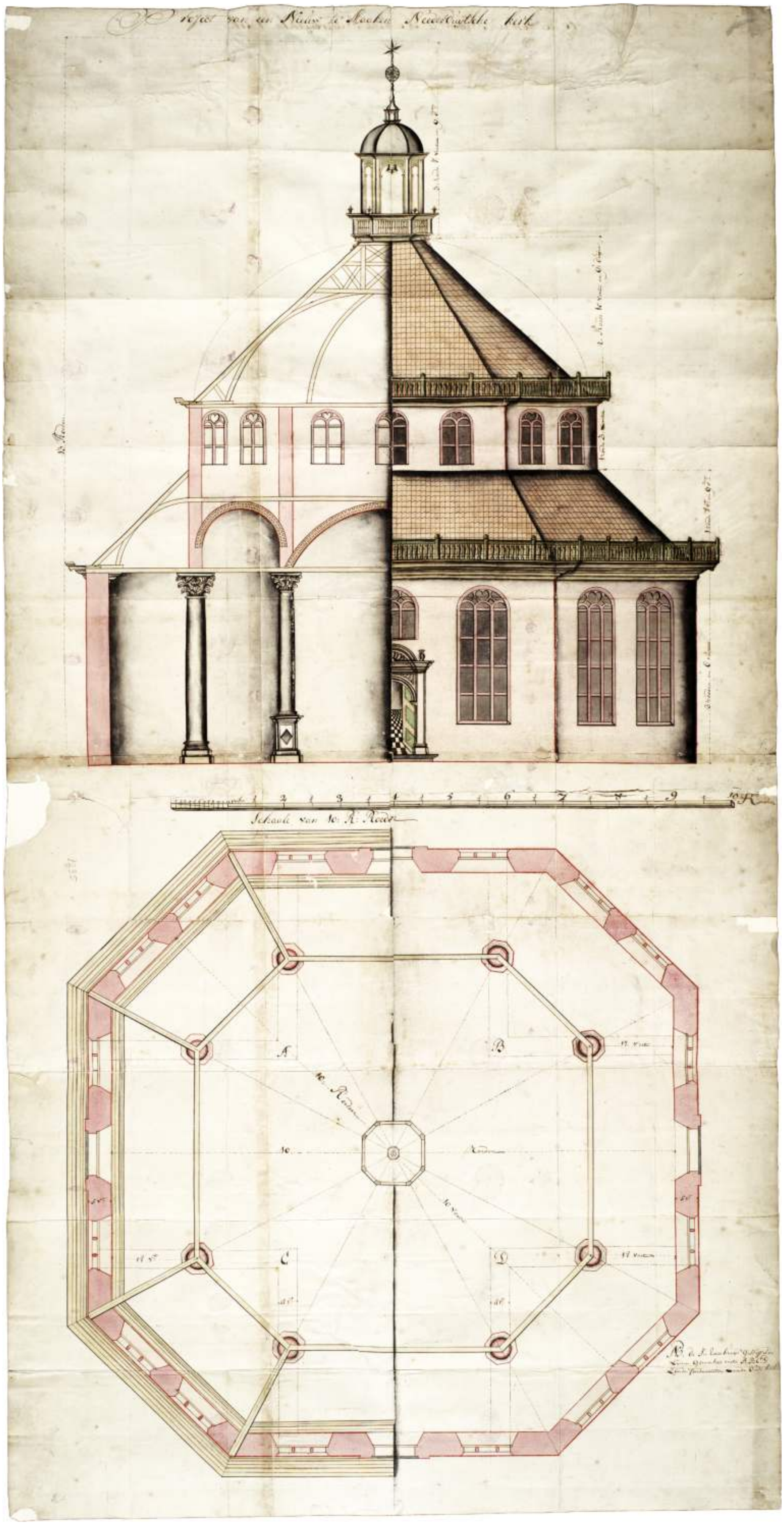

Op de Compagnieswerf of Equipagewerf op de westelijke oever van de Kali Besar, recht tegenover het Kasteel, werden tot na Daendels' tijd uitrustingsstukken voor de schepen vervaardigd en ook kleine vaartuigen voor gebruik in de Archipel gebouwd. Verder was hier de kaartenmakerswinkel gevestigd, het cartografisch bedrijf van de Compagnie in de Oost onder leiding van een baas-kaartenmaker, waar in de jaren twintig en dertig van de achttiende eeuw ook de maker van deze tekening, Boudewijn Jansz Vonk, werkzaam was (no. 17). De Compagnieswerf diende tevens meestal als in- en ontschepingsplaats voor de bemanningen en passagiers van de schepen op de rede, terwijl ook veel van het goederenverkeer hier passeerde. Op het werfterrein bevond zich Batavia's vlaggemast met seinpost, van waar het primaire contact met de schepen voor de stad werd onderhouden.

Until after Daendels's era, at the Company or Fitting-Out Wharf on the western bank of the Kali Besar, directly opposite the Castle, all sorts of equipment for the ships were made and small vessels for use in the Archipelago were constructed. This was also the place where the Batavia map-makers' shop, the Company's main cartographic office in the East, was located (no. 17). It was under the direction of a Chief Map-maker, and it was here as well that the maker of this drawing, Boudewijn Jansz Vonk worked in the 1720s and 1730s. In addition, the Company Wharf normally served for the loading and unloading of cargo and for the embarkation and disembarkation of crews and passengers from the ships in the roads. Its premises were also the location of the Batavia flagstaff with a signal post, which was used for primary communications with the ships anchored offshore.

(pag. 160: / p. 160:)

onder / below:

Perpustakaan Nasional Republik Indonesia, BWN 1.

[Johannes Rach, leerling of navolger, na 1777] :
[Johannes Rach, pupil or follower, after 1777] :

Het gezigt van E: Compagnies Werff van de Over Zijde / af te zien van het Guvernement van Batavia.

View of the Hon: Company's Wharf as seen from the Other Side / from the Gouvernment House at Batavia.

O.I. inkttekening met pen en penseel op papier, 35,5 x 52 cm.
Pen and brush drawing in black ink on paper, 35.5 x 52 cm.

Deze onvoltooide tekening van vermoedelijk een leerling van Johannes Rach toont de Equipagewerf vanuit hetzelfde gezichtspunt ca. 50 jaar later. Beide tekeningen geven de werf overigens niet in de oorspronkelijke vorm weer, maar naar het aanzien dat het complex kreeg bij de herbouw en uitbreiding na een grote brand in 1721. Zie ook de plattegrond van de werf van omstreeks 1810 op blad 163 onder. In de *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam* is een plan van de Compagnieswerf met uitgebreide beschrijving opgenomen op de bladen 258-259.

This unfinished drawing, possibly done by one of Johannes Rach's pupils, offers a view of the Company Wharf from the same point some fifty years later. Neither of the drawings actually shows the buildings in their original form, but reveals the appearance the complex assumed after the rebuilding and expansion in the wake of the great fire of 1721. See also the ground plan of the of the wharf around 1810 on sheet 163 below. In the *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam* a plan of the Company Wharf with an extensive description is included on sheets 258-259.

(pag. 161: / p. 161:)

Nationaal Archief, 4.VEL 1235.

[Anoniem, ca. 1732] :
[Anonymous, c. 1732] :

Project van een Nieuw te Maaken Nederduijtsche kerk.

Project for a New Dutch Reformed Church.

Schaalstok van 10 R. Roeden = [ca. 1 : 70].
Scale-bar of *10 R. Roeden* = [approximately 1 : 70].

1 kaart + 2 profielen : ms op papier, gekleurd, 147,5 x 74,5 cm.
1 map + 2 profiles : ms on paper, coloured, 147.5 x 74.5 cm.

Oriëntatie: [kaart] onbekend.
Orientation: [map] unknown.

Verso: Behoort by de Overgekomen Brieven en Papieren van Batavia 1733 10. Deel.

Objecten binnen de omwalde stad. Dit anonieme, in 1733 uit Batavia overgekomen ontwerp voor een nieuwe Hollandse Kerk diende ter vervanging van de te klein en bouwvallig geworden kruiskerk die in 1632 was gebouwd op een perceel tussen het Stadhuisplein en de Kali Besar. Het definitieve ontwerp waarnaar de kerk in de jaren 1733-1736 tot stand kwam, week hier echter aanzienlijk van af, zoals is te zien aan het eenvoudige plattegrondje op blad 162 en Johannes Rachs tekeningen op blad 156. Zo kreeg de Hollandse Kerk in de uiteindelijke vorm een echte koepel in plaats van een kegelvormig dak en versprongen vier van de acht zijden van het grondplan naar binnen. De Nieuwe Hollandse Kerk werd in 1808 op last van gouverneur-generaal Daendels wegens bouwvalligheid gesloopt.

Buildings within the walled city. This anonymous design for a new Dutch Church, which was brought over from Batavia in 1733, was intended to replace the small, dilapidated cruciform church which had been built on a plot of land between the Town Hall Square and the Kali Besar. The final design, to which the church was constructed in the years 1733-1736, deviated considerably, as can be seen in the small, simple ground plan on sheet 162 and Johannes Rach's drawing on sheet 156. In its final form, the Dutch Church would have a real dome instead of a conical roof and four of the eight sides on the ground plan were recessed. The New Dutch Church was demolished in 1808 on the orders of Governor-General Daendels because of its ramshackle state.

boven / above:

Arsip Nasional Republik Indonesia, E 67.

C.H. Wreede, 1741 :

[De Hollandse Kerk te Batavia met aangrenzende straten en percelen].

[The Dutch Church in Batavia with adjacent streets and parcels].

Schaalstok van 15 R. Roeden = [ca. 1 : 400].
Scale-bar of *15 R. Roeden* = approximately 1 : 400].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 53 x 48 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 53 x 48 cm.

Oriëntatie: het noorden is rechts.
Orientation: north is right.

Verklaringen: [onder] een meetbrief met kadastrale beschrijving, geen transcriptie.
Explanations: [below] a certificate of registry with a cadastral description, not transcribed.

Dit kadastrale kaartje werd in februari 1741 door de landmeter C.H. Wreede gemaakt in opdracht van gouverneur-generaal Adriaan Valckenier (1737-1741), als bijlage van de resolutie der Hoge Regering van 28 februari 1741, en heeft betrekking op de vaststelling van de eigendomsverhoudingen binnen de percelen ten noorden van de Nieuwe Hollandse Kerk, aan de overzijde van de Kerkstraat. Het is vooral interessant vanwege de omtrekplattegrond van de kerk en de twee bijgebouwen aan de Kali Besar, waaruit onder meer de afwijkingen in het grondplan ten opzichte van het eerdere ontwerp op blad 161 blijken.

This small cadastral map was drawn on the orders of Governor-General Adriaan Valckenier (1737-1741) by the surveyor C.H. Wreede in February 1741. It was intended to be an enclosure to the Resolution of the High Government of 28 February 1741, and was made in the context of the settlement of property ownership of some parcels to the north of the New Dutch Church, on the opposite side of the *Kerkstraat* (Church Street). Its most interesting feature is the outline plan of the church and its two annexes on the Kali Besar, which shows among other points of interest the deviations in this ground plan from that of the earlier design reproduced on sheet 161.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1229.

[Anoniem, 1750-1780] :
[Anonymous, 1750-1780] :

De Plan off Grondteekening van 'S Comp:s / Binnen Hospitaal te Batavia, alsmede de / Wooningen en verdere aanhoorige Gebouwen [...].

Ground Plan of the Company's / Inner City Hospital at Batavia, with its / Dwellings and other Buildings [...].

Schaalstok van 12 Roeden = [ca. 1 : 200].
Scale-bar of *12 Roeden* = [approximately 1 : 200].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 69,5 x 86,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 69.5 x 86.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is onder.
Orientation: north is below.

Verso: Teekening van 't Binnen Hospitaal te Batavia, doorsnijding, behoord tot het berigt van den fabriek Beijvanck of no. 56.

Verklaringen: [rechtsonder] vervolg van de titel en een legenda bij de letter A t/m X :
Explanations: [lower right] continuation of the title and a key to the letters A to X :

Zo als dezelve met de Merkletteren hunne Benaaming werden aangetoond, te weeten
A. Den Ingang.
B. Binnen Regentswooning.
C. Kerk.
D. 'T Nieuwe Verband.
E. Den eersten Verbandmeesters Wooning.
F. De Apotheek.
G. De Ziekentroosterswooning.
H., I., K. De Smit zijn Wooningen.
L. 'T Laboratorium.
M. Vertrek voor de Innocenten.
N. 'T Middelhuijs.
O. 'T Engelsche huijs.
P. 'T Slegtenhuijs.
Q. 'T Oude Verband.
R. Combuijs.
S. Ondermeesterswooningen.
T. Gaanderijen.
U. 'T Doodenhuijsje.
V. Fonteinbakken.
W. tot X. De linie van 't Opstel en de Doorsnyding der Ziekenhuijsen L.n I en N zo als dezelve aan de Zuijdkant te zien zijn.

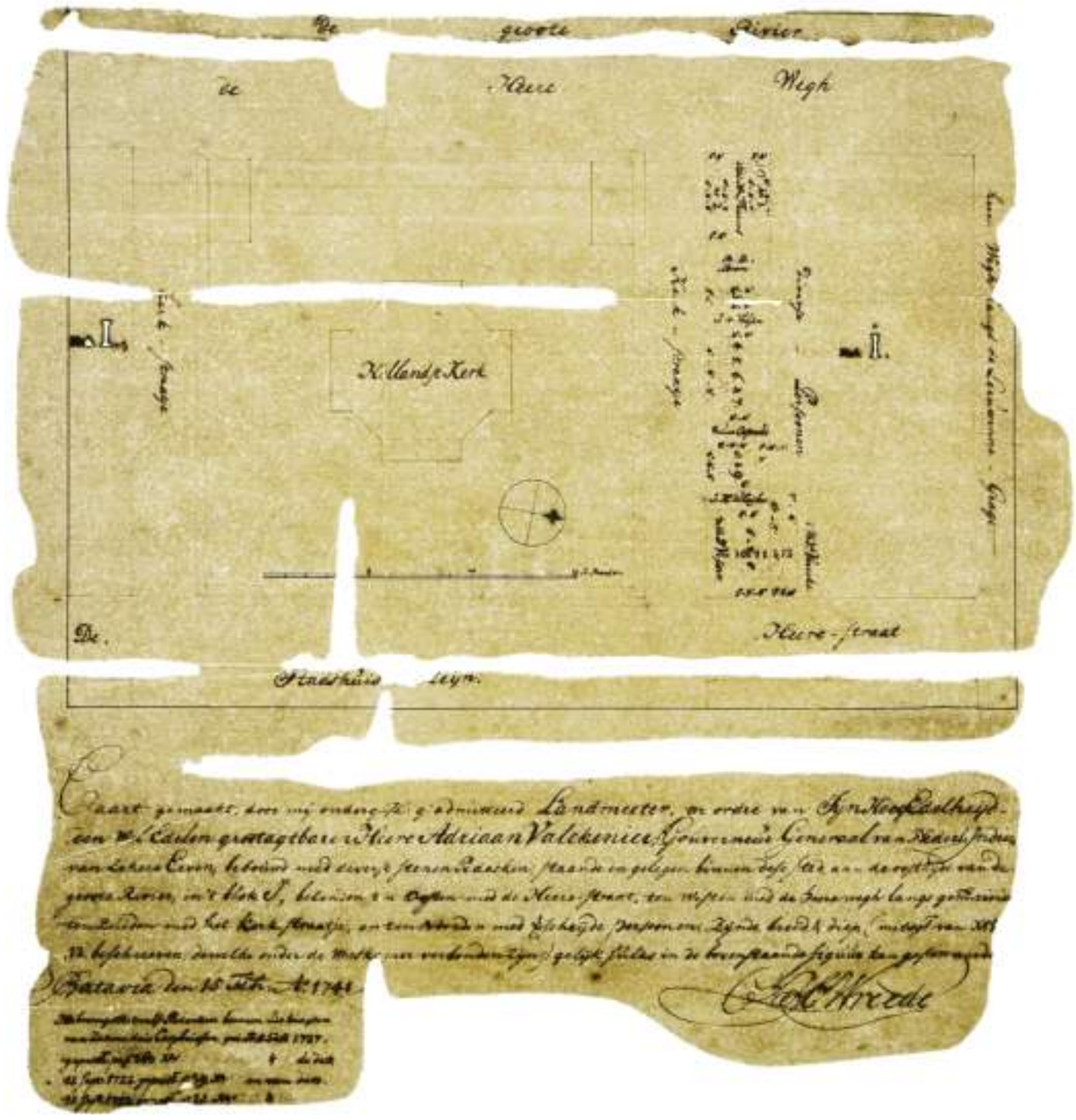

Het Binnenhospitaal, in eerste aanleg daterend uit 1643, besloeg het gehele blok begrensd door de Nieuwpoortstraat (links op de plattegrond), de zuidelijke Stadsbinnengracht (boven), de Hospitaalstraat (onder) en een open terrein langs de Grote Rivier (rechts). Aan de laatstgenoemde zijde maakten de gebouwen P, Q, R en B feitelijk deel uit van de stadsmuur ten noorden van de punt Zeelandia. De tekening van Johannes Rach op blad 152

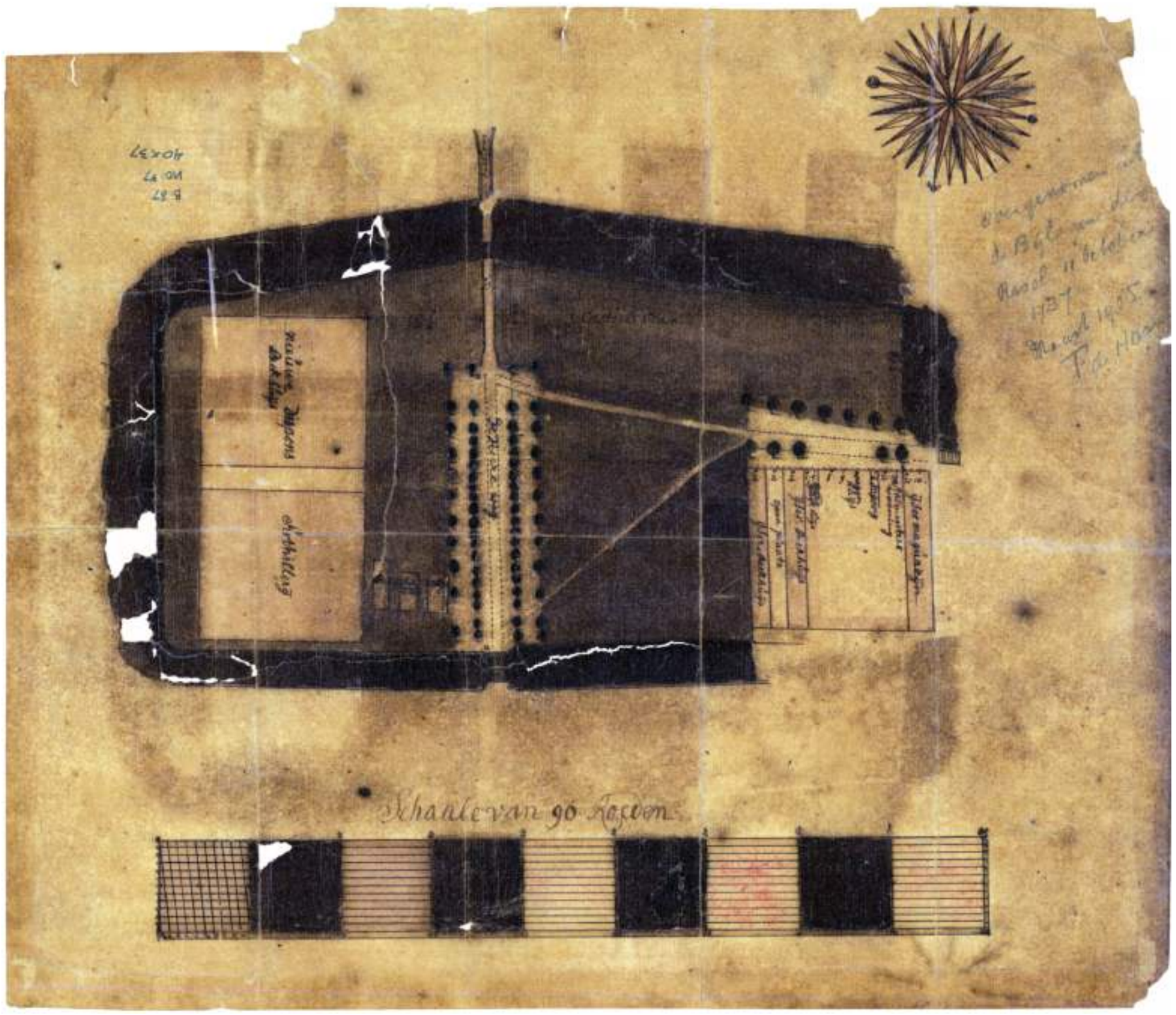

onder toont het Binnenhospitaal vanuit het noorden (pag. 162, onder) gezien, waarschijnlijk in ongeveer dezelfde periode als deze plattegrond is gemaakt. In 1777 werd een begin gemaakt met de ontruiming van het hospitaal in de stad, waarvan de functie uiteindelijk geheel werd overgenomen door het Buitenhospitaal bij de post Noordwijk.

The *Binnenhospitaal* (Inner City Hospital, established 1643) covered the whole block bordered by the *Nieuwpoortstraat* (Newgate Street, left on the ground plan), the southern *Stadsbinnengracht* (Inner City Moat, above), the *Hospitaalstraat* (Hospital Street, below) and a piece of vacant land along the Great River (right). On this last-mentioned side, the buildings marked P, Q, R and B were actually part of the city wall to the north of the bastion *Zeelandia*. The drawing by Johannes Rach on sheet 152 below shows the *Binnenhospitaal* viewed from the north (below), probably in roughly the same period as that in which this ground plan was drawn. In 1777 the first steps were taken towards the dissolution of the Inner City Hospital, whose function was eventually taken over by the *Buitenhospitaal* (Outer Hospital) situated near the small fortress *Noordwijk*.

boven / above:

Arsip Nasional Republik Indonesia, B 87.

[Anoniem], 1737 :
[Anonymous], 1737 :

[Plattegrond van het gedeelte der stad Batavia bezuiden de Kasteelsbrug].

[Plan of the part of the city of Batavia to the south of the Castle Bridge].

Schaalstok van 90 Roeden = [ca. 1 : 1.220].
Scale-bar of *90 Roeden* = [approximately 1 : 1,220].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 37 x 40 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 37 x 40 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [rechtsboven] een aantekening in potlood betreffende de herkomst :
Explanations: [upper right] a note in pencil indicating the provenance :

Overgenomen uit de Bijlagen der Resol. 11 October 1737. Maart 1905. F. de Haan.

Dit kaartje, een bijlage bij de resolutie der Hoge Regering van 11 oktober 1737, geeft de beoogde nieuwe indeling van het Kasteelbuitenplein na de bouw aldaar van de nieuwe Dispens of Provisiemagazijn, het Artilleriemagazijn en het IJzermagazijn met bijgebouwen. Deze instellingen waren oorspronkelijk binnen het Kasteel gelegen, maar kregen in 1738 vanwege het toenemende ruimtegebrek binnen het fort en ook om het brandgevaar dat speciaal de voorraden etenwaren en sterke dranken van de Dispens opleverden, nieuwe onderkomens op het voorterrein. Voor het IJzermagazijn was later de Justitieplaats ingericht, waar veroordeelden publiekelijk lijfstraffen ondergingen of ter dood werden gebracht – zie Johannes Rachs tekening op blad 128 boven.

This small map, an enclosure to the Resolution of the High Government of 11 October 1737, reproduces the projected layout of the outer courtyard of the Castle with the proposed new Victuals Storehouse or Dispensary, the Arsenal and the Forge and Metal Workshop with their annexes. Originally, these facilities were located inside the Castle, but in 1738 because of increasing overcrowding inside the fort and the possible fire hazard, especially that which might be caused by the stores of foodstuffs and strong drink in the Dispensary, new premises were found for them in the forecourt. Some years later the *Justitieplaats*, where public corporal punishment was administered and executions were carried out, was set up in front of the Forge and Metal Workshop – see Johannes Rach's drawing on sheet 128 above.

onder / below:

Arsip Nasional Republik Indonesia, G 75.

[Anoniem, na ca. 1810] :
[Anonymous, after c. 1810] :

Schets Teekening van de werf te Batavia.

Sketch Plan of the wharf at Batavia.

Schaalstok van 40 [Rijnlandse roeden] = [ca. 1 : 710].
Scale-bar of *40* [*Rijnlandse roeden*] = [approximately 1 : 710].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 31 x 64 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 31 x 64 cm.

Oriëntatie: het noorden is links.
Orientation: north is left.

De vroegere Compagnieswerf of Equipagewerf en de zuidelijk aansluitende Ankerwerf zijn op deze plattegrond weergegeven in de situatie kort na de afbraak van het tegenovergelegen Kasteel en de stadsmuren onder gouverneur-generaal Daendels in de jaren 1808-1811. Vermoedelijk dateert de kaart van 1811 of uit de eerste jaren na het herstel van het Nederlandse gezag in 1816. Zie ook de tekeningen van de werf door Boudewijn Jansz Vonk en Johannes Rach op blad 160 en de plattegrond van omstreeks 1700 op blad 258 in de *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*. De aanduiding van de Oostzijde Pakhuizen, zuidelijk van het vroegere Kasteelterrein, is onjuist: bedoeld is hier het gebouw van de Dispens.

The former Company Wharf or Fitting-Out Wharf and the Anchor Wharf which adjoined it on the southern side are reproduced as they were shortly after the demoliton of the Castle and the town walls under Governor-General Daendels in the years 1808-1811. Probably this plan dates either from 1811 or from the first years after the restoration of Dutch authority in 1816. See also the drawings of the Wharf by Boudwijn Jansz Vonk and Johannese Rach on sheet 160 and the ground plan dating from c. 1700 on sheet 258 in the *Atlas Isaak de Graaf/Atlas Amsterdam*. The indication of the Eastern Side Warehouses (*Oostzijde Pakhuizen*), south of the former Castle terrain, is incorrect: what is meant here is the building of the Dispensary.

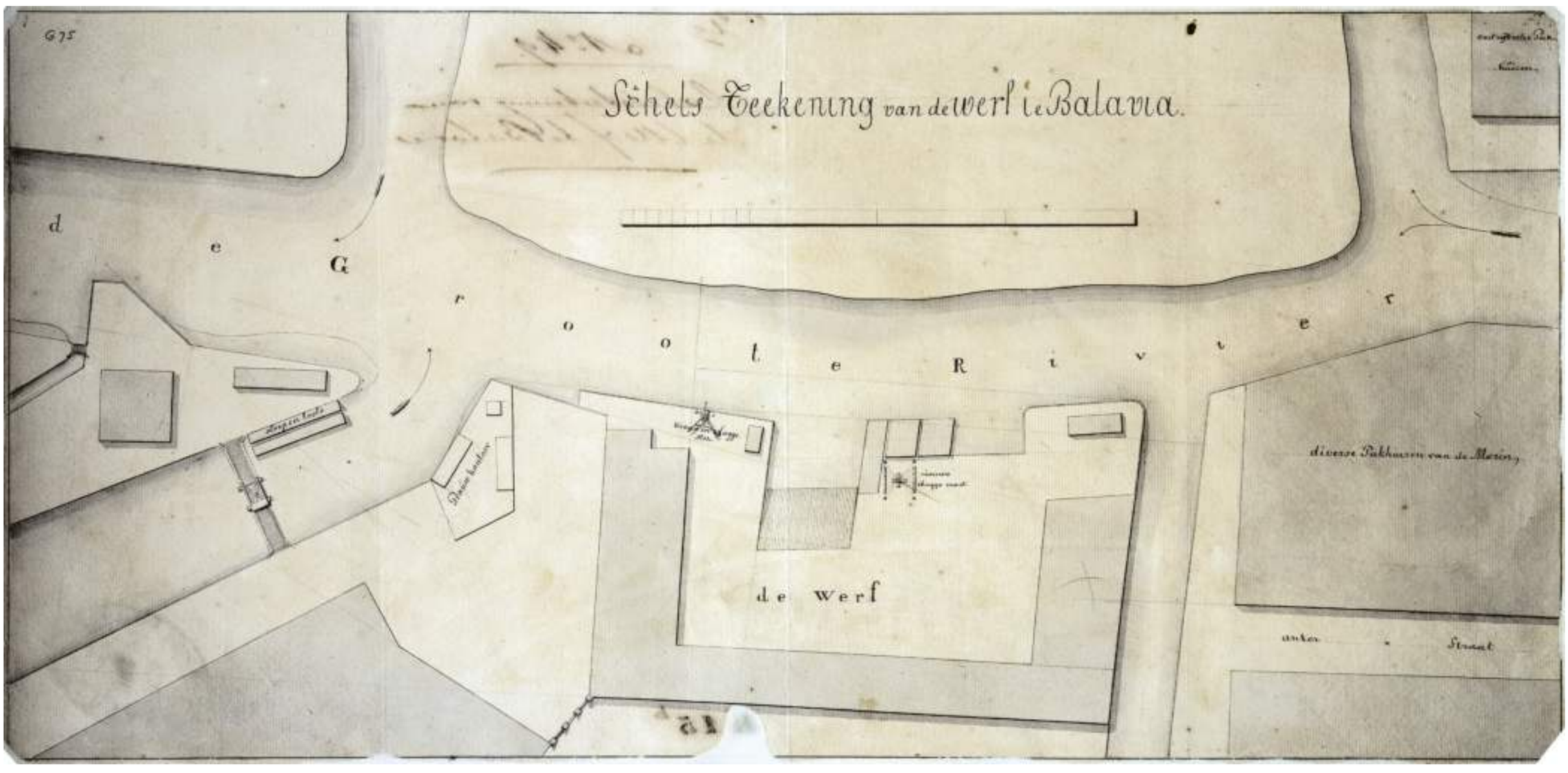

boven / above:

Arsip Nasional Republik Indonesia, G 75.

K. McKenzie, [1815] :

Plan for Renewing the Boom for Shutting the Batavia River.

Ontwerp voor de Vernieuwing van de Boom om de Rivier van Batavia te sluiten.

Schaalstok van 9 Rods = [ca. 1 : 215].
Scale-bar of *9 Rods* = [approximately 1 : 215].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 42 x 35 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 42 x 35 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [rechtsboven, dr. F. de Haan] een aantekening in potlood betreffende de herkomst :
Explanations: [upper right, Dr. F. de Haan] a note in pencil indicating the provenance :

Behoort bij een ontwerp van 7 Aug. 1815.

De Boom bij het tolhuis, op het terrein noordelijk van bastion Culemborg tussen de Stadsbuitengracht en de Vrijmanshaven, was in de vroege negentiende eeuw nog letterlijk een drijvende versperring waarmee de toegang tot Batavia via de monding van de Grote Rivier kon worden afgesloten. Op dit ontwerpkaartje door de Superintendent of Public Works and Buildings Kenneth McKenzie (zie zijn stadsplattegrond van Batavia op blad 115) voor de plaatsing van een nieuwe Boom is links het tolhuis met het verplaatsbare deel aangegeven en rechts, op de oostelijke oever van de rivier, het vaste gedeelte van de barrière. Zie ook de plattegrond op blad 163 onder, waarop de afsluiting merkwaardigerwijs niet voorkomt, en Johannes Rachs tekening op blad 130 boven.

Until the early nineteenth century, the *Boom* (Beam) near the toll house, on the land to the north of the bastion *Culemborg* between the outer moat of the city and the *Vrijmanshaven*, was still literally a floating barrier by which the entrance to Batavia via the Great River could be closed off. On this small plan by the Superintendent of Public Works and Buildings, Kenneth McKenzie (see his town plan of Batavia on sheet 115) for the positioning of a new *Boom*, the moveable arm and the toll house are shown on the left and to the right, on the eastern bank of the river, is the fixed section of the barrier. See also the ground plan on sheet 163 below, on which this structure does however not appear, and Johannes Rach's drawing on sheet 130 above.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.VMF 849.3.

[Anoniem, ca. 1780] :
[Anonymous, c. 1780] :

[Plattegrond van het gedeelte van Batavia rond de Heemradentuin].

[Plan of the part of Batavia near the Heemradentuin].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 40 x 67 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 40 x 67 cm.

Oriëntatie: het noorden is links.
Orientation: north is left.

Compagniesinstellingen en versterkingen noordelijk van de omwalde stad. Op het aangeslibde terrein tussen het stadsdeel oostelijk van de Grote Rivier en het zeestrand werden in de achttiende eeuw verscheidene compagniesinstellingen gevestigd. Direct noordelijk van het Kasteel vond men de Houtkap, de houtwerf van de Compagnie, en ten oosten daarvan de laboratoria van de Medicinale Winkel en van de Artillerie. Tussen deze laatste en de ooster voorstad lag de Heemradentuin, waar dit college van bestuurders in de Ommelanden zetelde en vergaderde. Deze plattegrond geeft een overzicht van dit complex en omgeving omstreeks 1780.

Company institutions and fortifications to the north of the walled city. On the stretch of land built up from alluvial deposits between the part of the city east of the Great River and the sea-shore, several Company bodies had their premises in the eighteenth century. Due north of the Castle was the Company's Timber Yard, and east of this the laboratories of the Medicine Shop and of the Artillery. Located between the latter and the eastern suburb was the *Heemradentuin*, where the board of administrators of the *Ommelanden* was housed and held its meetings. This ground plan gives an overview of the complex and its environs around 1780.

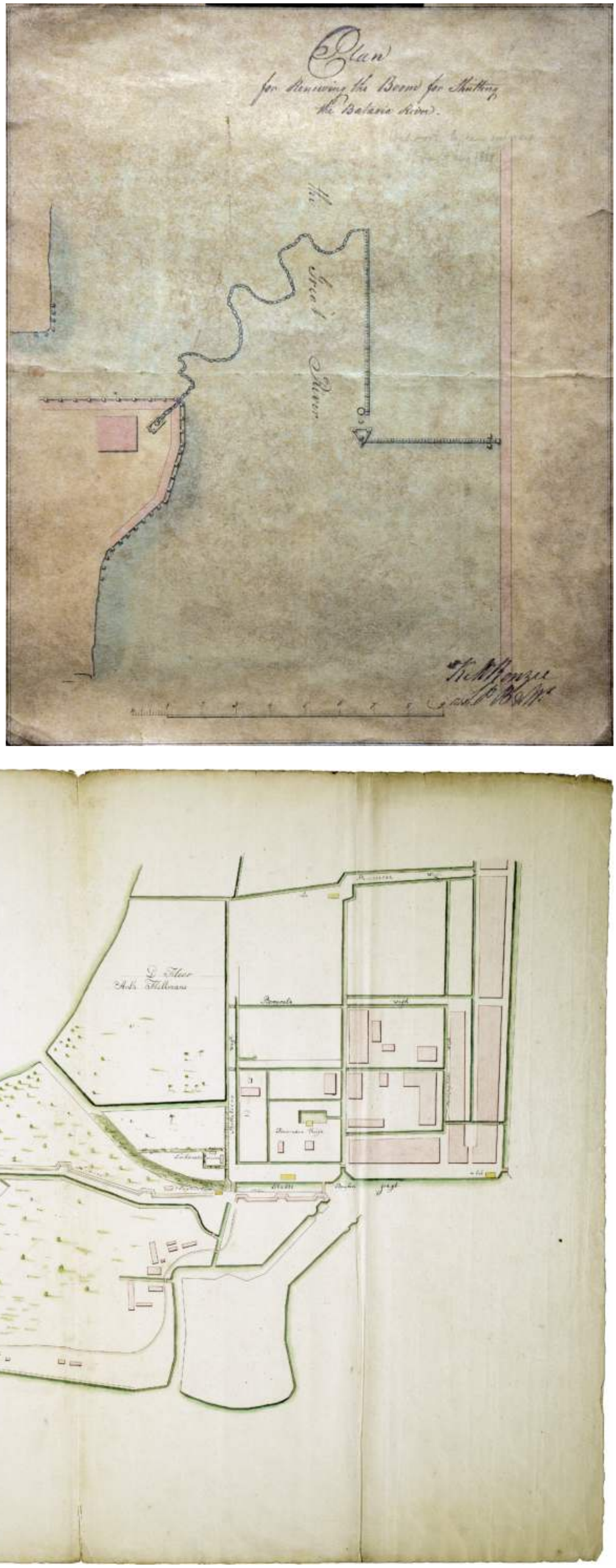

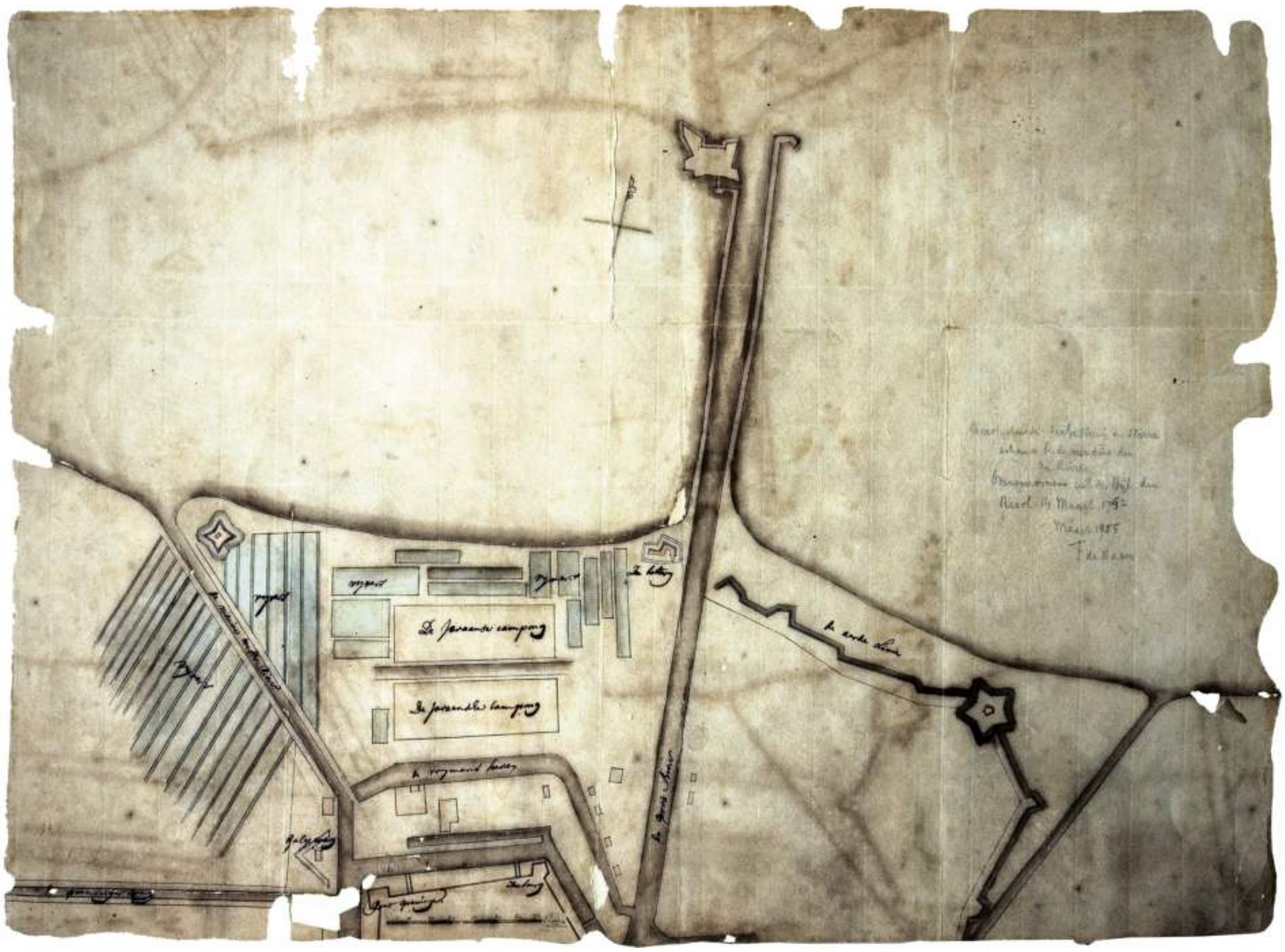

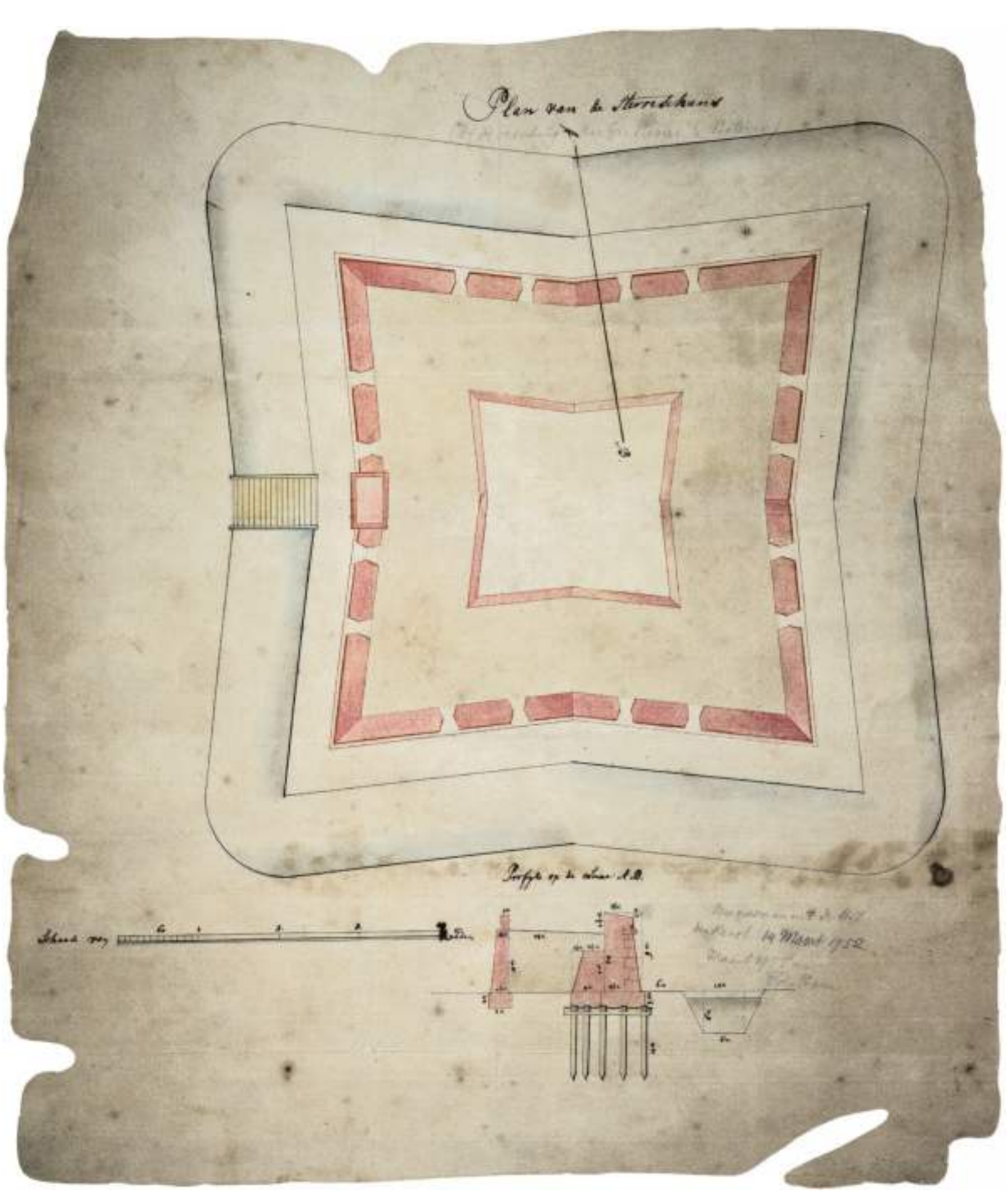

boven / above:

Arsip Nasional Republik Indonesia, G 49.

[Anoniem, 1752] :
[Anonymous, 1752] :

[Geprojecteerde verdedigingswerken bij de monding van de Grote Rivier].

[Projected defence works near the mouth of the Great River].

Schaalstok van 70 Roeden = [ca. 1 : 3.470].
Scale-bar of *70 Roeden* = [approximately 1 : 3,470].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 49 x 66 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 49 x 66 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [rechtsmidden] een aantekening in potlood betreffende de herkomst :
Explanations: [centre right] a note in pencil indicating the provenance :

Overgenomen uit de Bijl. der Resol. 14 Maart 1752. Maart 1905. F. de Haan.

Mede naar aanleiding van de opstand in Bantam van 1751 werd in de volgende jaren aan de zeezijde van Batavia een aantal nieuwe verdedigingswerken aangelegd, waarvan deze anonieme kaart behorende bij de desbetreffende resolutie der Hoge Regering van 14 maart 1752 een overzicht geeft. Aan de oostzijde ging het om een sterreschans met een doorlopende linie tussen de monding van de rivier zelf en die van de oostelijke Stadsbuitengracht, terwijl westelijk van de Grote Rivier een zeebatterij was ontworpen en nog een schans aan de monding van de 'Wester Rivier', de gegraven uitgang van de westelijke Stadsbuitengracht. Op het linker havenhoofd was een groter artilleriefort geprojecteerd, het latere Waterkasteel. Bij deze overzichtskaart behoorden ten minste twee plattegronden van de afzonderlijke werken, die hierna zijn gereproduceerd op de bladen 165 onder en 166 boven. Het Waterkasteel wordt behandeld op de bladen 169 t/m 171.

In part prompted by the rebellion in Bantam in 1751, in the following years a number of fortifications were built on the sea side of Batavia. This anonymous map, which was an enclosure to the pertinent Resolution of the High Government of 14 March 1752, gives a survey of them. On the eastern side, these included a star-shaped redoubt which lay in continuous line between the mouth of the river itself and that of the eastern Outer City Moat. A sea battery was designed to guard the west bank of the Great River and yet another redoubt was constructed on the estuary of the *Wester Rivier* (West River), the excavated debouchement of the western Outer City Moat. A large artillery fort was planned on the left mole, which would later become the *Waterkasteel* (Water Castle). There were at least two ground plans of individual works attached to this general map, which are reproduced on sheets 165 below and 166 above. The Water Castle is discussed on sheets 169 to 171.

onder / below:

Arsip Nasional Republik Indonesia, E 106.

[Anoniem, 1752] :
[Anonymous, 1752] :

Plan van de Sterreschans.

Project for the Sterreschans.

Schaalstok van 4 Roeden = [ca. 1 : 95].
Scale-bar of *4 Roeden* = [ca. 1 : 95].

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 55 x 49 cm.
1 map + 1 profile : ms on paper, coloured, 55 x 49 cm.

Oriëntatie: onbekend.
Orientation: unknown.

Verklaringen: [rechtsonder] een aantekening in potlood betreffende de herkomst :
Explanations: [lower right] a note in pencil indicating the provenance :

Overgenomen uit de Bijl. der Resol. 14 Maart 1752. Maart 1905. F. de Haan.

Het afzonderlijke ontwerp voor de Sterreschans (niet te verwarren met de schans van die naam die in 1656 aan de Kali Angkee werd opgeworpen, zie onder meer Johannes Listinghs tekening op blad 205) komt met zijn vierhoekige grondplan niet overeen met de vijfhoekige en nadien ook zo gerealiseerde schans die op de bijbehorende overzichtskaart hiervoor is afgebeeld, maar wel met die van de geprojecteerde versterking aan de monding van de 'Wester Rivier'. Deze laatste, later bekend als het fortje Dieren, werd uiteindelijk echter in een andere vorm uitgevoerd; zie de plattegrond op blad 166 onder.

With its rectangular ground plan, the individual design for the *Sterreschans* or star-shaped sconce (not to be confused with the fortification of the same name which was constructed on the Kali Angke in 1656, see Johannes Listingh's drawing on sheet 205) does not correspond to the pentagonal redoubt on the general map shown above to which it was appended, but it is the same as the projected fort on the estuary of the *Wester Rivier*. The latter however, later known as the redoubt *Dieren*, was actually built in another form; see the ground plan on sheet 166 below.

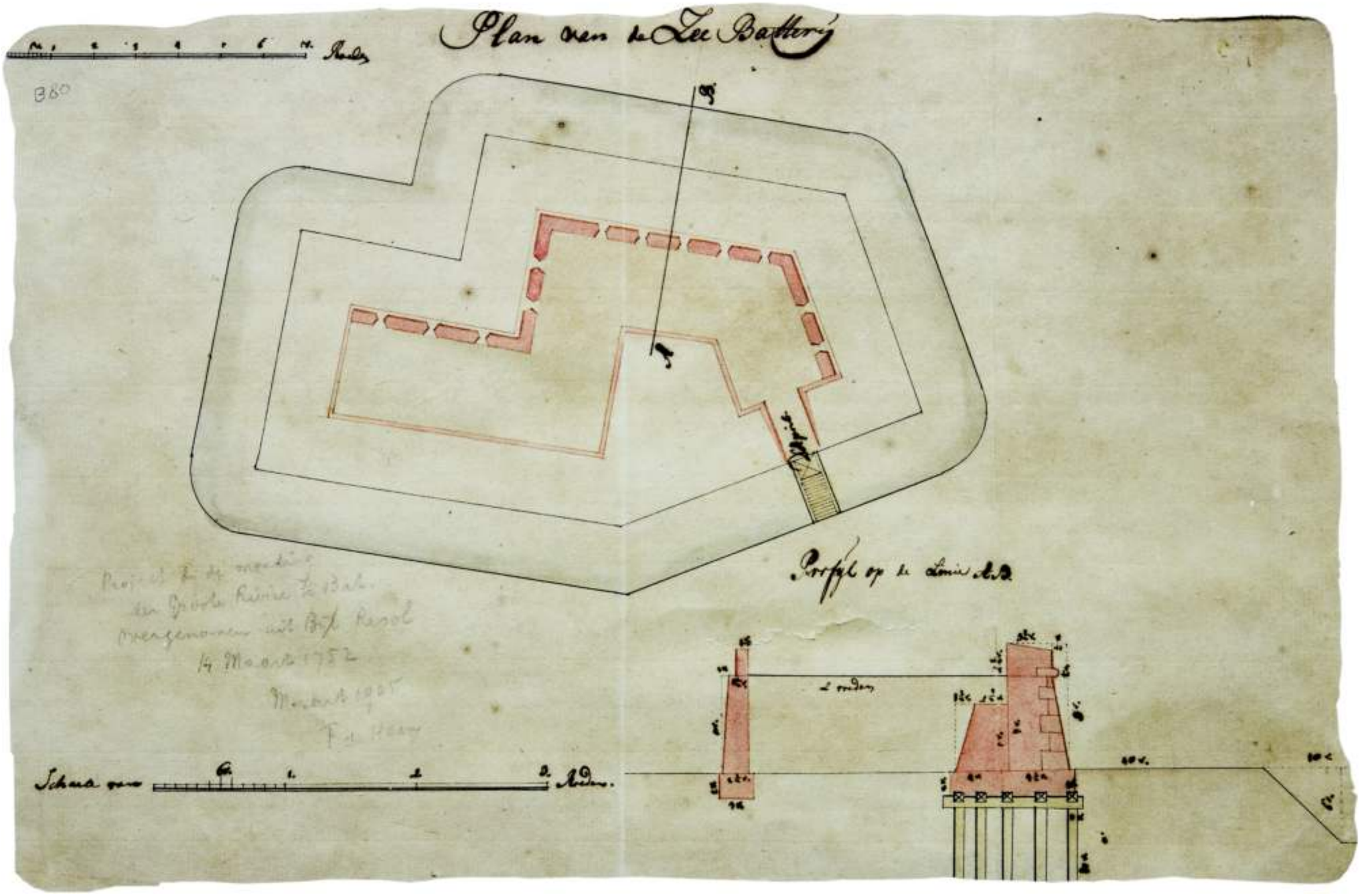

boven / above:

Arsip Nasional Republik Indonesia, B 80.

[Anoniem, 1752] :
[Anonymous, 1752] :

Plan van de Zee Batterij.

Project for the Sea Battery.

Schaalstok van 3 Roeden = [ca. 1 : 98].
Scale-bar of *3 Roeden* = [appoximately 1 : 98].

1 kaart + 1 profiel : ms op papier, gekleurd, 27 x 40 cm.
1 map + 1 profile : ms on paper, coloured, 27 x 40 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [rechtsonder] een aantekening in potlood betreffende de herkomst :
Explanations: [lower right] a note in pencil indicating the provenance :

Overgenomen uit de Bijl. Resol. 14 Maart 1752. Maart 1905. F. de Haan.

De Zeebatterij op de westelijke oever van de monding van de Grote Rivier kwam in de uiteindelijke vorm van ca. 1760 goeddeels overeen met dit afzonderlijke projectplan bij de resolutie der Hoge regering van 14 maart 1752. De batterij, die in eerste aanleg al van 1744 dateerde, werd later meestal aangeduid met de benaming Het Loo.

The Sea Battery on the western bank of the estuary of the Great River in its final form of about 1760 closely followed this design appended to the Resolution of the High Government on 14 march 1752. The battery, of which the first construction dated as early as 1744, was later usually referred to as *Het Loo*.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.VEL 1213.

[C.A. von Luepken of assistent, ca. 1762] :
[C.A. von Luepkens or assistant, c. 1762] :

Nom: 2 / Plan / van t' Fortje gen.t Diere / geleegen aen de Mond van / de Wester Revier.

Number 2 / Plan / of the small Fort Dieren / situated at the Mouth of / the West River.

Schaalstok van Ses Rynl. Roeden = [ca. 1 : 150].
Scale-bar of *Ses Rynl. Roeden* = [approximately 1 : 150].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 36,5 x 52 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 36.5 x 52 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verklaringen: [links] een legenda bij de letters A en B :
Explanations: [left] a key to the letters A and B :

A. De Wagt voor de Militaire.
B. De Poort.

Deze plattegrond maakte deel uit van C.A. von Leupkens kaartenboek van opnemingen en projecten voor de verdediging van Batavia, ca. 1762-1764; zie in dit verband ook de toelichting op zijn projectplannen op de bladen 131 e.v.

This ground plan is part of C.A. von Luepken's map-book of surveys and designs for the defence of Batavia, c. 1762-1764; in this context see also the explanation accompanying his projects plans on sheets 131 *et seq*.

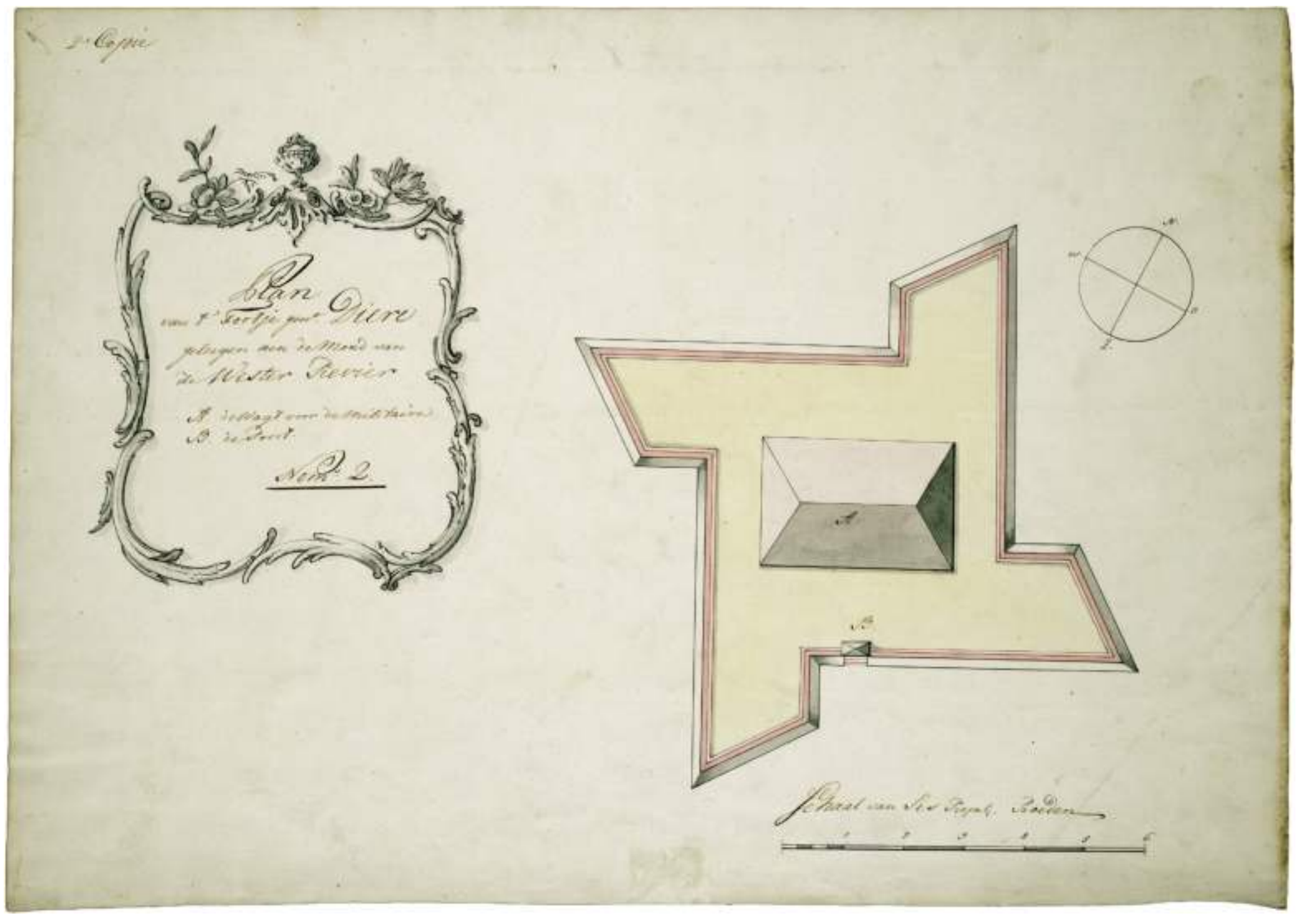

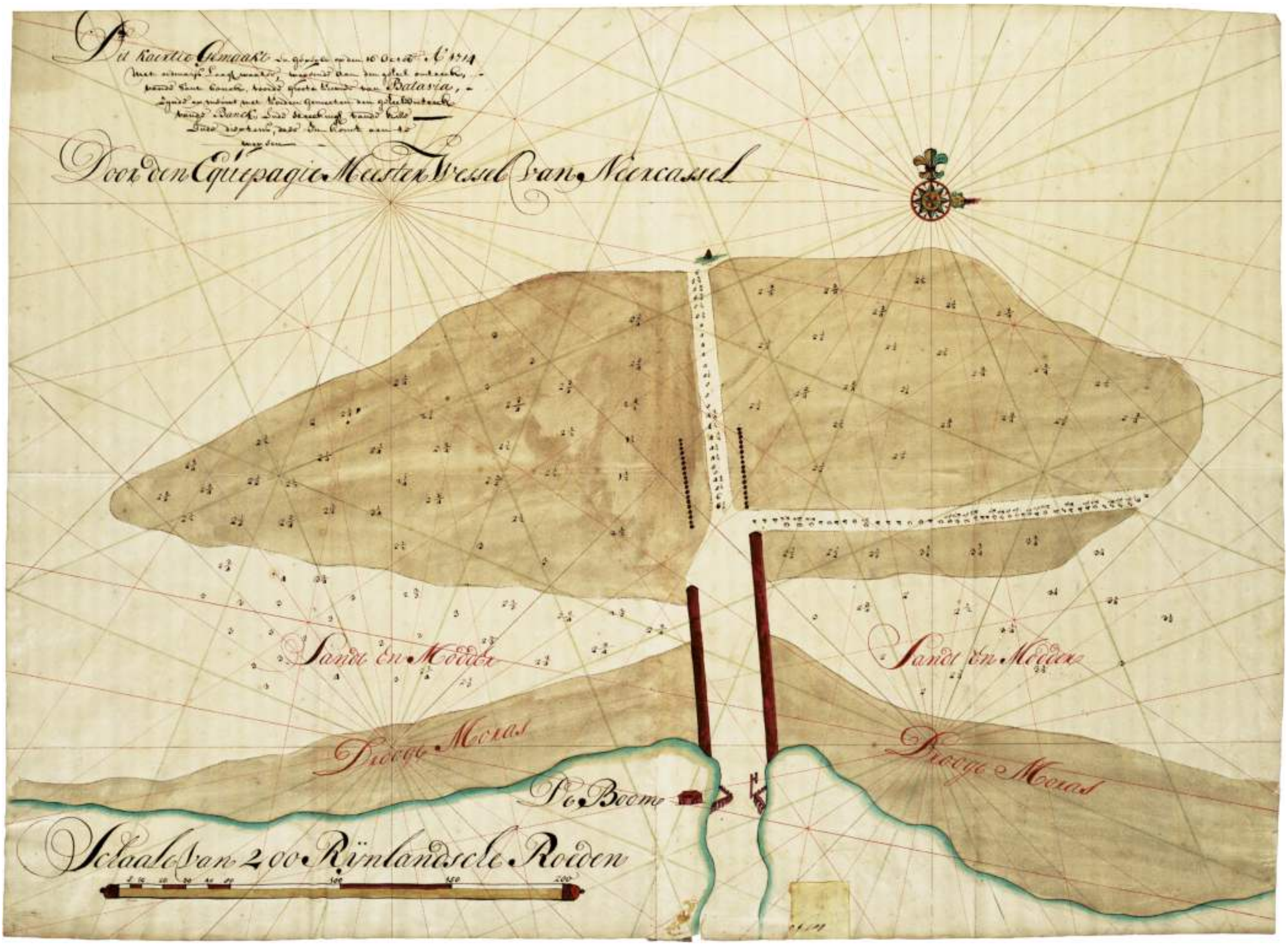

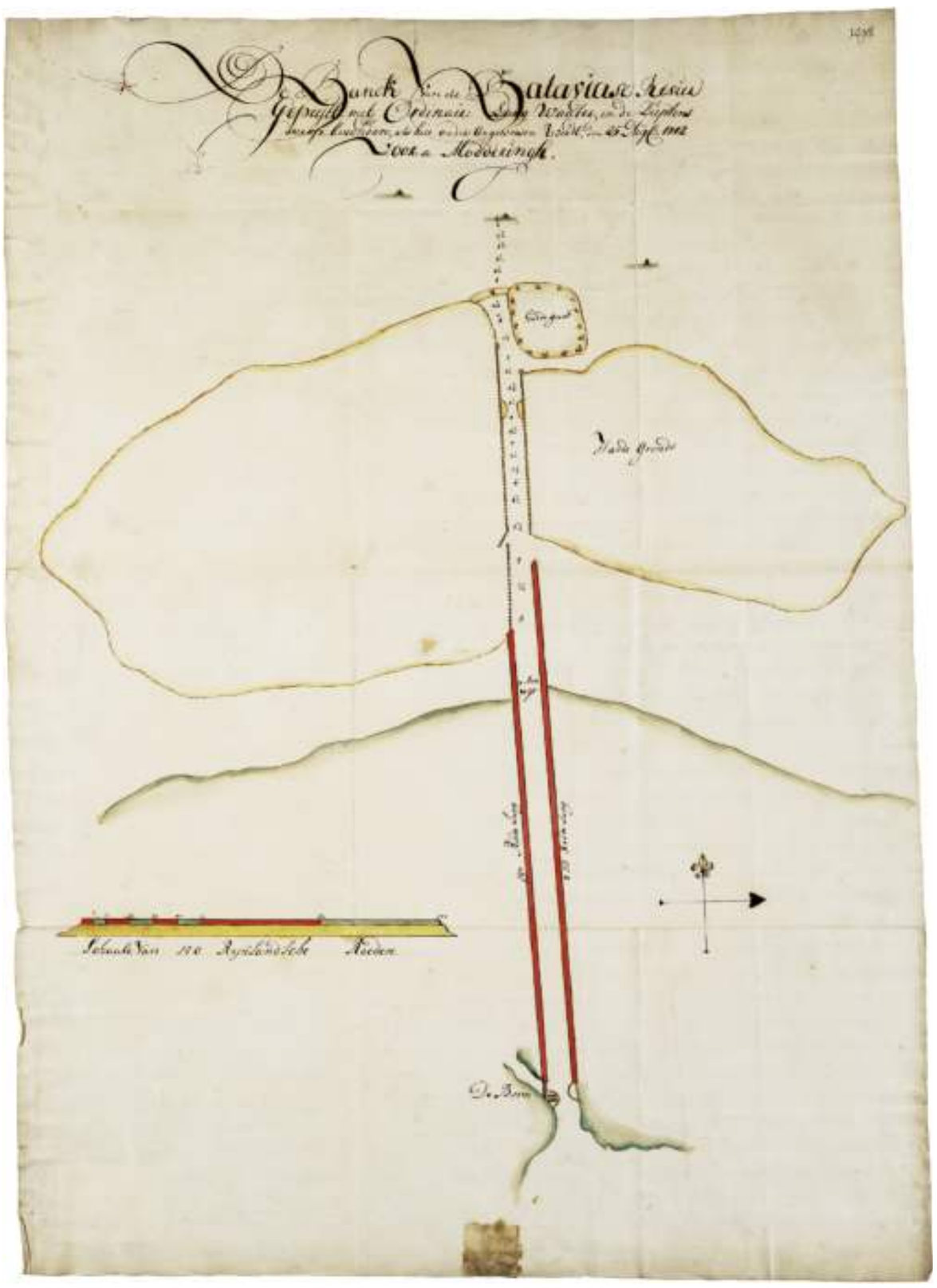

boven / above:

Nationaal Archief, 4.VEL 392 A.

Door den Equipagie Meester Wessel van Neercassel, 1714 :
By the Master Attendant Wessel van Neercassel, 1714 :

[Kaart van gedane peilingen op de bank voor de Rivier].

[Chart of soundings carried out at the bank before the River].

Schaalstok van 200 Rijnlandsche Roeden = [ca. 1 : 3.000].
Scale-bar of *200 Rijnlandsche Roeden* = [approximately 1 : 3,000].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 52 x 71,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 52 x 71.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verso: Behoort by de Overgekomen Papieren en Brieven van Batavia 1715 3. Deel.

Verklaringen: [linksboven] een beschrijving :
Explanations: [upper left] a description :

Dit Kaertie Gemaakt en gepeijlt op den 16 Octob:r A:o 1714 met ordinaris Laagh waater, weysende aan den geheel omtreck, vande Sant banck, voorde groote Rievier van Batavia, zynde op nieuw met Roeden gemeeten den geheel Omtreck vande Banck, Inde streckingh van de kille Inde dieptens, daer In komt aan te weysen.

De snelle aanslibbing van de kust voor en ook ter weerszijden van de monding van de Tjiliwoeng maakte het noodzakelijk hier voortdurend peilingen te verrichten en van jaar tot jaar – vaak zelfs elke paar maanden – aangepaste kaarten voor dit vaarwater te vervaardigen. In het Nationaal Archief is een doorlopende serie peilkaarten van de monding van de Grote Rivier bewaard gebleven voor de jaren 1708 t/m 1742. Daarvan worden er op dit blad twee gereproduceerd, uit 1714 en uit 1742. Vanwege de gestage aangroei van de kust moesten ook de havenhoofden steeds weer verder in zee worden uitgebouwd. Bij vergelijking van beide kaarten is vast te stellen dat in de nog geen 30 tussenliggende jaren de kustlijn met niet minder dan zo'n 600 meter zeewaarts opschoof.

The rapid accretion of alluvial deposits along the coast on either side of the estuary of the Ciliwung made it necessary to carry out constant depth soundings here, and from year to year – often even every few months – corrected charts of the channels had to be produced. In the *Nationaal Archief* a continuous series of depth sounding charts of the estuary of the Great River for the years 1708 to 1742 is preserved. On this sheet two of these, dating from 1714 and 1742, have been reproduced. Because of the steady build-up of silt on the coast, the moles had to be extended ever farther. A comparison of the two charts shows that in the less than thirty years between them, the coastline had moved up some 600 metres into the sea.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.VEL 419 B.

[Anoniem, 1742] :
[Anonymous, 1742] :

De Banck van de Bataviase Revier [...].

The Bank of the Batavia River [...].

Schaalstok van 150 Rijnlandsche Roeden = [ca. 1 : 2.700].
Scale-bar of *150 Rijnlandsche Roeden* = [approximately 1 : 2,700].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 74 x 53 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 74 x 53 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verso: Batavia 1743 3. Deel.

Verklaringen: [linksboven] vervolg van de titel met een beschrijving :
Explanations: [upper left] continuation of the title with a description :

Gepeijlt met Ordinair Laag Waater, en de Dieptens daer op bevonden als hier onder Angeweesen werdt, den 25 Aug:s 1742 voor de Modderingh.

onder / below:

Nationaal Archief, 4.VEL 383.

[Anoniem, 1710-1730] :
[Anonymous, 1710-1730] :

[Project van een Zeefort voor de Rivier van Batavia].

[Project for a Sea Fort before the River of Batavia].

Schaalstok van Vijftigh Rijnlantsche Roeden = [ca. 1 : 2.200].
Scale-bar of *Vijftigh Rijnlantsche Roeden* = [approximately 1 : 2,200].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 53,5 x 74,5 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 53.5 x 74.5 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

De ondiepte voor de monding van de Grote Rivier bood anderzijds wel de mogelijkheid tot de aanleg van een extra verdedigingswerk voor de toegang tot de stad vanaf de rede. De noodzaak daartoe werd meer gevoeld naarmate de aanslibbing vorderde en de kustlijn uiteindelijk op een dermate grote afstand van het Kasteel kwam te liggen, dat het geschut van dit laatste geen effectieve bescherming tegen een aanval vanuit zee meer bood. Naast de genoemde schansen en fortjes die na 1751 aan de zeekant werden gebouwd, werden al vanaf ca. 1710 plannen ontwikkeld voor de aanleg van een groter zeefort pal aan of voor de monding. Dit anonieme, niet uitgevoerde plan van voor ca. 1730 voorzag in een groot vestingwerk met vijf punten vergelijkbaar met het fort dat in de jaren na 1695 in Semarang werd gebouwd (zie blad 361). Op de volgende bladen t/m 171 zijn de achtereenvolgende projectplannen voor het Waterkasteel gereproduceerd, dat na 1752 daadwerkelijk tot stand kwam op het westelijke havenhoofd.

One compensation was that the shallows outside the estuary of the Great River did offer the possibility to build an extra defence work in front of the entry into the city from the roads. The necessity for such a construction grew more urgent as the alluvial deposits accumulated and the coastline was eventually situated at such a distance from the Castle that the ordnance mounted there could no longer offer any effective protection against an attack from the sea. In addition to the redoubts and small forts that were built on the sea side after 1751, from as early as around 1710 plans were developed for the construction of a larger sea fort directly on or just outside the estuary. This anonymous, unrealized project plan dating from sometime before 1730, proposed a large fortification with five bastions comparable to the fort which was built in Semarang after 1695 (see sheet 361). On the following sheets up to 171, a series of designs for this proposed Water Castle are reproduced, which was finally built on the western mole after 1752.

boven / above:

Nationaal Archief, 4.VMF 849.12

[Anoniem, ca. 1780] :
[Anonymous, c. 1780] :

[Ontwerp voor drie hoofden aan te leggen voor de monding van de Grote Rivier].

[Project for three breakwaters to be constructed at the mouth of the Great River].

Schaalstok van 40 Rhinlands Roeden = [ca. 1 : 1.440].
Scale-bar of *40 Rhinlands Roeden* = [approximately 1 : 1,440].

1 kaart : ms op papier, gekleurd, 45 x 26 cm.
1 map : ms on paper, coloured, 45 x 26 cm.

Oriëntatie: het noorden is boven.
Orientation: north is up.

Verso: Plan tot verbetering van de Bank voor de rivier.

Verklaringen: [rechtsonder] een aanteklening bij het project en een legenda bij de letters A t/m C :
Explanations: [lower right] a note to the project and a key to the letters A to C :

Aanmerking.
'T Is hoogst noodig bevoorens alhier iets te beginnen, door Peylingen van de Bank naukeurig te onderzoeken, van de waare strekkingen van den zelven : en wat verandering de West Moesong zo wel als de sterker af waatering van de Revier in die Jaar getij te weege brengt, ten eynde secuuren te kunnen oordeelen welke een van de boven aangeweese Directien voor 't hoofd tot 't oogmerk 't dienstigt is, en van de lengte die men 't Zelve geven moet.
AB: Wijst aan, hoedaning de Stroom zal kommen te loopen als de vermogens van de Revier tij al zijn met de teegen werkingen van de Zee. En AC toont 't zelve aan wanneer de vermogens van de Revier eens to groot zijn als de teegen werking van de Zee.

Vanwege de aanslibbing voor de Tjiliwoengmonding werden na ca. 1710 herhaaldelijk projectplannen opgesteld voor waterbouwkundige werken die de toegang tot de stad vanuit zee bevaarbaar moesten houden. Dit anonieme plan in drie versies uit de tweede helft van die eeuw voorzag in de aanleg van hoofden die de doorstroming voor de monding dienden te bevorderen, waardoor het aangevoerde rivierslib daar niet neer zou kunnen slaan.

Because of the accretion of alluvial deposits in front of the Ciliwung estuary, after c. 1710 various designs were produced for waterworks which would ensure that the entrance to the city from the sea was kept navigable. This anonymous plan from the second half of the eighteenth century, showing three possible alternatives, proposed the construction of moles which would facilitate the flow of water in the estuary. This would prevent the river silt from accumulating there.